

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DİNAR VE ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ

Hatice BAŞTÜRK SOYDEMİR
1330205234

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Halil Altay GÖDE

ISPARTA-2019

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	HATİCE BAŞTÜRK SOYDEMİR
Anabilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Tez Başlığı	Afyonkarahisar İli Dinar İlçesi ve Çevre Köylerde Halk Hekimliği İnanış ve Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	Dinar ve Çevresinde Halk Hekimliği

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 01/02/2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ**³ kararlaştırılmıştır.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezin **REDDEDİLMESİ**⁴ kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	Kabul/Ret	İmza
Danışman	Doç. Dr. Halil Altay Göde	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mehmet Sürur Çelepi	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üy. Mehmet Özçelik	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

YÖK LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 9-(8) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde düzeltmeleri yapılan tezi aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da başarısız bulunarak tezi kabul edilmeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.

⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

Bu form bilgisayar ortamında doldurulacaktır.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Dinar ve Çevresinde Halk Hekimliği" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

A handwritten signature in blue ink, reading 'Hatice Baştürk Soydemir'.

Hatice BAŞTÜRK SOYDEMİR

01.02.2019

(BAŞTÜRK SOYDEMİR, Hatice, Dinar ve Çevresinde Halk Hekimliği, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2019)

ÖZET

Bu çalışma, Dinar ilçe merkezi ve çevresindeki köy ve kasabalarda halk hekimliği uygulamalarının varlığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. İnsanların bu tedavi yollarına yönelişleri, devam eden sağaltım uygulama ve yöntemlerinin neler olduğu, geçmişte uygulanmış ancak unutulmaya yüz tutmuş uygulamalar, devam eden "ocaklık" geleneği incelenmiş ve elde edilen bilgiler düzenlenerek sunulmuştur.

Giriş bölümünde çalışmanın yapıldığı alan ile ilgili bilgiler verilmiş, kaynak şahıslara ulaşılan köy ve kasabalar listelenmiştir. Birinci bölümde halk hekimliği hakkında genel bilgiler verilmiş ve tarihi kökenleri örneklerle açıklanmıştır. İkinci bölümde hastalıklarla ilgili uygulamalara yer verilmiştir. Alfabetik sıra ile verilen hastalıklar gerek kitabî gerekse sözlü bilgilerle açıklanmış, tedavisinde kullanılan çeşitli uygulamaları verilmiştir. Bu esnada kaynak şahısların anlatım esnasında söylediklerinden önemli kısımlar aynen aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde hastalıkların tedavisinde başvuru alan tedavi metotları gruplandırılmış, elde edilen verilerle örneklendirilerek açıklanmıştır. Dördüncü bölümde çalışma alanında ulaşılan ocaklar ve ziyaret edildiği ifade edilen türbeler hakkında gerek yazılı gerek sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilere yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise halkın sağaltım amacıyla kullandığı her türlü malzeme sınıflandırılarak verilmiştir. Son olarak yazılı ve sözlü kaynakların yer aldığı kaynakça listesi ve alan çalışması esnasında çekilen fotoğrafların olduğu ekler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinar, halk hekimliği, tedavi, tedavi metotları, ocak

(BAŞTÜRK SOYDEMİR, Hatice, Folk Medicine In Dinar And Surroundings, Master's Thesis, Isparta, 2019)

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the existence of applications of folk medicine in Dinar district center and the villages and towns around it. People's tendency to these treatment methods, existing treatment methods and practices, practices which were applied in the past but tend to be forgotten, existing "ocaklık" tradition are researched and outcomes are arranged and presented.

In the introduction part some information about subject area is given, towns and villages where interviews with source people were made are listed. In the first section, general information about folk medicine is given and historical roots are explained with examples. In section two, applications about disease are mentioned. Diseases, given in alphabetical order, are explained by either econnected with books or verbal. Various applications which are used in their treatments are given. In the meantime, it is tried to report considerable parts of the expressions through the narration of source people, exactly. In section three, applied treatment methods in disease treatment are grouped, explained via exemplifying with data obtained. In section four, informations obtained from either written or spoken source about "ocak" people who can be reached and tombs which are visited in the subject area, are given. In section five, all kind of material used by public with the aim of treatment is given by classifying. Finally, bibliography list of written and spoken resources and photographs which were taken during fieldwork, take part in.

Keywords: Dinar, folk medicine, treatment, treatment methods, ocak

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	x
TABLolar	xi
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM HALK HEKİMLİĞİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. HALK HEKİMLİĞİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	10
1.2. TÜRKLERDE HALK HEKİMLİĞİ	14
1.2.1. Şamanlık	14
1.2.2. Divanü Lügat-it Türk'te Halk Hekimliği	17
1.2.3. Kutadgu Bilig'de Halk Hekimliği.....	21
1.2.4. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Halk Hekimliği.....	28

İKİNCİ BÖLÜM DİNAR İLÇESİ VE ÇEVRE KÖYLERDE HASTALIKLAR VE TEDAVİ UYGULAMALARI

2.1. AÇIK YARALAR.....	30
2.2. ÂDET SANCISI.....	32
2.3. AĞIZ YARASI	32
2.4. AĞRILAR.....	34
2.4.1. Baş Ağrısı	34
2.4.2. Bel Ağrısı.....	34
2.4.3. Boyun Ağrısı/ Boyun Fıtığı	35
2.4.4. Böbrek Ağrıları	35
2.4.5. Diz Ağrısı/Kireçleme	36
2.4.6. Karın Ağrısı	37
2.4.7. Kulak Ağrısı.....	39
2.4.8. Mide Ağrısı.....	40

2.4.9. Sırt Ağrısı	42
2.5. AKREP/ ÇIYAN/ YILAN SOKMASI	43
2.6. ALA.....	43
2.7. ALBASMA.....	44
2.8. ALERJİ.....	45
2.9. ARI SOKMASI.....	45
2.10. ARPACIK/ İTDİRSEĞİ.....	45
2.11. ASTİM/ KOAH.....	46
2.12. ATEŞLENME.....	47
2.13. AYAK MANTARI	47
2.14. AYAK ŞİŞLİĞİ	48
2.15. AYDAŞLIK.....	48
2.16. BADEMCİK/BOĞAZ AĞRISI/BOĞAZ YARASI	49
2.17. BAĞIRSAK KURDU	51
2.18. BASUR/MAYASIL.....	51
2.19. BEL FITİĞİ	52
2.20. BOĞMACA.....	53
2.21. BÖBREK TAŞI.....	53
2.22. CİLT PARLAKLIĞI.....	54
2.23. ÇIBAN.....	55
2.24. ÇIKIK VE BURKULMALAR.....	56
2.25. ÇİÇEK HASTALIĞI.....	57
2.26. ÇOCUK İSTEĞİ.....	57
2.27. DALAK ŞİŞMESİ:	61
2.28. DIŞ ÇÜRÜKLERİ VE AĞRISI	62
2.29. DOĞUM SANCISI	63
2.30. DOLAMA.....	64
2.31. EGZAMA.....	64
2.32. EZİLME İLE OLUŞAN YARALAR.....	64
2.33. FRENK HASTALIĞI (FRENGİ)	66
2.34. GAZ SANCISI/ KARIN ŞİŞLİĞİ.....	66
2.35. GÖBEK DÜŞMESİ/ KARIN KALDIRMA.....	66
2.36. GÖĞÜS ŞİŞLİĞİ.....	67
2.37. GÖĞÜS YARALARI	68
2.38. GÖZ İLE İLGİLİ RAHATSIZLIKLAR	68
2.38.1. Göz Çıbanı	68
2.38.2. Göz Seğirmesi.....	69
2.38.3. Göz Sulanması	69
2.38.4. Gözde Kanlanma.....	69

2.38.5. Göze Ak/Boz Düşmesi	70
2.38.6. Göze Porçöz Kaçması	70
2.39. GRİP/ SOĞUKLAMA/ SOĞUK ALGINLIĞI/ÜŞÜTME	70
2.40. HIYARCIK.....	72
2.41. İSHAL (AMEL).....	72
2.42. İLTİHAPLI YARA.....	73
2.43. İNME, FELÇ, ŞEYTAN DOKUNMASI.....	73
2.44. KABAKULAK.....	74
2.45. KABIZLIK.....	75
2.46. KALP-DAMAR HASTALIKLARI	76
2.47. KANI DURDURMAK İÇİN	76
2.48. KANSER.....	77
2.49. KANSIZLIK (ANEMİ)	77
2.50. KIRIK VE ÇATLAKLAR	78
2.51. KIRK BASMASI	79
2.52. KIZAMIK	79
2.53. KIZIK (GIZIK)/ KIZILCA.....	80
2.54. KIZILYÖRÜK (GIZILYÜRÜK).....	80
2.55. KOLESTROL	82
2.56. KONUŞAMAYAN ÇOCUK.....	83
2.57. KÖPEK ISIRMASI	83
2.58. KÖSTEBEK (KÖSTÜ TEPMESİ)	83
2.59. KURDEŞEN.....	84
2.60. LOHUSALIK / LOĞUSALIK	84
2.61. NASIR	86
2.62. NAZAR	86
2.63. NEFES DARLIĞI.....	90
2.64. ÖKSÜRÜK.....	90
2.65. ROMATİZMA.....	91
2.66. SAÇ DÖKÜLMESİ	92
2.67. SARA:	92
2.68. SARILIK.....	92
2.69. SITMA	94
2.70. SİHİL/ SİĞİL.....	95
2.71. SİVİLCE / AKNE:.....	98
2.72. ŞEKER HASTALIĞI	99
2.73. TANSİYON.....	100
2.74. TATARCA	101
2.75. TAVUKGÖTÜ.....	101

2.76. TEMRE	101
2.77. TİROİD	106
2.78. TOPUK DİKENİ	107
2.79. UYKUSUZLUK	107
2.80. UYUZ	107
2.81. ÜLSER	108
2.82. ÜRE HASTALIĞI	109
2.83. VEREM/ İNCE HASTALIK.....	109
2.84. VÜCUDUN KOKMASI.....	110
2.85. YANIKLAR	111
2.86. ZATÜRRE	112
2.87. ZEHİRLENMELER.....	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HASTALIKLARIN TEDAVİSİNDE BAŞVURULAN TEDAVİ METOTLARI

3.1. TELKİN (IRVASA) TEDAVİLERİ	115
3.2. PARPILAMA TEDAVİLERİ (DAĞLAMA, VURMA, KESME, ÇİZME, KIRIK-ÇIKIK, GÖBEK ÇEKME).....	119
3.3. İLAÇLA TEDAVİLER	123
3.3.1. Bitkisel İlaçlarla Tedavi	123
3.3.2. Hayvansal İlaçlarla Tedavi	126
3.3.3. Madensel İlaçlarla Tedavi	128
3.4. ŞİFALI SULARLA TEDAVİ.....	128
3.5. KOMBİNE (KARIŞIK) YÖNTEMLERLE TEDAVİ.....	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK HEKİMLİĞİNDE GELENEK VE İNANÇLAR BAĞLAMINDA SAĞALTIM YERLERİ

4.1. OCAKLAR	132
4.1.1. Temre Ocağı:	133
4.1.2. Siğil Ocağı:	134
4.1.3. Sarılık Ocağı:	135
4.1.4. Yel Ocağı:	135
4.1.5. Köstebek Ocağı:	135
4.1.6. Nazar Ocağı:	136
4.1.7 Çıban Ocağı	137
4.1.8 Bademcik Ocağı.....	137

4.1.9 Topalan Ocağı.....	138
4.2. TÜRBELER/TEKKELER	138
4.2.1. Sütlaçı Dede Türbesi (Abdullah Aziz Türbesi)	139
4.2.2. Mahmut Sultan Türbesi	139
4.2.3. Yeşil Türbe (Murat Nuri Dede Türbesi).....	140
4.2.4. İlegöp Türbesi (Veli Baba Sultan Türbesi).....	140
4.2.5. İbirli Türbesi	141
4.2.6. Seydi Baba Türbesi	141
4.2.7. Hacı Ahmet Tekkesi.....	142
4.2.8. Ayşe-Abdurrahman Türbesi	142
4.2.9. Ali Dede Tekkesi	143

BEŞİNCİ BÖLÜM

DİNAR HALK HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN TEDAVİ MALZEMELERİ VE ÜRÜNLERİ

5.1. MADENSEL, ENDÜSTRİYEL MALZEMELER VE ÜRÜNLER	144
5.2. HAYVANSAL ÜRÜNLER.....	148
5.3. BİTKİSEL ÜRÜNLER.....	152
SONUÇ.....	163
KAYNAKÇA.....	167
EKLER.....	177
ÖZ GEÇMİŞ	188

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız.
İnt. K.	: İnternet Kaynağı
K	: Kaynak kişi
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa sayısı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜBAR	: Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi
vd.	: ve diğerleri
Y.L.	: Yüksek Lisans
Yay.	: Yayınları

TABLÖLAR

Tablo 1: Sözlü Kaynaklar (Kaynak Kişiler Listesi)	167
---	-----

ÖN SÖZ

Halkbilim Terimleri Sözlüğü’nde kültür; “Bireyin üyesi olduğu toplumdan öğrendiği bilgi, gelenek, görenek, davranış, yasa, sanat, uygulamayı, zanaat gibi özdeksel ve tinsel ürünlerden oluşan bütün.” şeklinde açıklanmıştır. Gerek sözlü gelenekle, gerekse gözlemlerle edinilen bilgiler neticesinde asırlarca zenginleşen kültürümüzün bir parçasını da “halk hekimliği” uygulamaları oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Afyonkarahisar ilinin Dinar ilçesi ve çevresinde halkın geçmişte kullanmış olduğu ve halen varlık gösteren halk hekimliği uygulamaları incelendi ve bir araya getirildi. Böylelikle unutulmaya yüz tutmuş bazı geleneksel uygulamaların, hafızalardan silinip gitmeden gelecek nesillere de aktarılması sağlanmaya çalışıldı. Bu çalışma, Dinar ilçesi ve bazı çevre köyleri ile sınırlandırıldı.

Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde aynı konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendi. Bu çalışmalar örnek alınarak başlıklar belirlendi ve bölümler oluşturuldu.

Beş ana bölümden oluşan çalışmanın giriş kısmında çalışmanın yapıldığı alan hakkında bilgiler verilirken çalışmanın hangi amaçla, yöntemle ve hangi çevrede yapıldığı açıklandı.

İlk bölümde halk hekimliği hakkında genel bilgilere yer verilerek halk hekimliğinin tarihsel temelleri örneklendirildi. İkinci bölümde alfabetik liste halinde verilen hastalıklar ile hastalıkların tedavilerindeki uygulamalara yer verildi. Çalışmanın asıl kısmını oluşturan ikinci bölümdeki veriler üçüncü bölümde tedavi metotlarının içerisinde örneklendirildi. Dördüncü bölümde “gelenek ve inançlar bağlamında tedavi yerleri” adı altında ocaklar ve türbelere değinildi. Alanda ulaşılan ocaklı kişilerden ve tekke/türbelerden bahsedildi. Beşinci bölümde ise sağıltımlarda kullanılan malzemeler sınıflandırılarak listelendi.

Sonuç bölümünde de çalışma nihayetinde varılan fikirlere, elde edilen çıkarımlara yer verildi. Alan çalışması esnasında çekilen, genellikle bitkisel ürünleri, türbeleri, ocaklı kişileri gösteren fotoğraflar ekler bölümünde gösterildi.

Çalışma esnasında en büyük desteği veren aileme, eşime; sahada yanımda olan babama ve amcama; kaynak şahıslara ulaşmamda büyük kolaylık sağlayan ablam Dinar Devlet Hastanesi Başhemşiresi İlknur Baştürk Yılmaz’a; hem konu ile ilgili çeşitli sağıltım uygulamaları anlatan hem de diğer kaynak kişilere beni yönlendiren Haydarlı Belediye Başkanı Kadir Öcel’e; görüşmeyi kabul ederek kapılarını açan, bilgilerini paylaşan ve beni dualarla uğurlayan Dinar halkına; bölüm hocalarım Sayın Dr. Mehmet Özçelik ve danışmanım Doç. Dr. Halil Altay Göde’ye sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Hatice BAŞTÜRK SOYDEMİR

GİRİŞ

“Dinar ve Çevresinde Halk Hekimliği ” adlı bu çalışmada Dinar ilçesi ve çevresinde uygulanmakta olan ya da unutulmaya yüz tutmuş çeşitli halk hekimliği uygulamalarına yer verilmiştir. İlçe merkezinde ve çevre köylerde yapılan görüşmeler sonucunda derlenen uygulamalar kayıt altına alınmıştır. “Söz uçar yazı kalır.” düsturuyla kültürel bir miras olan bu uygulamaların kayda geçirilmesi önem arz etmektedir.

ÇALIŞMANIN ALANI, AMACI, METODU, KAPSAM VE SINIRLARI

1.ÇALIŞMA ALANI: İlçenin Adı; Dinar İlçesi Coğrafi, Tarihî, Ekonomik ve Kültürel Yapısı

1.1. İlçenin Adı

Dinar ilçesinin bulunduğu coğrafyada İlkçağ’da “Apameia” adlı bir şehir yer almaktaydı. Bu isim, Seleukos Kralı 1. Nikator’un karısı Apama’nın adından gelmektedir. Bu şehir aynı zamanda “Kelainai” olarak da anılmaktadır. (Aydın, A. vd., 2014: 1)

Osmanlı Devleti zamanında ilçenin adı hakkında ulaşılabilen en eski kayıtlar 15-16. asır tahrir defterlerinde yer almaktadır. Bu kayıtlarda ilçenin isminin “Geyikler” şeklinde geçtiği görülmektedir. Bu ismin tam olarak nerden kaldığı bilinmese de o zamanlarda yöreye yerleşen bir göçebe cemaatin adından geldiği şeklinde tahminler bulunmaktadır. Belgelerde ifade edildiğine göre “Geyikler” ilçenin geneline, “Dinar” ise şimdi ilçe merkezi olan, merkez kasabaya verilen addır. (Aydın, A. vd., 2014 :67)

20. yüzyılın başlarında Balıkesir’de de aynı Geyikler adında bir köyün bulunması bazı karışıklıklara yol açmıştır. Bu sebeple 1912 yılında ilçenin adı Dinar olarak değiştirilmiştir. (Özalp 2010: 48)

1.2. Coğrafi Yapı

“ Dinar ilçesi; kuzeyde Kızılören ve Sandıklı, kuzeydoğuda Şuhut, doğu ve güneydoğuda Senirkent ve Uluborlu, güneyde Keçiborlu, batı ve güneybatıda Başmakçı ve Evciler, kuzeybatıda ise Çivril ilçeleri ile çevrilidir. Dinar ilçesi, Akdeniz Bölgesi’nin Göller

Yöresi'nin kuzeybatısında yer almakta ve aynı zamanda Isparta-Denizli, Afyonkarahisar-Denizli, Konya-Denizli ve Afyonkarahisar-Antalya karayollarının kesişme noktasında bir kavşak merkezinde bulunmaktadır.”(Aydın, A. 2014: 1)

“1234,3 km² yüzölçümüne sahip Dinar ilçesinde 1 ilçe merkezi, 8 belde ve 55 köy idari ünitesi bulunmaktadır.” (Temurçin 2013: 266)

“İlçenin güneydoğusunda Isparta il sınırında GB-KD doğrultulu Karakuş Dağları (Tekketepe- 1788 m, Uyumaztepe – 1846 m) , kuzeydoğusunda yer alan ve güney yamaçlarının saha içine sokulduğu Kumalar Dağı (Kilimantepe- 2250 m), güneydoğusunda Söğüt Dağları (1831 m), Dombayova ve Dinar depresyonunu ayıran Akdağ (Tekketepe- 1617 m, Kütlütepe- 1535m, Akpınarüstütepe- 1480 m) ve ilçenin batısında Samsun Dağı (Sivritepe- 1700 m) yer almaktadır. Dağlar arasında bulunan depresyon alanlarında Dinar, Dombayova ve Çölovası ovaları bulunmaktadır. Ovalar ile dağlar arasında kalan bazı alanlarda ise plato sahaları uzanmaktadır. Nüfusun dağılışı ve yoğunluğu üzerinde bu morfografik birimler etkili olmaktadır. Dolayısıyla ekonomik faaliyet alanları ve yerleşmeler de depresyon alanları ve çevresinde yoğunluk kazanmıştır.” (Temurçin, 2013 s.266)

“İlçe 37°50' - 38°20' kuzey paralelleri ile 29°58' -30°32' doğu meridyenleri arasındadır. İlçe merkezi olan Dinar 30°09' doğu meridyeni ile 38°04' kuzey paraleli noktasındadır. Karayolu kavşağı ve demiryolu üzerinde bulunması nedeniyle ulaşım bakımından önemli bir konuma sahiptir. İlçe merkezinin 1990 nüfus sayımına göre nüfusu 42.434 iken 2012 de 25.178 kişiye düşmüştür.” (Keçeci 2015: 11)

“1938-1996 yılları (sıcaklık) ortalamalarına göre 59 yıllık çıkarılmıştır. Dinar; Akdeniz ikliminden, İç Anadolu kara iklimine geçiş karakteri gösteren yöresel klima alanıdır. Akdeniz etkileri: Göller Yöresi ve Büyük Menderes vadisinden gelir. Bazı yıllar Akdeniz ağırlıklı, bazen de kara karakterleri ağır basar. Yıllık sıcaklık ortalaması 12,64°C yıllık yağış toplamı 457,4 mm'dir. Yağışın mod derecesi 451 mm'dir. Yağışın mevsimlere dağılışı ilkbahar %33,4, yaz %12,7, sonbahar %19,6, kışın ise %34,3 tür. 1938-1963 yağış ortalaması 479,88 mm dir.”(Keçeci 2015:45)

“Dinar ilçesinde belli başlı üç ova vardır. Dinar topraklarının %30 u ovadır.

•Dombay Ovası: Sandıklı depresyonunun güney kısımlarını teşkil eder. Ovanın ortasında Büyük Menderes’in bir kolu olan Akpınar Deresi akar. Beslenmesi karstik kaynaklar ve yağmur sularıyladır. Akpınar Deresi, ovanın en çukur yeri olan Karakuyu (Çapalı) gölüne dökülür. Ova Kuzey-güney istikametinde uzun, doğu-batı istikametinde dardır. Kuzey-güney uzunluğu 18 km, doğu-batı uzunluğu ise 4 km’dir. Dombay Ovası 68 km² genişliğindedir. Porsama (Çobansaray), Dombay Burunkaya yakınlarında hüyüklerle rastlanır.

•Dinar Ovası: Büyük Menderes çöküntü hendeğinin en uç kısımlarıdır. Karadağ-Samsun dağları arasında ova genişliği azalır. Daha sonra Büyük Menderes ova zincirinin Gököl kısmına bağlanır. Uzunluğu 20 km, genişliği 8-10 km’dir. Meyil kuzeybatıya doğru olup %0,5-1 arasındadır. Alanı 180 km²dir.

•Çöl Ovası: Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan çöküntü alanı Kızkapan Boğazı ile çamur ovasına bağlanır. Ovanın kuzeybatı kısmı yüksek 1170 m, güneydoğu kısmı ise alçaktır (1108 m). En çukur yerde yazın kuruyan Alpaslan sazlığı yer alır. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde (Çürüklü-Kınık) 16,4 km, Haydarlı-Kadılar arasında 6,2 km olan kabaca bir dikdörtgene benzer. Ovada devamlı bir akarsu yoktur. Kuru dereler fazladır. Bunlardan en önemlisi Bahçe deresidir. Ovada sulama daha çok taban suyu (Halk arasında artezyen) iledir. Yüzölçümü 135 km²dir.”(Keçeci, 2015: 19-21)

“Dinar gerek mesire yerleri, aile parkları ve gerekse Afyon-Denizli, Denizli-Antalya karayolu üzerinde şehrin girişinde yer alan dinlenme tesisi ve lokantalarıyla “geçit turizmi”ne hizmet vermekte ve gelecekte turizm açısından daha büyük canlılık kazanacak konumda bulunmaktadır.” (İnt. K. 1)

1.3. Tarihî Yapı

“Tarihin çok eski çağlarında sayısız imparatorların, Tanrı Apollo ve Kral Midas’ın müzik yarışması yaptığı İncirli, Üçlerce, Beloluk ve bilhassa Suçikan mevkileri, ilçenin dinlenme ve mesire yerleridir. İlçemizin adeta sembolü durumunda bulunan Suçikan,

Menderes Nehrine kaynaklık eden Pınarbaşı, Bülüçalan kaynağı, Yapağılı ve Beşpınar kaynakları, Pınarlı, Yeşilçat göletleri ile Eldere Kuş Cenneti ve Çamlıköy koruluğu diğer mesire yerleridir. Bu güzellikler, Dinar'ı hem iç, hem de dış turizm açısından önemli bir turizm merkezi haline getirmektedir.” (İnt. K. 2)

“Dinar’ın bilinen geçmişi MÖ 1200 yıllarına kadar uzanmaktadır. Dinar Anadolu’nun en eski yerleşim yerlerindendir. Klasik dönem boyunca Efes’ten sonra en önemli şehir daha önceki adı Kelainai olan elbette ki Apameia idi. Pers döneminde Yunanistan akınından giderken, dinlenen Pers kralı Xerxes’in (sonraları Cyrus ve Büyük İskender’in de yaptığı gibi) kullandığı Paradeisos isimli av bahçesi bu topraklarda yer alıyordu. Dr. Hasan T. Uçankuş tarafından Tatarlı yakınlarında Pers dönemine ait bir mezar kazılmıştır. Kral III. Antiochos tarafından bir Helenistik şehri olarak kurulan ve Persli annesi Apama’nın adıyla anılan Apameia’da geç Helenistik dönemde üzerinde Maeander Nehri ya da flüt çalan Marsyas’ı gösteren resimler olan çok sayıda sikke basılmıştır. Basıldıktan hemen sonra gömülen ve hiç kullanılmayan bu madeni paraların binlercesinden oluşan bir hazine, Seyyid Ahmet Çeliksaş tarafından bulundu ve müze müdürü rahmetli Ahmet Topbaş tarafından Afyon Müzesi’ne getirildi.

Strabo’ya göre erken Roma İmparatorluğu döneminde Apameia, Efes’ten sonra Asya eyaletlerinin en büyük ve önemli alışveriş merkezidir. Roma valisi tarafından yönetilen bir idari bölge (conventus) merkezidir. Şehir, önemini, Ankara’dan Attaleia’ya ve Doğu’dan Efes’e giden anayolların kesişmesinden alarak, bir ticari merkez konumuna gelmişti. Bugün Dinar Suçikan’da, Apameia’dan geçen Marsyas Nehri’nin kaynağı ve efsaneye göre Tanrı Apollo’yu müzik yarışmasına davet ederek meydan okuması yüzünden, Satyr Marsyas’ın önce derisinin yüzölüp sonra asıldığı yer bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Apameia sikkeleri üstünde Orgas, Obrimos ve Therma nehirleri de görülebilmektedir.

Eski çağlarda şehirde birçok deprem oldu. Bugün hala görülebilen ama ancak kısmen kazılarak çıkartılmış kalıntıların içinde Mercimek Tepesi yamaçlarındaki Helenistik tiyatro, stadyum, şehrin yanındaki bir tepenin zirvesindeki bir kilise ve Dinar’dan geçen karayolunun hemen kenarında yarım daire şeklinde olan bir yapı yer almaktadır. MS 3. yüzyılda şehirde basılmış bazı sikkeler üzerinde Nuh’un Gemisi’nin resimleri olduğundan bölgede nüfuzlu bir Yahudi topluluğunun bulunduğu sanılmaktadır. Belki de bu yüzden şehre, “sandık”

anlamında Kibotos da denilmektedir. Hititlerden Aka-İyon, Frig, Kimmerler, Persler, Roma, Bizans ve Türklere kadar birçok Anadolu medeniyetinden izler taşıyan Dinar, eski çağlardan bu yana, sürekli olarak bölgenin başkentliğini yapmıştır. Dinar tarihin ilk müzik yarışmasının yapıldığı yerdir. İçine tanrıların, kralların karıştığı masallar ve efsaneler şehridir.” (İnt K. 3)

1.4. Ekonomik Yapı

“Antik kral yolu üzerinde Ege kıyılarına ve Akdeniz’e açılan kara yolları ile demir yolu kavşağı üzerinde kurulmuş olan Dinar ilçesi; tarım, hayvancılık ve ticarete gelişmiştir. Dinar ve çevresinde halkın gelir kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanır.

İlçede tahıllardan arpa, buğday, nohudun; endüstri bitkilerinden ayçiçeği, mısır, şekerpancarı, haşhaş ve yem bitkilerinin; soğan, patates ve sebzelerin; elma, vişne, armut, üzüm gibi meyvelerin üretimi yapılmaktadır.

Toplam tarım alanı 63.700 hektardır.

Hayvancılık olarak büyükbaş, küçükbaş, tavukçuluk ve arıcılık yapılmaktadır. Söz konusu hayvanlardan et, süt, yoğurt, peynir, yumurta ve bal üreterek ilçenin ve ülkemizin ekonomisine katkı sağlamaktadır.

İlçede 14.375 büyükbaş, 89.340 küçükbaş, 112.000 kanatlı hayvan, 3.155 arı kovanı bulunmaktadır.

İlçede ormanlık alan sahası 186.138 hektardır.

İlçede 625 kayıtlı üyesi bulunan Dinar Sanayii ve Ticaret Odası mevcuttur.

İlçede 9 adet dokuma, 2 adet teneke kutu, 2 adet çuval, 2 adet makine ve tarım aletleri fabrikası, 1 adet yem fabrikası, 1 adet balık ağları iplik fabrikası, 2 adet makine ve tarım aletleri fabrikası, 1 adet kot dikim atölyesi vardır. 50 adet kalkınma ve sulama kooperatifi ile 7 banka şubesi vardır.

Dinar-Denizli karayolu üzerinde ilçeye 12 km mesafedeki Akçaören – Gögebakan mevkiinde yaklaşık olarak 830 hektarlık alan organize sanayi bölgesi olarak tespit edilmiştir. Alanda kamulaştırma çalışmaları sürdürülmektedir.” (İnt. K. 4)

Dinar’a ister Afyonkarahisar tarafından, ister Denizli yönünden, ister Isparta yönünden gelinsin her üç güzergah üzerinde de pek çok rüzgar türbini görülecektir. Rüzgâr türbinlerinin sayısı giderek artmaktadır. Dinar’daki bu enerji santrali (RES) ilin (Afyonkarahisar) en büyük enerji santralidir. Bu tesis aynı zamanda ülkemizin en büyük

ikinci rüzgar enerjisi santrali olup 81 adet rüzgar türbini bulunduğu belirtilmektedir. (İnt. K. 5)

1.5. Kültürel Yapı ve Yaşam

“Dinar ve çevresi, Malazgirt zaferinden sonra, akınlarını Batı Anadolu’ya kadar kaydıran Selçuklu uç beyleri tarafından keşfedilen ve Miryokefalon Savaşı’ndan (1176) sonra da küçük küçük köyler kurulan ve yurt tutulan bir Türkmen-Oğuz bölgesidir. Dolayısıyla Dinar, Sultan Mesut zamanından (1116-1155) sonra Menderes Nehri ve çevresinde kurulmuş Türkmen köylerinden biridir.

1800’lü yıllarda Geyiklerin idari merkezi olan Dinar, hâlâ küçük bir Türkmen (Oğuz) köyüdür. Nitekim 1826 yılında Dinar’dan geçen İngiliz rahip ve seyyah Francis Arundell, Dinar’ın doğal güzelliklerinden ve efsanelerinden bahseder. Seyyah Arundell, o yıllarda bir camisinin bulunduğu Dinar köyünün 100 haneden (yani 300-400 kişi) oluştuğunu ve halkının tamamının Türklerden meydana geldiğini söyler.

Dinar’ın Osmanlılar dönemindeki sosyal hayatıyla ilgili çok şey söylememiz mümkün değildir. Bildiğimiz o ki, İzmir-Aydın şimendifer hattının Dinar’a ulaşmasından sonra, buranın kaderi değişmiş ve sosyal hayatında da büyük gelişmeler olmuştur.

Dinar, Cumhuriyet rejimine, buralara gelip yerleşen Oğuz Türklerinin torunlarıyla girmiştir. Bursa Vilayeti Salnamelerinin, Hicri 1324, miladi 1906 yılı yıllığında Afyonkarahisar Sancağına bağlı, Sandıklı kazasının Geyikler nahiyesinin idare merkezi olan Dinar, 250 hanede, 1121 kişinin yaşadığı bir kasabadır. Bu nüfusun içinde, 1889 yılında faaliyete geçen demiryolu sebebiyle, Dinar’a gelen, demiryolunda çalışan, ticaret yapan gayrimüslimler de vardır. Gayrimüslimlerin dışındaki yerli halkın hemen hemen tamamı çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Yerli esnaf ve sanatkâr yok denecek kadar azdır.

Cumhuriyetten hemen sonra, demiryolunun gelişi ile başlayan gelişme ve değişim artarak devam etmiş; gayrimüslimlerin yanı sıra civar il ve ilçeler başta olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinden gelen bir kısım tüccar, esnaf ve sanatkârın Dinar’a yerleşmesi sonucu nüfusta ve sosyal hayatta değişim ve gelişmeler görülmeye başlanmıştır. Nitekim cumhuriyetten sonra 18 Ekim 1927 tarihinde yapılan ilk nüfus sayımında Dinar’ın merkez nüfusunun 2732 kişiye ulaştığı görülür. Bu durum Dinar’ın geliştiğinin göstergesi kabul edilmektedir.” (İnt. K. 6)

2. ÇALIŞMANIN AMACI, METODU, KAPSAM VE SINIRLARI

2.1. Çalışmanın Amacı

İnsanların yaşadığı çevrenin, imkânlarının, gelenek, âdet ve inanışlarının bir yansıması olan halk hekimliği uygulamaları asırlardır süregelmektedir. İmkânların, yaşam koşullarının, ulaşım olanaklarının gelişmesi insanları modern tıbbı her ne kadar yönlendirmiş olsa da bu halk hekimliği uygulamaları halen daha varlığını korumakta, sürdürmektedir. “Eskisi gibi önem vermiyolar, bakan yok, inanış azaldı.” gibi söylemlere rastlansa da bazı kişiler hâlen “son çare” olarak bu yollara başvurmaktadır. Doktorlarda şifa bulamayıp bu gibi ev, ocak tedavileriyle derdine derman bulduğunu dile getiren pek çok kişiye rastlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı da halk biliminin bir alanı olan halk hekimliği uygulamalarının Dinar ilçesi ve çevresindeki varlığını tespit etmek, unutulmasına mani olmak ve bunları derleyerek bir araya getirmektir.

2.2. Çalışmanın Metodu

Dinar ve çevresindeki halk hekimliği uygulamalarının belirlenmesi ile ilgili çalışmalar “görüşme” şeklinde yapılmıştır. Belirlenen alanın fiziki, sosyal, kültürel ve toplumsal yapısı ile ilgili bilgiler ile halk hekimliği hakkında genel bilgilere yer verilen bölümlerde yazılı kaynaklarla desteklenmiştir.

Alan çalışması esnasında kaynak şahıslara ulaşıldığında önce onlara çalışmanın amacı hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Görüşmeye razı olan kişilerin izinleri alınarak ses ve kamera kayıtları yapılmıştır. Kaynak şahıslara yöneltilecek sorular önceden belirlenmiş, kişilerin daha kolay hatırlamaları açısından da hastalıklar bir liste haline getirilerek sorular yöneltmiştir.

Elde edilen veriler hangi hastalık ile ilgili ise o başlık altında maddeler halinde yazılmıştır. Kaynak kişilerin konu ile ilgili en önemli ifadeleri uygulamanın altında aynen anlattığı şekilde –ağız özelliklerine uygun- yazıya geçirilmiştir.

2.3. Çalışmanın Kapsam ve Sınırları

Çalışmanın sınırını Afyonkarahisar ilinin Dinar ilçesi ve çevre köyleri oluşturmaktadır. Dinar’a yakın olup da başka ilçeye bağlı olan bazı köylerden de derleme yapılmıştır. Çevre halkının tanıyıp yönlendirdiği kişilerle görüşülmüş, o kişilere ulaşamamış ise uygulamayı bilenlerin anlattıkları dinlenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın

yapıldığı köy ve kasabalar şunlardır:

- Afşar köyü
- Akçaköy
- Akgün köyü (Yeregiren)
- Aktoprak köyü (Gürden)
- Avdan köyü
- Cumhuriyet köyü
- Çayüstü köyü
- Çobansaray köyü
- Dinar merkez
- Dombay köyü
- Gençali köyü
- Gökçek köyü (Evciler ilçesi)
- Haydarlı kasabası
- Karahacılı köyü
- Kınık köyü
- Korkuyu köyü
- Okçular köyü
- Sütlaç köyü
- Tatarlı kasabası
- Yapağılı köyü
- Yelalan köyü
- Yeşilhüyük köyü
- Yıprak köyü

Görsel 1: Dinar İlçe Haritası

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK HEKİMLİĞİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. HALK HEKİMLİĞİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Uluslararası metinlerde “folk medicine” şeklinde karşımıza çıkan halk hekimliği, Türkçe kaynaklarda ise “geleneksel tıp” olarak karşılık bulmaktadır. Halk hekimliği; çeşitli hastalıklarla ilgili inançlar ile o hastalıklara ilişkin yaklaşımlar ve davranışlar olarak ifade edilebilir. Bunun yanında halkın inançları, geçmişten getirdiği alışkanlıkları ve değer yargılarına bağlı olarak varlık gösteren çeşitli tıbbî uygulamalar da denilebilir. Bazı insanbilimcilere göre de “ev tedavisi” olarak açıklanmaktadır. (Şar 2005: 1164)

Anadolu toprakları, pek çok medeniyetin varlık gösterdiği, insanlık tarihine şahitlik eden bir coğrafyadır. Anadolu tıbbı, yüzyıllar öncesinden bizlere miras kalmıştır ve şimdi de bütün dünyaca kabul görmektedir; geleneksel tıp uygulamaları için de kıymetli bir kaynak teşkil etmektedir. Tamamlayıcı tıp uygulamaları günümüzde tekrar ilgi görmeye başlamıştır. Tarihsel derinliği olan bu uygulamalar toplumların bilgi birikimini, çeşitli inançlarını ve deneyimlerini bünyesinde barındırmaktadır. (İnt. K. 7)

Halk hekimliğinin varlığı insanoğlunun varoluşuna dek dayanmaktadır. İlkel dönemlerde, hayvanların içgüdüsel olarak yaptığı davranışları gözlemleyen insanoğlu bu gözlemlerden yola çıkarak kendi hastalıklarına da çözüm bulmaya başlamıştır. Çeşitli inançları bağlamında sihir, din ve büyü ile de şekillenen uygulamalar zamanla tecrübeye dönüşmüş, halk kendisinin adeta doktoru hatta eczacısı haline gelmiştir. (Şar 1989: 219)

Halk, hastalıklara sadece çözüm üretmeye çalışmakla kalmamış onların sebeplerini, ne kadar sürdüklerini, hastalıkların belirtilerini de açıklamaya çalışmıştır. Hastalıklarla ilgili fikir ve inançları doğrultusunda da onları iyileştirmek için geleneksel ilaçların yapımını sürdürmüş, yörelerinde yetişen bitkilerden faydalanmış; ayrıca dinsel-büyüsel uygulamalarını da devam ettirmişlerdir. İşte bunların bütünü de “halk hekimliği” ve bununla birlikte “halk eczacılığı” olarak ifade edilmiştir.(Artun 2013: 243) Hekimlik ve eczacılığı bir arada görmemizin sebebi halkın teşhisi koymasının yanında gerekli ilacı da üretmesidir. Bu

tanımlara bakıldığında halk hekimliği kavramının geniş kapsamlı olduğu, dinsel-büyüsel çeşitli uygulama ve yöntemleri de bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Yani ilk akla gelen şekliyle yalnızca "koca karı ilaçları" olarak adlandırılan ilaç ya da merhemlerden ibaret olmadığı görülmektedir.

Geleneksel tıp uygulamaları, asırlarca zenginleşen halk kültürünün bir ürünü olup “ethnomedicine” yani yerel tıp ya da “halk tababeti, halk sağaltmacılığı” şeklinde anılmaktadır. Halkın, türlü rahatsızlıklara tabiattan faydalanarak çözüm bulmaya çalışması sonucu ortaya çıkan halk tıbbı sağlık ve hastalık konusundaki bilgi birikimi ve uygulamaların nesilden nesile aktarılması ile günümüze kadar ulaşmıştır. Bu bilgi birikimi gözlem ve denemeler yapılarak oluşmuş ve zenginleşmiştir. İyi birer gözlemci olan ve kabiliyeti olan kişiler toplumda sağaltıcı olarak bilinmiş ve tanınmıştır. Yapılan gözlemler sonucu elde edilen bilgilere biraz sihir, biraz büyü de eklendiği zaman ocaklı kişiler, şamanlar, büyücüler yani halk hekimleri karşımıza çıkar. (Ersoy, 2014: 186-187)

Halk hekimliği pratikleri nesilden nesile devredilirken her defasında yeniden üretilmiştir denilebilir. Çünkü her devrin insanı kendi tecrübelerine de dayanarak eklemeler yapmıştır ve bu sözlü sağlık bilgisini kendinden sonrakilere aktarmıştır. Geleneksel halk hekimliği uygulamalarında rahatsızlığı olan kişilerin sadece uzuvları, organları iyileştirilmeye çalışılmamış; ruh ve beden bütünlüğü göz önünde bulundurularak şifa bulma gayreti bütüne yönelik olmuştur. Çünkü kökleri Şamanizm’e dayanan anlayışa göre bedenin iyileşebilmesi için önce ruhun iyileşmesi gerekmektedir. (Ersoy 2014: 186)

Halk hekimliğinde kullanılan yöntem ve metotların kapsamalarını daha iyi anlayabilmek adına *hastalık* kavramını tanımlamak gerekmektedir. TDK sözlüğe bakıldığında “*Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı.*” ayrıca “*Ruh sağlığının bozulması durumu*” açıklamalarına rastlanmaktadır. Halk arasında, cin ve peri gibi soyut varlıklardan kaynaklanabilecek sakatlıkların yanı sıra etraftaki insanlardan geçtiğine inanılan “nazar” gibi negatif enerjiler de hastalık olarak kabul edildiği için halk tıbbı modern tıba göre daha geniş kapsamlıdır. İnsanlar hastalıklardan korunmak ve hastalandığı zaman iyileşmek için hayatı boyunca edindiği tecrübelerinin yanında dinden, sihirden, büyüden de

medet ummuştur. İnandığı ve güvendiği bu faktörler halk hekimliğine ilişkin uygulamalarını hayatına geçirmesini kolaylamış ve insanlık tarihi devam ettikçe var olmasını sağlamıştır. (Ülger 2012: 14)

Hastalıkların tedavi edilme sürecinde, “itikat” etmenin gerekliliği sıkça dile getirilmektedir. Özellikle ocak tedavilerinde, bilinen sureler okunup üflenerek yapılan uygulamalarda ve türbelere bağlanma geleneğinde olumlu düşünme, koşulsuz inanma ve bağlanma önemli bir husustur. Olumlu düşünmenin ve beyin gücünün iyileşme sürecinde büyük etkisi olduğu günümüzde de bilinen bir gerçektir. Sigara ve alkol kullanımı, kötü beslenme alışkanlıkları, tüketilen gıdaların hormonlu oluşu, hava kirliliği, stres, kaygı gibi faktörlerin yol açtığı kanser hastalıklarının tedavisinde mutluluk hormonunun iyileştirici etkisi bilim insanları tarafından ortaya konulmuştur. Birmingham Üniversitesi bilim adamları bazı kanser türlerinde mutluluk hormonunun kanser hücrelerine kendi kendilerine yok olma emrini verdiğini ortaya koymuşlardır. Keşfedilen bu bilgi doğrultusunda Blood dergisinde yayımlanan raporda, kansere yakalanmış olan iyimser insanların iyileşme şanslarının daha yüksek olduğu bilgisi sunulmuştur. (İnt. K. 8) Yapılan deneyde serotonin adı verilen mutluluk hormonu ile kanser hücresi bir araya getirildiğinde, serotonin hormonunun kanser hücrelerini adeta kemirerek küçültüp yok ettiği gözlemlenmiştir. (İnt. K. 9)

İnsanların yaşadığı coğrafyanın, yerleşik ya da göçebe olma gibi yaşam biçimlerinin ve inançlarının hatta hayvanların insan hayatındaki yerinin bile halk hekimliği deneyimlerinin oluşmasında büyük yeri ve önemi olduğu söylenebilmektedir.

“Halk hekimliği kavramı, kültürümüzün vazgeçilmez unsurlarından biri olmasının yanı sıra kültürümüze ayna tutan bir kavramdır. Şükrü Polat’ın da ifade ettiği üzere halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar, günümüzde “kültür mührümüzün izlerini taşıyan” yaşayan ve yaşatılan bir tarihtir. Kişinin günlük yaşamında birtakım maddî ve manevî etkilerden korunması; bedenî, zihnî ve ruhî birtakım özürlülerinin, hastalıklarının, rahatsızlıklarının giderilmesi yönünde halk çeşitli inançlar ve uygulamalar geliştirmiştir. Her kültürel yapı “hastalık sorununa” kendi kültürel değerleri, coğrafi özellikleri/ çevre gerçekleri çerçevesinde çözümler geliştirmiştir. Kişilerin hastalık karşısındaki tutum ve uygulamaları da içine doğdukları kültürel çevrenin onlara sunduğu/ aktardığı bilgilerin

ışığında gelişmiştir.”(Sever 2004) İnsanların çeşitli rahatsızlıklara, hastalıklara karşı geliştirdikleri, ürettikleri çözüm yolları ve inançları aslında içinde bulundukları toplumun yüzyıllardan beri süregelen geleneklerinin, dinî inançlarının bir aynasıdır. Yani aslında kültürünün ışığında şekillenmiş uygulamalardır.

“Günümüzde, özellikle modern tıp bilgi ve hizmetlerinden uzak veya modern tıptan çeşitli nedenlerle yeterince yararlanamayan insanlar yörelerinde yetişen ve temin edilme imkânı olan meyveleri (tabi ki sadece meyveler değil, meyvelerin yanında çeşitli sebzeler, çeşitli otlar, kökler, yumrular, çeşitli hayvanî ürünler vd.) belli hastalık veya rahatsızlıkların tedavisinde kullanmaktadırlar.” (Sever 2004:96) Bunun örnekleri bitkilerle yapılan sağaltım uygulamaları arasında çokça görülmektedir.

Kültürün, çevre faktörünün, inanışların yanında halk hekimliğinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayan faktörlerden biri de ekonomik yetersizlikler ve doktora erişimin güç olmasıdır. Pertev Naili Boratav tarafından halk hekimliğinin tanımı şu şekilde yapılmıştır: ***Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıkları tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği denir.*** (Boratav 1969: 122) Bu tanımda da görüldüğü üzere işin ehline ulaşamadığı durumda insanlar kendi derdine çözüm üretmek zorunda kalmışlardır. Teknolojinin, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesine rağmen halen daha varlığını sürdürdüğü yapılan çalışmalarla ispatlanmaktadır.

Halk hekimliği ; “ geleneksel tıp, alternatif tıp, tamamlayıcı tıp, tıbbî folklor, folklorik tıp, tıbbın folklörü” gibi adlarla da anılmaktadır.(Ülger 2012: 14) Ulaşım, iletişim gibi alanlarda imkânların artması, yaşam tarzının değişmesi ile birlikte her ne kadar modern ve bilimsel tıba yöneliş artsa da halen geleneksel yöntemlere başvurulmakta ya da hem modern tıp hem geleneksel tıp uygulamaları bir arada kullanılmaktadır.

Halk hekimliği pratikleri sosyo-kültürel koşulların etkisiyle kırsalda daha çok uygulanıyor olsa da kentte yaşayan, aydın kişilerce de çeşitli şekillerde başvuru yöntemleri arasındadır. Kent ortamında adı “alternatif tıp, tamamlayıcı tıp” şeklinde değişiklik gösterse de uygulamalar aynıdır. Örnek olarak merkezî bir hastanede doğum yapan bir kadının *albasması* olmasın diye kırmızı yazma örtmesi, kırmızı renkli kıyafet giymesi yahut kırmızı kurdele bağlaması verilebilir. (Artun 2013: 244)

Alternatif tıp; tedavi yaptığı ileri sürülen ancak bu etkileri bilimsel metotlarla kanıtlanamayan geleneksel veya güncel tıbbî uygulamalar şeklinde tanımlanmaktadır. Modern tıp neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak bilimsel bilgiyi gerektirirken, geleneksel tıpta bu mantıksal dayanaklar yerine yaşantı, tecrübe, bilgi birikimi etkili olmaktadır. (Kaplan 2010: 33)

1.2. TÜRKLERDE HALK HEKİMLİĞİ

Türklerde halk hekimliği ile ilgili uygulamalara bakıldığında zaman kökeninde Türklerin ana yurdu olan Orta Asya'daki yaşantısından yadigar kalma çeşitli inanış ve uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda İslamiyet öncesi inanç sistemi olan Şamanizm ile birlikte Türk kültürü ve edebiyatı açısından büyük önem taşıyan Dede Korkut Hikâyeleri, Divanü Lügat-it Türk ve Kutadgu Bilig gibi kaynaklarda bahsedilen hastalık, ilaç, hekimlik, sağaltım ile ilgili verilere yer vermek gerekmektedir.

1.2.1. Şamanlık

Şamanlık; TDK Türkçe sözlükte“ Kuzey ve Orta Asya’da Türkler, diğer kıtalarda da başka topluluklar arasında günümüze kadar süregelen doğaya tapma, doğaüstü ruhlara inanma temeline dayalı din, Şamanizm.” olarak tanımlanmaktadır.

Şamanizm, “şaman” veya “kam” denilen ve doğuştan gelen hususi birtakım kudretlerle mücehhez olup şiddetli bir psikopat kabiliyete ve güçlü kişiliğe sahip bulunan bir şahsın etrafında dögümlenen bir dinî-sıhrî sistem olarak da tanımlanmıştır. (Ocak 2000: 71)

Şamanizm’in eski Türkler’in ilk dini olduğuna dair bilgiler ispatlanmamış, bu bir varsayım olarak kabul edilmiştir. Orhun Kitabeleri gibi eski yazılı belgelerde Şamanizm’e yorulabilecek bazı küçük telmihlere rastlanmaktadır. Bununla birlikte eski Türk toplulukları arasında hiçbir zaman varlık göstermediği anlamına da gelmez. Çünkü Uygurlardan bahseden bazı kaynaklarda “kamlardan” söz edilmiştir. İbn Fazlan’a göre 10. yüzyılda Maverâünnehir’de Oğuzlar’ın Şamanist olduğu kabul edilmektedir. Yani 4-5. yüzyıllardan önce Orta Asya’da bilinmesi de Orta Asya’nın çoban kavimlerine ve Türklerin hayatına güneyden gelmiş olabileceği savunulmaktadır. (Ocak 2000: 71-73)

Toplumlar yeni bir dini benimsemiş olsa bile eski dinlerinin etkisinden tamamen kurtulamamışlardır. Örneğin Hristiyanlıkta İsa, Meryem ve havarilerin resim ve

heykellerinin var olması Putperestliğin bir izidir. Aynı şekilde İslam inancını kabul etmiş olan Türklerin yaşantısında da eski dinleri olan Şamanizmden kalan gelenek, inanç ve çeşitli âyinler kendini göstermektedir. Şamanizm geleneklerinin çoğu yüzyıllar boyu sürüp gelmiştir. (İnan 1986: 204)

Dünya üzerindeki Türklerin büyük çoğunluğu Müslümandır. Ancak Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi bir anda olmamış, zamana yayılmıştır. Örneğin Oğuz Türkleri arasında İslamiyet’in kabulü iki asır boyunca devam ederken Kıpçaklarda yaklaşık dört asra yaklaşmıştır. Türk topluluklarının Müslüman oluşları aynı zamana rastlamadığı için de önce Müslüman olan toplumlara sonradan Müslüman olan Şamanistlerin katılması sebebiyle pek çok Şamanist unsur canlı kalmıştır. Anadolu Türklerinin inanç ve göreneklerinde rastlanan albastı, türbelere ve kutlu ağaçlara, çalılara bez bağlamak, çocuğun hastalanmasının isminden kaynaklandığına inanılıp ismi bir törenle değiştirmek, kötü ruhlardan korunmak amacıyla “iyi saatte olsunlar” demek örnek olarak gösterilebilir. (İnan 1986:206-207)

Şamanizm; Pratt tarafından yaşamı anlama çabası olarak, Türkolog Jean Paul Roux tarafından bir ritüeller pratiği olarak değerlendirilse de genel kanı onun aslında bir din olduğu yönündedir. (Demir 2016: 20)

“Ohlmarks, Şamanlığın ortaya çıkışını, kutupların ve Orta Asya bozkırının uyaran yoksunluğundan dolayı insana hayal gördüren ıssızlığı ve vahşiliğine, yetersiz ve tek yönlü beslenmeye, saralı, histerik olmaya bağlamıştır. Fakat Şamanlık sadece kutup ve kutup altı bölgelerde değil, Kuzey ve Güney Amerika’da, Asya’da, Orta ve Yakın Doğu’da hatta Avustralya’da bile görülmektedir.” (Kaya 2001: 212) “Shirokogorov, Koppers ve Eliade gibi araştırmacılar Şamanlığın Orta Asya’daki çoban, göçebe topluluklara, Budist etkilerin ağırlıklı olduğu Güney Asya’dan yayılmış olduğu tezini ileri sürmektedir.” (Kaya 2001: 211)

Şamanlar Türk topluluklarında çeşitli adlarla bilinmektedir: şaman veya saman (Tunguzlar), kam/ham/gam (Yakutça), kaman, oyun (Yakutlar) , ozan, bö veya böge (Moğollar, Buryatlar, Kalmuklar erkek şaman için), yum (Çuvaşlar) , bakşı/ baksı ya da bahşı (Kırgız-Kazaklar), udugan (utuhan, ubahan, ıduan şekliyle de Moğollar kadın şamanlar için kullanmıştır.) (Ülger 2012: 20)

“Şamanlık genelde doğuştan gelen özelliklerle kazanılır ve şaman adayı seçilerek eğitilir. Çoğunlukla ailesinin geçmişinde şaman bulunanların şamanlığa seçildiği görülür.” (Kaya 2001: 212) Bu durum günümüzde de halen ocaklı olmak ve el almak şeklinde varlığını sürdürmektedir. Ocak olmak ailesinden, kan bağı olan birinin çeşitli hastalık veya hastalıkları iyileştirme kudreti olan kişi demektir. Şamanların da genellikle ailesinde şaman bulunanlardan seçilmesiyle ocak geleneği büyük benzerlik göstermektedir.

Şamanlar, ruhu iyileştirerek toplumun hem manevî hem de bedensel sağlığını korumaya çalışırlar. Sadece tedavi edici sağlık hizmeti değil önleyici sağlık hizmeti de verirler, hastalıkları engellemeye çalışırlar. Avcılığın önemli bir yer tuttuğu toplumda avın çok olmasını sağlamaya çalışır. Her türlü belayı içinde bulunduğu toplumdan irak tutma çabası içerisinde. (Demir 2016: 20)

Şamanizm bir din olarak değil bir büyü sistemi olarak kabul edildiğinde menkabelerdeki kahramanlarla ilgili bazı özellikler büyü sistemi olduğuna işaret kabul edilebilecek motifler içermektedir. Bu kahramanlar;

- a) sihirbazlık yapan,
- b) hastaları iyileştiren,
- c) gaipten ve gelecekte haber veren,
- d) ruhları bedenlerini terk edip tekrar dönen,
- e) at üstünde göğe yükselip Tanrı ile konuşan,
- f) tabiat kuvvetlerini istediği gibi yönlendiren,
- g) ateşin yakıcılığından etkilenmeyen,
- h) yenilmiş hayvanları kemiklerinden tekrar diriltiren,
- i) kadın-erkek müşterek âyinler yapan,
- j) tahta kılıçla savaşan kimseler olarak karşımıza çıkmaktadır. (Ocak 200: 141)

J. Andrew Boyle’un toplumda önemli ve saygın bir yeri olan şamanlar üzerindeki

alışmaları sonunda tespit ettiği çeşitli görev ve kabiliyetleri şu şekilde maddeleştirilmiştir:

- “ Gelecekten haber verme
- Havayı değiştirme,
- rnleri yeşertme,
- Felaketleri nleme ya da düşman üzerine yollama,
- Hastaları iyi etme,
- Ateşe hükmetme,
- Sihirli uçuş,
- Ruhunu bedeninden ayırma,
- Göğe ıkma veya yer altına inme.” (Ocak 2000: 142)

şamanların yeterlilikleri ve sorumlulukları göz önüne alındığında konuyla ilgili olan “hastalıkları iyi etme” vasıfları dikkati çekmektedir. Bu durum, günümüzde varlığını sürdürmekte olan halk hekimliği geleneğinin asırlar öncesinden süregelmiş bir kültür hazinesi ve mirası olduğunu da ortaya koymaktadır.

Yüzlerce yıldan beri İşlamiyet, şamanizm’in izlerini silip atamamıştır. Günümüzde Anadolu’da halen daha okuyup üfleme, ip bağlama, muska yazma gibi usuller hastalıkların tedavisinde başvurulan uygulamalar arasındadır. Doğu Türkistan’da hastalıkların sağaltımında yapılan şamanist işlemler İşlm kılıfta sürmektedir. Altay şamanlarının ayinlerinde peygamber ve vel isimleri geçmekte, İşlm dualar bulunmaktadır. (Ocak 2000: 149-150)

1.2.2. Divanü Lgat-it Türk’te Halk Hekimliği

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olan bu eserin Türkçenin ilk sözlüğü, antolojisi, ansiklopedisi ve dil bilgisi kitabı olmasının yanı sıra daha pek çok özelliği vardır. Yazarın, eseri oluşturan malzemeleri Türk boyları arasında dolaşarak derlemesi, onun eşsiz bir halk edebiyatı ve halk bilimi kaynağı olmasını sağlamıştır. Türk boylarının yaşadığı

bölgeler, yaşam koşulları, kullandıkları kelimeler hakkında bilgi ve örnekler verilirken halk hekimliği, hastalık, ilaç, tedavi ile ilgili kelime ve uygulamalardan da bahsedilmiştir.

Halk hekimliği kapsamına giren çeşitli kelimeler eserde yer almaktadır:

Bukuk:	Boğazın iki yanında deri ile et arasında peyda olan et bezleri. (Atalay 1999: IV, 112)
Bukukluğ er:	Boğazı urlu adam (Atalay 1999: IV, 112)
Egir:	Karın ağrısını sağaltmak için kullanılan bir kök, ilaç. (Atalay 1999: IV, 171)
Eğirse:	İlaç kullanmak istemek. (Atalay 1999: IV, 171)
Egit:	Nazar değmemesi için çocukların yüzüne sürülen bir ilaç. Bu ilaç, safrana birtakım şeyler katılarak yapılır. (Atalay 1999: IV, 171-172)
Em:	İlaç. (Atalay 1999: IV, 178)
Emle-:	İlaçlamak, sağaltmak. (Atalay 1999: IV, 180)
Emlel-:	İlaçlanmak. (Atalay 1999: IV, 180)
Emlen-:	Kendine ilaç etmek. (Atalay 1999: IV, 181)
Emleş-:	İlaçlanmak. (Atalay 1999: IV, 181)
Emlet-:	İlaçlatmak, ilaç ettirmek. (Atalay 1999: IV, 181)
İg:	Hastalık. (Atalay 1999: IV, 226)
Emçi:	İlaç yapan adam, eczacı. (Atalay 1999: IV, 178)
Atasagun:	Hekim, doktor. (Atalay 1999: IV, 48) Türk doktorlarına Atasagun denir. (Atalay 1998: I, 403)
Çurnı:	Türk hekimlerinin yaptığı sürgünlük ilacı. (Atalay 1999: IV, 161)
Isrık:	Çocukları perilere ve göz dokunmasına karşı afsunlamak için ilaç yapıldığı zaman tekrarlanarak söylenir. (Atalay 1999: IV, 219)
Işgun:	Farsçası “aşhun” olan bitki. (Atalay 1999: IV, 221)
İlrük:	Üzerlik tohumu. (Atalay 1999: IV, 231)
İnegü:	Vücut içerisinde, göbek karşısında kulunca benzer bir hastalık. (Atalay 1999: IV, 233)

İğliğ, İğçil:	Hasta. (Atalay 1999: IV, 226)
İngliç:	Kebapla yenir, sarımsağa benzer bir dağ otu. (Atalay 1999: IV, 233)
İrinğ:	İrin.(Atalay 1999: IV, 234)
İprük:	İçerisine peklik gelene – içini sürdürmek için- yoğurt ile süt karıştırılarak verilen ilaç. (Atalay 1999: IV, 234)
Közlük:	At kuyruğundan yapılmış bir dokumadır (közüldürük), göz ağrıdığı veya kamaştığı zaman üzerine konur.(Atalay 1999: IV, 370)
Ötrüm:	Müşhil, sürgün ilacı. (Atalay 1999: IV, 469)
Ot:	İlaç, em; zehir. (Atalay 1999: IV, 444)
Otaçı:	Hekim, ilaç yapan.(Atalay 1999: IV, 444)
Sıgun otu:	Kökü insana benzeyen, birleşme kuvveti kalmayanlarca kullanılıp erkeği ve dişisi bulunan ve erkeği erkeğe, dişisi kadına verilen bir ot. (Atalay 1999: IV, 513)
Udhuz:	Uyuz.(Atalay 1999: IV, 686)
Udhuzluğ:	Uyuzlu. (Atalay 1999: IV, 686)
Udhuzla-:	Uyuzuna ilaç yapmak. (Atalay 1999: IV, 686)
Urumday:	Kendisiyle ağının zararı giderilen bir taş. (Atalay 1999: IV, 698)
Yakığ:	Şişkinlik ve benzeri şeylere yakılan, yakı. (Atalay 1999: IV, 731)
Yakrıkan:	Fındık büyüklüğünde kırmızı meyvesi olan bir bitki.(Atalay 1999: IV, 732)
Balığ:	Yaralı. (Atalay 1999: IV, 65)
Balık-:	Yaralanmak. (Atalay 1999: IV, 65)

Yukarıda verilen kelimelerin eserde geçtiği bazı cümleler ve onlarla ilgili açıklamalar aşağıda verilmiştir.

“Egir bolsa er ölmes. : Bir adamın yanında bu ilaçtan bulunursa ölmez.” Çünkü karın ağrısına tutulan adam onu yerse kurtulur. Bu sav, ihtiyaç baş göstermeden önce hazırlanmanın gerekli olduğunu bildirmek için söylenir.” (Atalay 1998: I, 53-54)

“Erkeç eti em bolur eçkü eti yel bolur : Erkeç eti ilaç olur, keçi eti yel olur.” (Atalay 1998: I, 95)

“Çocuğun yüzüne tütsü verilerek ‘ısrık ısrık’ denir ki ‘Ey peri, ısırılmış olası!’ demektir.” (Atalay 1998: I, 99)

“Işgun, şerbeti çiçek hastalığı için iyi gelen ,çiçeği kırmızı bir ot.” (Atalay 1998: I, 109)

İlrük adı verilen üzerlik tohumu, safra ve balgamı söktüren bir tohumdur. (Atalay 1998: I, 105)

“Bu ot ol kişini udhıtgan : Bu ilaç o adamı hep uyutmaktadır.” (Atalay 1998: I, 154)

“Bu ot ol karın boşutgan: Bu, çok yumuşaklık ishal veren bir ilaçtır.” (Atalay 1998: I, 514)

“Bu ot ol burun kanatgan : Bu, daima burun kanatan ilaçtır.” (Atalay 1998: I, 515)

“ot anıñ közin tunturdı : İlaç onun gözünü kapattı.” (Atalay 1998: II, 176)

“Bu ot manğa tusukdı: bu ilaç bana iyi geldi.” (Atalay 1998: II, 116)

“Ol ot manğa tusu kıldı: O ilaç bana fayda verdi.” (Atalay 1999: III, 224)

“Emçi anğar ot otadı : Hekim ona ilaç yaptı.” (Atalay 1999: III, 252)

“Otaçı közüğ enüçledi : Otaçı göze inen perdeye ilaç koydu.” (Atalay 1998: I, 299)

“Urmuş ajun pusuğın kılmış anı balığ / Em sen anğar tilenip sizde bulur yakığ.”(Atalay 1998: I, 407)

“Dünya pususunu kurmuş, onu yaralamış; ilaç, çare arayıp yakıyı sizde buluyor.” (Atalay 1998: I, 408)

“Er başka yakığ yakdı : Adam yaraya yakı yaktı.” (Atalay 1999: III, 62)

Yakrıkan adlı bitki dudaklar rüzgârdan ve soğuktan yarıldığı zaman dudağa yapıştırılırsa iyi gelir. (Atalay 1999: III, 56)

“Tilki öz inge ürse udhuz bolur : Tilki kendi yuvasını hor görse uyuz olur.” “Bu sav; ilini, boyunu, şehrini inkar eden, yeren kişi için söylenir.” (Atalay 1998: I, 55)

“Ol anı udhuzladı : O, onun uyuzuna ilaç yaptı.” (Atalay 1998: I, 301)

“Er egirsedi : Adam ilaç kuıllanmak istedi.” (Atalay 1998: I, 302)

“Balıklar emleşdiler : Yaralar ilaçlandı.” (Atalay 1998: I, 242)

“İgliğ emleldi : Hasta ilaçlandı.” (Atalay 1998: I, 296)

“Tegme türlüğ ig igleldi : Her türlü hastalıkla hastalandı.” (Atalay 1998: I, 296)

“Men anı emledim : Ben onu ilaçladım.” (Atalay 1998: I, 287)

Eserde geçen ilaç, tedavi, hastalık ile ilgili cümlelere bakıldığında gerek bitkisel gerekse hayvansal ürünler kullanılarak sağaltıma başvurulduğu görülmektedir. Tütsüleme şeklinde yapılan telkin yollu tedavilere de rastlanmaktadır.

1.2.3. Kutadgu Bilig’de Halk Hekimliği

“Kutlu etme bilgisi” anlamına gelen gelen eser, şekil ve muhteva bakımından önemli bir eserdir. İslamî Türk edebiyatının ilk ürünlerinden olup “mesnevî” tarzındadır ve 6645 beyitten oluşmaktadır. Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmış ve Karahanlı hükümdarı Tavgaç Ulug Buğra Kara Han Ebu Ali Hasan b. Süleyman Arslan Kara Han’a ithaf edilmiştir. (Külekçi 1980: 20-21)

Eserde Türk düşüncesi ile İslam prensipleri bir araya getirilmiştir. Toplumun huzuru, devletin bekası açısından önemli olan çeşitli konulara değinilmiştir: akıl, anlayış, bilgi, doğruluk, dünya, dünya malı, gençlik-ihtiyarlık, hayat, hizmet, ibadet, iyilik-kötülük, nefis, ölüm, sabır, sevgi, şükür, insanlık vb. (Külekçi 1980)

“Devleti baba bilen Türk milletinin bir ferdi olarak şairimiz saadeti devlete itaatte görüyor. Devlete kafa tutmayı üzüntünün kaynağı göstermesi, ulû-l-emr’e itaati emreden İslam’a çok uygundur.” (Külekçi 1980: 8)

Çok çeşitli konulara değinilmiş olan eserde hayata, yaşantıya ve insana dair pek çok beyitte konumuzla ilgili olarak “hastalık, sağlık, tedavi” gibi kavramlara da yer verilmiştir.

Eser incelendiğinde bu konularla ilgili olarak şu kelimelere rastlanmıştır:

Bu kelimelerin geçtiği beyitler, beyit numaraları başta olacak şekilde aşağıda verilmiştir.

Em:	İlaç
İg:	Hastalık, hasta
Ot:	İlaç, çare, zehir
Emle-:	Tedavi et-
Daru birle:	İlaç, deva
Agrıg:	Ağrı, zahmet, huzursuzluk, hastalık
Afyet:	Afiyet, sıhhat
Afsunçı:	Büyücü, sihirbaz
Ota:	Tedavi etmek
Emçi:	Tabip
İğçil:	Hastalıklı
Otacı:	Tabip
Toga:	Hastalık
	(Arat 1979)

(1061) “Ot em kalmadı kör neçe kıldılar / Yaraşık ne erse anı birdiler.” (Arat 1991:I, 123)

“Yapmadıkları tedavi, vermedikleri ilaç kalmadı; faydalı gördükleri her şeyi verdiler.” (Arat 1998: 87)

(1065) “Kerek tut otaçı kerek erse kam / Ölüglük hergiz asıg kılmaz em” (Arat 1991: I, 124)

“İster tabip getir, ister kam; ölmekte olana hiçbir ilaç fayda vermez.” (Arat 1998: 87)

(4838) “Agır savçılarığ ilette ölüm / Adın kim itügey ot em ya tolum” (Arat 1991: I, 483)

“Nice ulu peygamberleri ölüm götürdü; artık kim ona karşı ilaç, deva veya silah bulabilir.” (Arat 1998:349)

(3935) “Kişi edgü tirlir bu edgü kim ol / Bu edgü kişi mungda erke em ol” (Arat 1991: I, 396)

“İyi adam derler, iyi adam kimdir; iyi adam derdi olanlara deva olan kimsedir” (Arat 1998: 285)

(5651) “Negü tir eşitgil kişi tildemi/ Kamug kılgu işke kingeş ol emi” (Arat 1991: I, 561)

“Dinle, Tanrıdan insanlara haber getiren nebî ne der: Her yapılacak işe meşveret ile çare bulunur.” (Arat 1998: 404)

(1199) “Ölümke asıg kıldı erse ot em / Otaçı turu kalgay erdi ulam” (Arat 1991: I, 137)

“Ölüme karşı ilaç ve deva fayda etse idi, tabipler ebediyen hayatta kalırlardı.” (Arat: 1998: 97)

(1085) “Bu ay toldı aydı ay ilig kutı / Bu igke emi yok tileme otı” (Arat: 1991: I, 126)

“Ay-Toldı dedi :- Ey devletli hükümdar, bu hastalığa deva yoktur, ilacını arama.” (Arat 1998: 89)

(5522) “Kötürme bayutma isiz öktemig/ Agu kılga seksiz sanga ot emig.” (Arat 1991: I, 549)

“Zalim ve kötü kimseyi yükseltme ve onu zengin etme; o sana şüphesiz ilaç ve devayı zehir haline getirir.” (Arat 1998: 396)

(749) “Munu men me devlet münüm erdemim / Ayu birdim emdi igim hem emim” (Arat 1991: I, 91)

“İşte ben de saadetim ve şimdi bütün kusur ve meziyetlerimi hastalığı ve ilacı izah ettim.” (Arat 1998: 65)

(3101) “Münümmü öküşrek azu erdemim / Ayu bir manga sen kılayın emim.” (Arat 1991: I, 318)

“Kusurum mu daha çok yoksa faziletim mi; bana söyle ben de ona göre tedbirler alayım.”

(1221) “Ogullug ata bolsa bilge tetig / Kısa tutgu tutçı emi bu itig.” (Arat 1991: I, 139)

“Çocuk babası âlim ve zeki ise oğluna daima sıkı bir terbiye vermelidir; bunun usulü, çaresi budur.” (Arat 1998: 98)

(2002) “Bu sukluk ig ol bir otı yok emi / Anı emleyümez bu dünya kamı.” (Arat 1991: I, 218)

“Açgözlülük ilacı ve devası bulunmayan bir hastalıktır; onu bütün dünya kahinleri bir araya gelse yine tedavi edemezler.” (Arat 1998: 151)

(2191) “Sakinuk kişi ol kişi ödrümi / Mungadmışka barça bu ol ot emi.” (Arat 1991: I, 234)

“İnsanların seçkini takva sahibi olan kimsedir, o bütün muhtaçlara ilaç ve devadır.” (Arat 1998: 164)

(2496) “Konukları körgü ya bogzı yimi / Açıklık açiksızka kılsa emi.” (Arat 1991: I, 263)

“O bunların kalacakları yeri ve yiyecekleri yemeği tayin eder, hediyeleyi veya hediyesizlerin usûl ve çaresine bakar.” (Arat 1998: 185)

(2895) “Bogızdın kirür ig kişiye kemi / Bogızdın bolur hem angar ot emi.” (Arat 1991: I, 300)

“Hastalık ve rahatsızlık insana boğazdan gelir, tedavi ve ilaç da boğazdan olur.” (Arat 1998: 213)

(2944) “Ayıtmışnı aydım ay ilig kutı / Negü teg kerekin emi hem otı.” (Arat 1991: I, 305)

“Ey devletli hükümdar sorulanlara cevap verdim, onun nasıl olması lazım geldiğini, çare ve tedbirlerini bildirdim.” (Arat 1998: 217)

(3372) “Negü tir eşitgil kişi ödrümi / Urug kesmegüke kişi ol emi.” (Arat 1991: I, 340)

“İnsanların seçkini ne der, dinle; neslin kesilmemesinin çaresi kadındır.” (Arat 1998: 247)

(3664) “Eginke kedim ya boğuzka yimi / Kerek ay kadaş bu tiriglik emi.” (Arat 1991: I, 368)

“İnsanın sırtına elbise ve boğazı için yemek lazımdır, ey kardeş bunlar hayat ilaçlarıdır.” (Arat 1998: 266)

(3870) “Köngül arzu kolsa negü erseni / Emi ol tilekke tegürse anı.” (Arat 1991: I, 390)

“Gönül herhangi bir şeyi arzu ederse bunun tek çaresi onu dileğine kavuşturmaktır.” (Arat 1998:280)

(3873) “Kamug igke ot ol emi belgölüg / Ol ig emlegüçi kamı belgölüg.” (Arat 1991: I, 390)

“Her hastalığın bir ilacı ve çaresi vardır; bu, hastalığı tedavi eden kam da bulunur.” (Arat 1998: 281)

(4312) “Bu yanglıg bolur kör er at suhbeti / Katılmak tilese emi bu otı.” (Arat 1991: I, 433)

“Hizmetkârlar ile münasebet böyle olur, onlar arasında yaşamak istersen devası ve çaresi budur.” (Arat 1998: 311)

(4871) “İligdin kolu bir mening uzrümi/ Yaragı ne erse otı ol emi.” (Arat 1991: I, 486)

“Hükümdardan benim için özür dile; ne yapmak lazım ise onu yap ve bu işi hallet.” (Arat 1998: 351)

(5021) “Bu erdi mening bu igimke emi / sevindürdi emdi mening könglümi.” (Arat 1991: I, 501)

“Benim hastalığının devası bu idi, artık içim rahat etti.” (Arat 1998: 362)

(5244) “Seningde turur kör bularning emi / Otagıl daru birle bolgıl kamı.” (Arat 1991: I, 522)

“Bütün bunların devası sendedir; sen onların hekimi ol, ilaç ver ve tedavi et.” (Arat 1998: 378)

(5245) “Kalı kılmasa sen emi ya otı / Budunka bolur sen tiriglik yut.” (Arat 1991: I, 522)

“Eğer sen bunlara ilaç vererek tedavi etmezsen, halk için bir hayat felaketi olursun.” (Arat 1998: 378)

(5275) “Ay başlag yoriglı budun öktemi / Bayat aytığı bar anutgıl emi.” (Arat 1991: I, 525)

“Ey isyan vadilerinde başıboş dolaşan insan, Tanrı bunu senden soracaktır, cevabını hazırla.” (Arat 1998: 379)

(6014) “Küçenmiş bolur kör aning balgamı / İsig neng yitürgü içürgü emi.” (Arat 1991: I, 596)

“Onun balgamı kuvvetlenmiş olur, bunun ilacı ona sıcak şeyler yedirmek ve içirmektir..”
(Arat 1998: 430)

(6068) “Sen edgü kılur sen mening könglümi / Ölüm utru keldi otı yok emi.” (Arat 1991: I, 602)

“Sen benim gönlümü teselli etmek istiyorsun fakat ölüm karşıma geldi, bunun çaresi ve devası yoktur.” (Arat 1998: 434)

(6167) “Aya king yorıklıg budun ökte mi / Ölüm yetgelir terk otı kıl emi.” (Arat 1991: I, 611)

“Ey insanlara geniş bir salâhiyetle hüküm eden kimse, ölüm yetişmek üzeredir, çabuk bir çaresine bak.” (Arat 1998: 441)

(6174) “Munukı körür sen mening halimi / Sanga bolsu ibret otı kıl emi.” (Arat 1991: I, 611)

“Benim halimi işte görüyorsun, bu sana ibret olsun; buna göre bir çare ve tedbir al.” (Arat 1998: 441)

(6361) “Yime yakşı aymış kişi ödrümi / Cefacı et özke otı hem emi.” (Arat 1991: I, 630)

“İnsanların seçkini çok güzel söylemiş, onun sözü cefacı vücuda karşı bir çare ve tedbirdir.”
(Arat 1998: 486)

(1291) “Erejlik tilese kişi öz künin / Könilik içinde tilegü emin.” (Arat 1991: I, 146)

“İnsan gününün mes’ud geçmesini isterse, bunun çaresini doğrulukta aramalıdır.” (Arat 1998: 103)

(2943) “Katıgılan küde zgıl katıg tut anı / Kalı bardı erse tileme emin.” (Arat 1991: I, 304)

“Gayret et, gözet, onu sağlam tut; eğer giderse ona çare bulunmaz.” (Arat 1998: 216)

(4356) “Olarda birisi otaçı turur / Kamug ig togaka bu emçi erür.” (Arat 1991: I, 438)

“Bunlardan biri tabiplerdir, bütün hastalıkları ve ağrıları bunlar tedavi ederler.” (Arat 1998: 315)

(4672) “Öküş yigli yalnguk kör igçil bolur / Sarıg mengzi kovdak atı il bolur.” (Arat 1991: I, 468)

“Çok yiyen insan her vakit hastalıklı olur; yüzü sarı, kendisi cılız olur ve itibardan düşer.” (Arat 1998: 338)

(4358) “Tirig bolsa yalnguk yime iğler ök / İgin emçi körse otun emler ök.” (Arat 1991: I, 438)

“İnsan hayatta iken hastalanabilir; tabibe mürâcaat ederse tabip o hastalığı ilaç ile tedavi eder.” (Arat 1998: 315)

(3979) “Kamug edgölükke neng ol yolçısı / Kamug ig togaka neng ol emcisi.”

“Her türlü iyiliğe yol gösteren şey varlıktır, her türlü hastalığı tedavi eden şey varlıktır.” (Arat 1998: 288)

(4361) “Bularda basa keldi afsunçılar / Bu yıl yeklig igke bu ol emçiler.”

“Bunlardan sonra efsuncular gelir, cin ve periden gelen hastalıkları bunlar tedavi ederler.” (Arat 1998: 315)

Verilen beyitlerde, günümüz Türk dünyasında “em ve emhane” şekliyle halen kullanılmakta olan “em” kelimesi göze çarpmaktadır. Açıklamalara bakıldığında hem hastalık sağaltımı ve hastalık belirtisi ile ilgili olan beyitlere rastlanmakta hem de dünyanın gelip geçiciliği, ölüme hiçbir ilacın fayda etmeyeceği, hükümdarların ve peygamberlerin bile ecel geldiğinde çaresiz oldukları ifade edilmiştir. Beyitlerde İslam inancının etkisi kendini göstermektedir.

“Em” kelimesinin hekimlerin hazırladığı veya verdiği “ilaç, deva” anlamının dışında çoğu beyitte “çare, çıkar yol, kurtuluş” gibi anlamlara geldiği görülmektedir.

Dönemin sosyal yaşantısından bahsedilen bazı beyitlerde de zamanın hekimleri “otaçı, emçi” ve “afsunçı” adlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Otacılar ve efsuncular özellikleri bakımından farklılık göstermektedirler. Otacılar ve emciler ilaç yaparak sağaltım yaparken afsunçılar okuyup üfleyerek, nefes ederek ve muska ile tedavi ederler.

Tabipler ve efsuncularla ilgili olan beyitler 4355-4365 arasında ve başlıklar altında verilmiştir. (Arat 1998: 315)

(4362) “Bularka yime ök katılgı kerek / Bu yıl yeklig igke okıgu kerek (Arat 1991: 438)

“Bunlar ile görüşmek, tanışmak gerektir; cin ve peri çarpmasından gelen hastalıkları okutmak lazımdır.” (Arat 1998: 315)

(4364) Otacı unamaz Mu’azzim sözün / Mu’azzim otaçık evrer yüzün” (Arat 1991: 439)

“Tabip efsuncunun sözünü beğenmez; efsuncu da tabibe kıymet vermez.” (Arat 1998: 315)

(4365) “Ol aymış otug yise igke yarar / Bu aymış bitig tutsa yekler yırar.” (Arat 1991: 439)
“Birinin sözüne göre, ilaç alınırsa hastalığa iyi gelir; diğerinin sözüne göre muska taşırsan cinler senden uzaklaşır.” (Arat 1998: 315)

Bu beyitlerden anlaşıldığı üzere İslamiyet’in kabulünün ardından Müslüman Türkler arasında Şamanizm tesiri hâlâ devam etmekte iken “otaçı” ve “kam, şaman, muazzim, afsunçı” arasında bir çekişme söz konusu olmuştur. Tedavi şekilleri farklı olan bu iki kesim, kendi yöntemlerini savunmaktadır.

1.2.4. Dede Korkut Hikâyeleri’nde Halk Hekimliği

Türk edebiyatının en önemli eserlerinden olan, hatta Fuat Köprülü’nün “ Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut’u öbür gözüne koysanız yine Dede Korkut ağır basar.” diye bahsettiği eserde Oğuz Türklerinin yaşantısı anlatılmaktadır. Eserde, halk hekimliği ile ilgili çeşitli inanış ve bazı uygulamalar da yer almaktadır.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı’nda “çocuk isteği” ile ilgili bir inanıştan bahsedilmektedir. Günümüzde de varlığını sürdürmekte olan ve çocuk sahibi olmak isteyenlerin bir tekkeye bağlanıp orada kurban kesip bundan pişirilen aş ve yemekleri halka dağıtması gibi bir inanış ve uygulama bu destanda da karşımıza çıkmaktadır. Çocuk sahibi olmayan Dirse Han, Bayındır Han’ın verdiği bir ziyafette bu sebepten dolayı “kara otağ” a oturtulmuştur. Bundan rahatsız olan Dirse Han, durumu hatunu ile paylaşır. Hatunu açları doyurmasını, borçluları borcundan kurtarmasını ve büyük ziyafet vermesini tavsiye eder.

“Dirse Han, Dişi ehlinin sözü ile büyük bir ziyafet verdi, dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini basma topladı. Aç görse doyurdu. Çıplak görse donattı. Borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kırmızı sağdırdı. El kaldırdılar, dilek dilediler. Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Taala bir çocuk verdi.” (Ergin 2003: 13)

Yaralanmış olan Boğaç Han’ın tedavisinde dağ çiçeği ve ana sütü kullanıldığını görüyoruz.

“Ana ağlama, bana bu yaradan ölüm yoktur korkma, boz atlı Hızır bana geldi, üç kerre sırtımı sıvazladı, ‘Bu yaradan sana ölüm yoktur, dağ çiçeği, ananın sütü sana merhemdir.’ dedi. Böyle deyince kırk ince kız yayıldılar, dağ çiçeği topladılar. Oğlanın anası memesini bir sıktı sütü gelmedi, iki sıktı sütü gelmedi. Üçüncüde kendisini zorladı, iyice doldu, sıktı süt ile kan karışık geldi. Dağ çiçeği ile sütü oğlanın yarasına sürdüler. Oğlanı ata bindirdiler, alarak yurduna gittiler. Oğlanı hekimlere emanet edip Dirse Han’dan sakladılar.” (Ergin 2003: 19)

İKİNCİ BÖLÜM

DİNAR İLÇESİ VE ÇEVRE KÖYLERDE HASTALIKLAR VE TEDAVİ UYGULAMALARI

Bu bölümde Dinar ilçesi ve çevre köylerdeki çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan uygulamalar bulunmaktadır. Ayrıca hastalıkların tıbbî açıklamaları, halkın tespit ettiği belirtileri, varsa halkın hastalığa verdiği diğer adlar da yer almaktadır. Uygulamaların altında da o uygulama ile ilgili bilgiyi veren kaynak şahsın anlattıklarından önemli olan kısımlar ifade edildiği şekilde –ağız özelliğine uygun olarak- aktarılmaya çalışılmıştır. Hastalıklar alfabetik sıraya göre verilmiştir.

2.1. AÇIK YARALAR

Kesilme, çizilme sonucu oluşan yahut da ağızdaki, midedeki gibi içte oluşan her türlü yara için şifalı olduğu anlatılan otlar “yara otu ve şalba/şabla” otudur. Gençali ve Yapağılı adlarındaki Çerkez köylerinde benzer şekillerde anlatılmıştır.

Uygulama a: Gerek bir yere çarpma, vurma sonucu oluşan gerekse kesik, çizik şeklindeki yaralar için şifalı olduğu anlatılan uygulama şu şekildedir: Gençali köyünde yara otu olarak bilinen bitki, açık yaranın üzerine bir bez ile birlikte sarılır. Bir gün bekletilir. Yaranın kapandığı görülür. Aynı bitki, nane gibi kurutulup ufalanarak kuru halde de kullanılır. Yaraların üzerine bir miktar ekildiği vakit şifalı olur. (K 35, K 37)

Bahsedilen yara otunun her türlü yaraya şifa olduğu belirtildiği gibi kaşınan yerlere sürüldüğü zaman da iyi geldiği ifade edilmiştir. (K 37)

Uygulama b: İster vücudun dışında herhangi bir sebepten oluşmuş yara olsun isterse vücudun içindeki yara olsun “şabla/şalba” otunun çok şifalı olduğu ifade edilmiştir. Şabla otu kurutulur; dıştaki bir yara ise doğrudan yaranın üzerine ufalanır, içteki bir yara ise demlenerek aç karna suyu içilir. (K 50) Dombay köyünde de “calba” diye bilinen otun kurusu da aynı şekilde yaraları iyileştirmektedir. (K 58)

Bu otun her derde deva olduğunu, eş dostun istediğini, evde her zaman bulundurulduğunu söylemişlerdir. Soğuk ya da sıcak içilmesinin fark etmediği ama aç karna içilmesi gerektiği söylenmiştir.

“(…) Bizde mecbur içiliyor, bizde duruyo devamlı. Çünkü eş dost geliyor ille bana bunu ver. O gün jandarma trafik geldi, ille ‘Abi ne olursun anam onla iyi oldu.’ Evde biraz vardı, verdim gitti.” (K 50)

“(…) Ama bak bizim burdan götürüyolar bak. Bizim dağdaki gibi yok. Bu dağdaki başka dağlarda yok. Bak mesela başka dağdaki kekik de bizim dağda yok. Yara var ya bak insanın dışında olsun ve yahut da içinde olsun.(…) Mesela hayvanımız yaralanıyo, sürüyo anında bak. Bi şey göremezsin. Yok ufalıyoruz bak, un gibi ufalıyoz yara üstüne sür ertesi gün bi şey göremezsin.” (K 50)

Uygulama c: Bu uygulama yara kapandığı zaman içinde iltihap kalmasın diye yapılan bir uygulamadır. Yaranın olduğu yere çiğ nohut konursa yara kapanmaz. “İyi mi kötü bu şimdi anlamadım?” diye sorulduğunda şu açıklama yapıldı:

“Ama şöyle bazı hastalıklarda iyi. Ama bazılarında çok kötü. Çünkü ora büyüğü bi yara oluşuyu orda da.” (K 66)

Uygulama ç: Kesilen yere yağ damlatılırdı. (K 75)

Uygulama d: Kesilen, kanayan yerin üzerine sigara külü basarlarmış. (K 75)

Uygulama e: Kesilen, kanayan yerin üzeri yağ damlatılmış bir bezle “turnike” gibi sarılırdı. (K 75)

Uygulama f: Çapıt (bez parçası) yakılır ve onun külü kanayan yaranın üzerine koyulur. (K 80)

2.2. ÂDET SANCISI

Bayanların özel günlerinde bazen gündelik işlerini bile aksatmasına sebep olabilecek bu ağrı ve sancıların giderilmesi amacıyla halkın uyguladığı tedaviler şu şekilde tespit edilmiştir:

Uygulama a: Zerdali dikeninin başındaki çiçek/yumru kaynatılır ve suyu içilir. (K 43)

“(...) Onlara şu zerdali dikenleri vardır. Şöle tek tek oluyu da başlarında sarı sarı şeyleri oluyu ya. Onların başındaki şeyini gaynadır içiridiler.(...) Zerdali dikeninin başındaki yumrular...” (K 43)

Uygulama b: Ay hali döneminde çok ağrı çeken kadınlar şu sağaltım yoluna başvururdu:

Kabak tandıra atılır. Piştiği zaman kabak yarılarak açılır. Sıcaklıkla çıkan buğusunun üzerine durulur. Bu, iltihabı söker. (K 79)

2.3. AĞIZ YARASI

Aft, pamukçuk, pambucak da denilen yaralar ve yaşlılarda takma dişlerin sebep olduğu yaralar için derlenen sağaltım uygulamaları şunlardır:

Uygulama a: Ağızda çıkan yaralar için maydanoz benzeri bir ot (Kaynak şahıs otun adını hatırlayamamıştır.) çiğnenir. Çiğnedikçe bu ot sulanacaktır. Bir müddet ağızda döndürülür ama yutulmaz. Bu ot ağız yaralarına şifa olur. (K 13)

Uygulama b: Toz şeker yenir. (K 25)

Uygulama c: Toz Türk kahvesi yenir (K 25)

Uygulama ç: Toz soda (K 47, K 70, K 78) ya da toz şeker yaranın üzerine ekilir, yarayı kurutur. (K 30)

Uygulama d: Takma dişlerden dolayı damakta oluşan yaralara “yara otu” iyi gelir. (K 35)

“Mesela benim damak dişlerimden, takma dişlerimden damaklarım şey oldu yıllar önce doktora... Verdiği ilaç iyileştirmede. O otu verdiler bana, iyileştirdi yani. Her yaraya (iyi gelir)...” (K 35)

Yara otu yaş olarak da çiğnenebilir, kurutulmuşu da yaranın üzerine koyulabilir.

“(...) Aftlar olur ya ağız yaraları. Onlara çok faydalı işte bu. Çiğniyolar. Taze olarak da çiğneyebilirsin. Kışın bulunmadığı için hani kışın kurutup kullanıyoruz. (...) Nane gibi, aynı bildiğin kuru nane gibi. Yoğurtlu çorbanın içine naneyle birlikte koyuyorum ben, çocukların haberi bile olmuyo.”

Uygulama e: Pamukçuk için hiç kullanılmamış bir yazma sodalı suya bandırılır. Serçe parmağa dolanarak ağızdaki yaralara sürülür. (K 41)

Uygulama f: Diş eti yaraları, diş eti şişlikleri ve ağız yaraları için kekik kaynatılır. Soğuduğu zaman kekiğin suyuyla gargara yapılır. (K 43)

“Dedem rahmetlik kekiğin suyunu gaynattırdı bize, onlan gargara ettiridi. Yutman gargara edin derdi.” (K 43)

Uygulama g: “Pambucak” diye bahsedilen ağız yaraları için “kaynına varan kadının” saçını sürülürdü. (K 59)

Uygulama ğ: Kabağın sapı yakılır. Onun külü ağızdaki yaraya ekilir. (K 61, K 62)

Uygulama h: Kurumuş beyaz köpek pisliği toplanır, tülbentten elenir. Ağız yarasına serpilir. (K 64)

“Guzuum eskiden çocuğun ağızı yara oldu mu köpek bokunu toplardık maşayla, şu dülbentten de elerdik. Köpeğin bokunu, akını. Guru onu ufalar gurudur elerdik, ağzına atardık. Pambucak derlerdi.” (K 64)

Uygulama ı: “Kaynına varan kadının” tükürüğü bir tülbentle ağızdaki yaraya sürülür. (K 65, K 64)

“Gaynına varan garının elinden geçer derlerdi. Çocuk pambucak oluk dedin mi gaynına kim vardıysa ona götürüldük.” (K 64)

Uygulama i: Ağzında yara olan kişi ağzına bulgur doldurup yatar. (K 70)

Uygulama j: Ağızdaki yaralara bal sürülür. (K 79)

2.4. AĞRILAR

Bu başlık altında, vücudun çeşitli bölgelerindeki ağrılar alfabetik sıraya uygun olarak alt başlıklar halinde verilmiştir.

2.4.1. Baş Ağrısı

Ağrının hissedildiği bölgeye, sürekliliğine göre pek çok çeşidi bulunan, nörolojik sebeplerden kaynaklanabileceği gibi psikolojik sebeplerle de oluşabilen baş ağrıları sıkça duyulan şikâyetlerdendir. Halkın baş ağrısı sağaltımında başvurduğu yöntemler şunlardır:

Uygulama a: Çiğ sarımsağın üzerine 2-3 tane çizik atılır ve günde üç tane çiğnenmeden yutulur. Metin Koçyiğit adlı kaynak kişi bu uygulamanın aynı zamanda yüze parlaklık, cilde canlılık verdiğini söylüyor. “ Toksinleri atar. Cilt semiz olur. Ben kullandığımı anlatıyorum. Emin olduğumu anlatıyorum. Aynaya baksın adam bir hafta kullansın aynaya baksın.” diyor. (K 6)

Uygulama b: Çiğ patates ince ince dilinir, hafifçe tuz ekilir ve alınına sarılır. (K 10), (K 13)

Uygulama c: Kaynar suyun içine viks atılır. Baş ağrısı olan kişi bu suyun üzerine doğru eğilir, onun üstüne de battaniye örtülür. Kişi on dakika kadar vikslü suyun buğusunda durur. (K 13)

Uygulama ç: Yeni öldürülmüş yarı canlı yarı ölü yılan başa dolanırdı. (K 45)

2.4.2. Bel Ağrısı

Bel ağrıları; ters hareket yapma, ağır kaldırarak beli zorlama, çok ayakta kalma ya da bel fıtığı gibi sebeplerle kendini gösterebilir. Sağaltım uygulamaları şu şekildedir:

Uygulama a: Arpa kaynatılır ve bir çuvalın içine konur. Çuvalın ağzı bağlanıp arpa çuvalın içinde yayılır ve sıcak sıcak bunun üzerine yatılır. (K 9)

Uygulama b: Okçular köyünde elinin, masajının iyi geldiği söylenen kişi ağrıyan yerleri (bel, baş, kol, ayak, karın) ovalar. Boyun tutulmalarını da ovalayıp masaj yaparak iyileştirmektedir. (K 71)

2.4.3. Boyun Ağrısı/ Boyun Fıtığı

“Boyun fıtığı, boyun omurları arasındaki kıkırdığın omurilik kanalına doğru yer değiştirmesi sonucu kola gelen sinirlere ve omuriliğe baskı yapması ile oluşan hastalıktır.” şeklinde tanımlanmaktadır. (İnt. K. 10) Bu durumda şiddetli boyun ve kol ağrıları ile elde uyuşmalar kendini göstermektedir. Boyun fıtığı olan kişiler elinin kaldırıp başını bile yıkayamamaktan şikâyet etmektedir. (K 20) Tedavisi, fiziksel müdahale (parpilama) yoluyla sağaltım şeklinde yapılmaktadır. Çalışma esnasında elde edilen uygulamalar aşağıdaki gibidir:

Uygulama a: Ağrıyan bölge ovularak masaj yapılır. Hatta var ise kas gevşetici kremle de ovulur ve ağrıyan bölgenin rahatlaması sağlanır. Daha sonra hastanın çene kemiği ve ense kemiğinden tutulup -fazla zorlamadan- başı yukarı doğru çekilir. Daha sonra tekrar boyun ovulur. Metin Koçyiğit adlı kaynak kişi “ Çoğunu böyle gurtardım. Çok rahatladılar.” diyor. Hatta başı yukarı doğru çekmek için ufak bir vinç sistemi kurmayı düşündüğünü ifade ediyor. Rahatsızlığı olan kişi bir müddet başı hafif yukarı çekilmiş vaziyette duracak daha sonra yine kremle masaj yapılarak uygulama gerçekleştirilmiş olacak. Ayrıca bu uygulamanın yanı sıra ağrıyı giderecek haplarını kullanmasını da tavsiye ediyor. (K 6)

Uygulama b: Hastanede çekilmiş olan MR incelenir. “Fıtık patlamamış” ise siniri zedelemeyecek şekilde yavaşça tutulup çekilir. (K 20)

2.4.4. Böbrek Ağrıları

Bazen az sıvı tüketiminden dolayı böbreklerin susuz kalmasından, bazen üşütmeden kaynaklı, bazen de böbrekte taş oluşumunun sebep olduğu ağrılar kendini gösterir. Bu durumda yöre halkının yaptığı uygulamalar şu şekilde belirlenmiştir:

Uygulama a: Kiraz ağacının kökü temizlenip kaynatılır, suyu içilir. (K 15)

“Bubam rahmetlik kirez kökü buldu geldi bana. Gaynattı, şişeye geydu.... Kirezin kökünü buluyon, gazıyon, gıymık gıymık çıkarıyon, gaynatıyon, bi şişeye geyuyon.” (K 15)

Uygulama b: Yoğurt suyu içilir. (K 81)

2.4.5. Diz Ağrısı/Kireçleme

Çok rastlanan ve kişiyi de çok rahatsız eden bu rahatsızlıkla ilgili olarak tespit edilen uygulamalar aşağıdaki gibidir:

Uygulama a: Çınar yaprağı 5-10 dakika kaynatılır ve suyu içilir. (K 45)

Uygulama b: Zeylek lapası dize sarılır. (K 46)

“(…) Bizim atalarımızdan, büyüklerimizden duyduğumuz buydu.” (K46)

Uygulama c: Zeytinyağında kırk gün bekletilerek tel süzgeçten geçirilen kantaron çiçeğiyle elde edilen em dizlere sürülürse iyi gelir. (K 34)

Uygulama ç: Halk ağzında “dişli balık” denilen “turna balığı” iyice ezilir. Hava almayacak şekilde naylonla dize sarılır. Üstünden de bez sarılır. Her gün balık değiştirilir. Eğer balık büyükse ikiye bölünüp de kullanılabilir. (K 50, K 51)

“(…)Altıncı gün ayağında hiçbi şey galmıyo.(…) Ondan sonra kireci dağıtıyo bu, hiç bi şey galmıyo.” (K 50)

Uygulama d: “Kayısı püsesi” yenir. Püse, ağacın üzerindeki bal gibi, reçine gibi akan sıvıdır. (K 52)

“(…) Korkuteli’ne gitti. Korkuteli’ndeki adam dizleriyin dedi sıvısı galmadıysa dedi gaysının dedi püsesini dedi. Onu yiyece dedi. Dizlerine sıvı olur senin dedi.(…) Özellikle dedi onu yiyece dedi.” (K 52)

Uygulama e: Dizlerdeki ve ayaklardaki iltihaplı –sarı sulu- şişlikler için 2-3 gün boyunca “dereotu” sarılır. Bu dereotu, geniş yapraklı calba gibi, su kenarlarında yetişen bir

bitkidir. Dereotu, sarı suyu akıtacaktır, iltihap boşalacaktır. Ancak daha sonra bir iki hafta iltihap akan yerin acısı olacaktır. (K 54)

Uygulama f: Diz ağrıları için 7 malzemeli bir ilaç hazırlanır. Bu malzemeler şunlardır: kirli yapağı, gaz yağı, çekirdekli kara üzüm, zeytinyağı... K 54, hatırlayamamakla birlikte çeşitli baharatların da olduğunu ifade etmiştir. Kirli yapağı ve gaz bezi haricindeki malzemelerle ilaç hazırlanıp dize, ağrılı, iltihaplı yere sarılır. Bir hafta sarılı durdurulur. Bu ilaç o bölgeyi yumuşatacaktır. Daha sonra kirli yapağıya gaz yağı sürülür ve ağrılı yere sarılır. Bu da deriyi delecek ve “ciriyatı” akıtacaktır. (K 54)

Uygulama g: “Sinir otu” dövülerek ağrının olduğu yere sarılır. Aslında kişiye çok acı veren bir ottur. Fakat ağrının geçmesi için sarıldığında o bölgedeki sancıya sebep olan “ciriyatı” toplar ve akıtır. (K 66)

Şeker hastalığı olan kişilerin uygulamaması tavsiye edilir. Çünkü açılan yaranın kapanması çok güç olabilir.

“Gazoz kapağına goyuyu, oraya goyuverdiği zaman var ya orayı yara yapıyı. Yara yaptığı zaman da var ya oradan iltihap akıyı böyle.” (K 66)

2.4.6. Karın Ağrısı

Bu rahatsızlık araştırma alanındaki halk tarafından “yakılanmak, tatar olmak, tatarca olmak, böğür olmak” gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır.

Uygulama a: Buğday unundan biraz hamur yoğurulur ve kişinin karnına biz bezle sarılır. (K 29) Sıcak sıcak sarılırsa iyi olur. Bu uygulamaya “bebe yapmak” denir. (K 45)

Uygulama b: Hamurla birlikte ebegümeci otu karna sarılır. (K 30)

Uygulama c: Tüküre tüküre hamur yoğurulurdu ve kişinin karnına sarılırdı. (K 38)

“Yaşlı kadınlar unu gararlardı böyle. Tüküre tüküre. Vallayı böyle yani. Hindi ebes geliyi tamam gençlere ebes gelir yani. (...) Karnına sarıyılar gari.” (K 38)

Uygulama ç: Karnı ağrıyan kişiye gülsuyu içirirler. (K 38)

Uygulama d: Karın ağrısı, kusma, soğuklama gibi rahatsızlıklar bir arada ise buna “tatar olmak” veya “yakılanmak” denirdi. Tatar olan kişiye bir gün boyunca ekmek, su verilmezdi; katran ve soğan kokutuluyordu. Katran ve soğanla birlikte kişinin karnı ovalanırdı. (K 38)

“(…)Burna godun mu garın curlar. Katranı burnuna kokuduğu zaman ‘currrr cuuurrr’ der. Soğan kokutur.”

“(…) Katranın üste gordu soğanın, göbeğin başına gordu. Böööyle ovalardı.”

Uygulama e: Karın ağrısı “böğür olmak” diye de ifade edilirdi. Böğür olan kişi için arpa unundan biraz hamur yoğurulur, içine çam “gılikleri” ufalanır. Bu hamur lapası kişinin karnına sarılır. Yapılan işlem “lapa vurmak” şeklinde adlandırılır. (Ses 54)

Uygulama f: Karın ağrısı, kusma, ishal gibi rahatsızlıklar bir arada ise buna “tatarca” ya da “tatar olmak” denirdi. Tatarca otları demlenerek suyu içilirdi. Otun sarı bir suyu çıkardı. (K 43)

Uygulama g: Acı “calba” otu kaynatılır. Onun suyuyla sert bir hamur yağurulur. Bu hamur karın bölgesine sarılır. (K 51)

Uygulama ğ: Gaz sancısı ve karın ağrısı için “eşek teresi” adlı acı ot çiğnenir, suyu yutulur kalanı atılır. (K 51)

“(…) Dağda daşda da hasta olduk mu eşek teresi derlerdi höyle dumur dumur tohumu olurdu.” (K 51)

Uygulama h: Bal ve karabiber karıştırılıp yenir. (K 70)

“Öksürüğe de yerler. Anam garnı ağrıdı mı lokumunan, balınan garabiber yer devamlı.” (K 70)

Uygulama ı: Arpa kavrulur, içine de biraz su atılır. Ağrıyan yere sarılır. (K 70)

Uygulama i: Kekik ve adaçayı kaynatılıp içilir. (Buna Yıprak köyünde “kaynarca” diyorlar.) (K 77)

Uygulama j: Katran ısıtılır bir bezle birlikte karın bölgesine sarılır. (K 77)

2.4.7. Kulak Ağrısı

Kulakta çınlama, işitme kaybı, kaşıntı, ağrı gibi belirtileri olan bu rahatsızlık küçük çocuklarda çocuğun kulağını tutmasından, ovuşturmasından anlaşılabilir. Sağaltımı ile ilgili çeşitli uygulamalara ulaşılmıştır.

Uygulama a: Emziren bir kadının sütünden alınır ve ağrıyan kulağa damlatılır. Damlatılan kulağın üzerinde 5 dakika kadar yatılır. Böylece kulak temizlenir, ağrısı geçer. (K 13, K 31, K 70) Erkek çocuk emziren anne sütünün daha faydalı olduğuna dair inanç da vardır.

“Şey ana südü. Oğlan çocuğu oldu mu daha etkisi olur derlerdi.”(K 60)

Kız çocuğu olan emzikli kadının sütünden damlatıldığı da söylenmiştir. (K 64, K 78)

Uygulama b: Bir baş kuru soğan dövülerek ezilir ve bir tülbentin içine konur. Ağrıyan kulağa bir damla soğan suyu damlatılır. (K 15)

Uygulama c: Ağrıyan kulağa sigara dumanı üfürülür. (K 13)

Uygulama ç: Kulak yel almasın diye pamukla tıkanır. (K 38)

“Kolanyağ bulabilirsen varıdı, yoğusa gine yok yani. Pamuğula dıkardın burları, pamuğula pamuğula. Hani yel almasın da ağrı olmasın deye. Valla bunları yaşadık yani. Benden büyükler daha neler gördü. (...) yel girmesin derlerdi; yel, yel, yel. Hani hava alınca biraz daa ağrı artıyı ya.” (K 38)

Uygulama d: Anne sütü, katran ve tuz karıştırılıp kulağa damlatılırdı. Üzerine de pamuk basılırdı. (K 38)

“Gadın anam, süt sağdırdı üstüne de duzuna gatrana basardık, sağır olurduk. (...) Südü sağardı memesinden emzikliye, gatrana duzu da banardı. Sokardı. O dinlendiri derdi.” (K 38)

Uygulama e: Közlenmiş soğanın suyundan bir damla kulağa damlatılır. (K 43)

Uygulama f: Püsküllü bir ot olur. Bu otun tohumu yakılır, onun dumanına çocuğun kulağı tutulur. Bu işleme “kulak çırpma” denir. (K 45)

“(…) Püsküllü bi ot olur.(…) Otun adını unuttum şu anda. Onun tohumunu, şey yakıp ataş yakardık. Onun dumanında çocuğun gulağını dutardık üstüne. Onun dumanı çocuğun gulağına gitti mi gulak sancısını gideriyimiş.” (K 45)

“(…) Gulaklık otu deyılar ona ya. Ot ovalarda oluyu. Aynı guşgonmazlar oluyu ya. Emine yengen ondan şey ederd. Onun şeyini çırpardı tohumunu. Onuyla gulağını eğerd çocuğun. Böyle bu yandan vürudu, o sancı kesilirdi. Tülbentin üzerine dutardı, onun buharından ...”

Uygulama g: Pamuğa katran sürülüp kulağa kapatılır. (K 58)

Uygulama ğ: Bir diş sarımsak katrana batırılıp ağrıyan kulağa sokulurdu. (K 64)

Uygulama h: Soğanın cücüğü ağrıyan kulağa sokulur. (K 70)

Uygulama ı: Turp (rengi fark etmez) rendelenir. Suyu, ağrıyan kulağa damlatılır. (K 81)

“Turpu aldık geldik, irededen geçirdik turpu. Sıktık suyunu. Çocuğun gulağına ufak ufak, ufak ufak damlattık turpun suyunu. Çocuk sesi kesdi.” (K 81)

Turbun kulak ağrısının sağaltımında kullanılması eski Türkçe ve orta Türkçe tıp metinlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Her iki döneme ait metinlerde turbun tıpkı kaynak şahsın (K 81) da anlattığı gibi kulak ağrısının ve hastalıklarının tedavisinde kullanıldığı görülmektedir.(Özen 2014: 50)

2.4.8. Mide Ağrısı

Aşırı yemek yeme, istenmeyen bir şeyin yenilmesi, gıda zehirlenmeleri hatta stres ve kaygı gibi psikolojik faktörlerin bile yol açabildiği mide ağrıları için çok çeşitli sağaltım uygulamaları bulunmaktadır.

Halkın ifade ettiği şekliyle kişinin midesi ağrıldığı ya da “gızdığı” zaman uyguladığı yöntemler şu şekildedir:

Uygulama a: “Bobaçça” yani papatya kaynatılır ve ılık ılık içilir. (K 7)

Uygulama b: Papatya ve nane karışımı kaynatılıp içilir. (K 10)

Uygulama c: Turşuların üzerine de konan ve nefis koku veren, ovalarda bulunan “çörtük otu” mide ağrılarına da iyi gelmektedir. Kaynatılarak sabahları içilirse faydalı olur, mide ağrısını geçirir. (K 10)

Uygulama ç: Karın ağrısı, mide şişkinliği için ovalarda bulunan “ayvadana otu” gevilir yani çiğnenir ya da kaynatılıp suyu içilir. (K 13, K 15)

Uygulama d: Hazımsızlık, şişkinlik, hatta soğuk algınlığı şikayeti olanlar kekik suyu içer. Ama bu uygulamada kekik doğrudan suyun içine atılarak kaynatılmaz, o zaman acı olur. (K 23) Doğrudan kaynatılıp da içilebilir. (K 81)

Uygulama e: Karın ağrısı çeken kişinin karnına, yumurta kavrulup biz yazmayla sarılır. (K 24)

Uygulama f: “Yara otu”, nane ve papatya birlikte kaynatılıp içilir. (K 35)

“(…) Bunu ben kaynatıyorum. Bak böyle bunu ben kaynatıyorum, şu anda bile yani. Kaynatıyorum, bir şişeye koyuyorum. Bunu biz içtiğimiz zaman midende rahatsızlık varsa, şu varsa, bu varsa hepsini gideriyo. Bunu biz salataya doğruyoz, marul gibi yersin bunu, doğruyoz salatanın içine, salatanın içinde yiyoz bunu. (...) Şu elin kesildi de mi bıçakla? Bunu böyle yapıyosun, bantlan yapıştırıyon. Sabah bunu bi açacaksın Allah’ın izniyle şu kesilen yer bembeyaz kapanmış gibi bulucaksın.” (K 35)

Uygulama g: Sütli neskafe içilirse iyi gelir. (K 10)

Uygulama ğ: Sütlaç köyünde; mide bulantısı, yağlı yemenin ya da sevmediği bir şeyi zorla yemenin verdiği mide rahatsızlığına farklı bir isim verilmiştir: “topalan”. Bunun tedavisi için ocak olan kişinin mideyi ovması yeterlidir. Eğer rahatsızlık devam ederse buna

da “değgin” adı verilir. Bu durumda ocak olan kişi hamur yoğurur ve hamur kişinin karnına sarılır. (K 48)

Uygulama h: Katran ile kil karıştırılıp hap gibi yutulur. (K 51)

Uygulama ı: Anason ile nane -yaş ya da kuru- karıştırılır, kaynatılır, suyu içilir. (K 51)

Uygulama i: 3 gün boyunca, günde 200 gram, çekilmiş keten tohumu pişirilip sabahları aç karna iken yenir. (K 53)

Uygulama j: “Calba” otu kaynatılıp içilir. (K 58)

Uygulama k: Çay otu kaynatılarak içilir. (K 74)

Uygulama l: “Yüreğimin başı ağrıyor.” diye de şikayeti dile getirdikleri mide ağrılarını geçirmek için mideyi ovalayıp ovalayıp, ortası oyuk bir taşı midenin üzerine koyup bağlarlardı. (K 72)

Uygulama m: Ayvadana çiçeği, yarpuz yaprağı ve kuru üzüm kuyruk yağı ile birlikte dövülür. Bunlar, bir miktar arpa ya da göcenin içine karıştırılarak hamurlaştırılır. Elde edilen hamur muşamba gibi bir şeyin içinde ocak külünün içine koyulur. Külün sıcaklığı ile iyice lapa haline gelir. Biraz da zeytinyağı damlatılır. Mideye sarılır. (K 81)

Uygulama n: Gül, papatya, ayva yaprağı, yarpuz, nane kurutulur. Bunların çayı içilir. (K 81)

2.4.9. Sırt Ağrısı

Sırt ağrıları; aşırı yorgunluk, bel ağrısı, üşütme gibi sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bazen hareket etmekte güçlük çekildiği zaman “yel durdu” ya da “yel kakıldı” şeklinde şikâyetler dile getirilir. Sağaltım uygulamaları şu şekildedir:

Uygulama a: Vücut ağrılarında ağrıyan bölgeye kupa vurulur. (K 6, K 9)

Uygulama b: Ağrıyan yere sülük vururlar. Kol ağrısına, ayak ağrılarına sülük

vururlardı. “Bizim Yasin’in şöyle göz hastalıklarına bile sülük...” (K 8)

Uygulama c: Ağrıyan ya da şişen bir yer için biraz hamur yoğurulur. Yağda kızartılmış katran hamurun üzerine sürülür. Üzerine de pul biber dökülür ve ağrıyan yere sarılır. (K 8)

Uygulama ç: Annesinden ocaklı olan kişi “yel” yani ağrının olduğu yeri (sırt, bacak) ovalar, sıvazlar. Herhangi bir sure okumaz. İtikat ederek yapılan bu uygulama sayesinde kişiler şifa bulur. (K 18)

2.5. AKREP/ ÇIYAN/ YILAN SOKMASI

Uygulama a: Dut ağacının yaprağı akrebin soktuğu yere sarılır. (K 13)

Uygulama b: Akrep öldürülür, ezilir. Akrebin soktuğu yere bu ezilmiş olan akrep basılır. (K 43)

“(...) Gardaşım var benim assubay, Manisa’da. O şey etti hemen akrebi duttu, ayağının gabıynan akrebi öldürdü, hemen burama vurdu, basdı ölüsünü. Burama göydü, selpağına dut bunu dedi. Duttum. Doktura götürdü. Vardık. Bu neyi dedi doktor. Dedi akrebi öldürdüm, üstüne bastım dedi. Hiç gelmeseniz de iyiymiş dedi doktor.” (K 43)

Uygulama c: Akrebin soktuğu yer biraz kesilir, kanatılır. Çürük dişi olmayan biri kanı somurup somurup tükürür. (K 47) Aynı uygulama çıyan soktuğu zaman da yapılır. (K 70)

Benzer uygulama yılan soktuğu zaman da yapılır. Yılanın soktuğu yerin biraz üzerinden sıkıca bağlanır. Yılanın soktuğu yer biraz kesilip kanatılarak zehirli kan somurularak tükürülür. (K 78)

2.6. ALA

Tıbbî terminolojide “vitiligo” olarak bilinen bu hastalık bulaşıcı olmayan bir deri hastalığıdır. Deriye rengini veren pigmentler zarar gördüğü zaman, özellikle vücudun güneş gören kısımlarında, deride beyazlaşmalar meydana gelir. Bu, halk arasında “ala hastalığı” olarak bilinmektedir. (İnt. K. 11)

Uygulama a: Yılanın bıraktığı kabuğu ile sade yağ kavrulur. Krem gibi olan bu karışım ala olan yerlere sürülür. (K 3)

Uygulama b: Yulaf ıslatılır. Yulafın suyunda ala olan bölge bekletilir. (K 43)

Uygulama c: Günlük iki tane incir kurusu, kara üzüm kurusu, siyah erik kurusu, mısır kavurgası, keçiboynuzu kurusu yenir. (K 3)

2.7. ALBASMA

Doğum sırasında temizliğe dikkat edilmemesi yüzünden lohusanın tutulduğu ateşli hastalık, lohusa humması, albasma şeklinde tanımlanan bir rahatsızlıktır. (*İnt. K. 12*)

“Bir inanış olarak da farklı bir açıklaması vardır: Alkarısı veya Albastı özellikle lohusa dönemini yaşayan annelerin korkulu rüyası olan, çeşitli varyantları bütün Asya'ya ve bu arada Türk kültürünün çeşitli boylarına yayılmış bir inanıştır. Alkarısı lohusalara ve atlara musallat olan korkunç bir yaratıktır. Uzun boylu, uzun parmaklı ve uzun tırnaklıdır. Çok çirkin ve iğrenç bir suratı vardır. Bedeni yağlı, uzun ve siyah saçlıdır. Saçları, aynı zamanda darmadağındır ve kocaman bir başa sahiptir. Dişleri at dişi gibi iri ve seyrek, ayakları ise terstir. Lohusaların ve yeni doğan çocukların ciğerlerini yiyerek beslenirler. Daha çok kırmızı elbise giyerler; su başında ve ağaçlık yerlerde yaşarlar.”(*İnt. K. 13*)

Albastı/ Alkarısı tasarımı ile ilgili olarak yapılan bir başka açıklama da şu şekildedir: “Loğusa kadınlara musallat olur, cin nevinden bir varlık olarak kabul edilir. bunlar çok defa kısrağ atlara binerler ve kısrağın saçlarını örerler. Alkarısının tabanı önde parmakları arkada imiş. Alkarısı, loğusanın gözüne erkek veya kadın şeklinde görünürmüş, loğusayı öldürmek, ciğerini koparmak veya çocuğu kaçırmak için yaklaşmış.” (Şahin 1991: 142)

Derleme çalışmasının yapıldığı alanda albasması yaşayan kişinin korkudan bayılacak gibi olduğu ifade edilmiştir. Bundan korunmak için de çeşitli çarelere başvurulmaktadır.

Uygulama a: Lohusa dönemindeki kadına gelin pullusu ya da kırmızılı yazma örtülür. (K 7)

Uygulama b: Gece korkutulan kişinin yastığının altına bıçak ve demir parçası konur.

Uygulama c: K 43, albasmasını farklı bir şekilde tanımlamıştır:

“Albasması da neyimiş dezem biliyin mı? Şimdi gelinler ilk geldiği gün gocularını al basarımış. Gelin geliyi ya eşlerini al basarımış. Hanı gelinin yanına varamazlarımış.(...) Onun da boğazına yuları dakarlarımış. Malın yularını, hayvanın yularını. Mezarlıkta dolandırılarımış. Hanı şey olsun diye üstündeki neyse o getsin diye.” (K 43)

Uygulama ç: Yeni doğum yapan kadının başına 40 gün boyunca al yazma bağlanır. (K 68)

2.8. ALERJİ

Vücuttaki çeşitli alerjik kaşıntılar için uygulanan tedavi aşağıdaki gibidir.

Uygulama a: Kırmızı toprak ve tuz karışımı su ile karılır. Kaşıntının üzerine sürülür. (K 25)

2.9. ARI SOKMASI

Arı soktuğu zaman o bölgede kızarma, yanma hissi ve kaşıntı meydana gelir. Bu rahatsızlığı gidermek için şu yöntemlere başvurulur:

Uygulama a: Taze soğan var ise arı sokan yere sürülür. Kuru (kelle) soğan var ise ezilerek arının soktuğu yere basılır. (K 61)

Uygulama b: Arının soktuğu yere önce demir basılır, daha sonra çamur sürülür. (K 70)

Uygulama c: Yoğurt sürülür. (K 70)

2.10. ARPACIK/ İTDİRSEĞİ

Arpacık, gözün üst veya alt kapağında kızarıklık ve ağrı gibi belirtileri olan ve doğal /ilaçlı tedavisi kolay olan bir rahatsızlıktır. Arpacık, tıpta “**göz sili enfeksiyonu**“; halk dilinde ise “**itdirseği**” olarak da adlandırılmaktadır. (İnt. K. 14) Büyüklüğü yaklaşık bir arpa tanesi kadar olduğu için de bu adı almıştır. Çalışma alanında karşımıza çıkan uygulamalar şu şekildedir:

Uygulama a: Bir tas suyun içine biraz arpa ve bir iğne atılır. Bu su göze atılır yani arpacık çıkan göz bu arpalı su ile –sağ elle- yıkanır. (K 7)

“Göz çırparkana ufak laylon ileğen olsun demir ileğen olsun onun içine ızcık arpa bi

de iğne at. Ondan höyle al al gözüne höyle yıka. (suyun üzerine) eğildi mi açsın o da su içine gitsin gözünün. Eskiden Hırka'dan, Körguyu'dan, Başmakçı'dan bile gelirlerdi.(K 7)

Uygulama b: Gözünde arpacık çıkan kişi yere yatar, arpacık çıkan gözün üzerine bir parça ekmek konulur. Bir köpek yavrusuna bu ekmek aldırılır. Köpek ekmeği yer daha sonra itdirseği geçer. (K 13, K 43, K 79)

Uygulama c: Gözünde arpacık çıkan kişi bir kapının eşiğine yatırılır. Kişinin yüzüne mendil örtülür, mendilin üzerine de ekmek ufalanır. Bu ekmek parçaları bir fındık eniğine (küçük bir köpeğe) yedirilir. (K 25)

2.11. ASTIM/ KOAH

“Astım, hava kanallarının daralması ile nefes almayı zorlaştıran ve ataklar halinde ömür boyunca devam edebilen bir rahatsızlıktır.” (İnt. K. 15)

“KOAH ise, uzmanlarca dünyada en çok ölüme yol açan 4. hastalıktır. “Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı”nın kısaltılmışı olarak söylenir. KOAH, hava kanallarını daraltmakla birlikte solunumu da güçleştirmektedir. Hastalar, öksürük ve balgamın hava kanallarını tıkamış olması sebebiyle kısa mesafe yürüyüşlerde bile nefes darlığı çekmektedirler.” (İnt. K. 16)

Bu iki hastalık birbirinden farklı adlandırılrsa da belirtileri benzerlik gösterdiği için aynı başlık altında ele alınmış ve anlatıcı kişilerce de ortak sağaltım uygulamaları belirtilmiştir.

Uygulama a: 250 gr tereyağ, 250 gr bal ve 250 gr sarımsak bir tavada pişirilir. Hafif yoğun kıvamda olması gerekir. Her sabah aç karna bir çay kaşığı yenir. (K 6)

Uygulama b: Astım bronşit olanlara eşek sütü içirilir. (K 43, K 45)

“(…) O çocuk astım-bronşit. Ölüme bıraktılar çocuğu, böğün ölsün, yarın ölsün dediler. Dokturdan filen fayda olmadı aga işte Nurife bilip duru. Hiç bi şeyden fayda olmadı. Dedim bi sıpalı eşşek bulalım, sağalım, bu çocuğa içirelim. Eğer bu çocuk gurtulmazsa... Amanın dediler eşşek südünün ne faydası olsun. Sonra amcası rahmetlik getti eşim rahmetlik, (...) onun bi eşşegi varımış sıpalı, sıpasını gapatmış. Her gün bi kola şişesi sağdı. Doktor demiş ya noldu bu çocuğa demiş ya. Bunun heç bi şeyi galmadı. Çocuğun gözünün

deliklerinden varasıya intihab aktı.(...) Ondan sonra çocuk nasıl oldu biliyın mı daş dokmağı gibi.” (K 43)

“(...) Ali Dede iyi oldu. Öleceedi ya. Babanıla hastanede yata yata. (...) Goyun südü, inek südü diyerek garısı getiriyimiş, saklı saklı içiriyimiş.”(K 45)

Uygulama c: 1-2 kaşık buğday nişastası ile bir bardak süt karıştırılarak muhallebi yapılır. Muhallebi uykudan önce yenir, yatılır. (K 55)

Uygulama ç: Sabah aç karna keçiboynuzu pekmezi içilir. Pekmezden sonra bir kaşık tatlı badem yağı içilir. Badem yağı içildikten sonra bir saat bir şey yiyip içilmez. (K 55)

Uygulama d: Keçiboynuzu pekmezi içilir. (K 55)

“O ciğerdeki yaralara o keçiboynuzu pekmezi.) (K 55)

2.12. ATEŞLENME

Pek çok hastalığın belirtisi olabilen ateşlenme daha sonrasında bedende kalıcı izler bırakabilecek şekilde de tehlikeli bir durumdur. İlaç tedavisine başvurmadan önce ateşi düşürmeye yönelik uygulamalar genellikle “soğuk uygulama” şeklindedir.

Uygulama a: Bir bez sirke ile ıslatılır. Bu bez, ateşlenen kişinin bacaklarına, koltuk altlarına, baldırlarına konulur. (K 13, K 70)

Uygulama b: Ilık suyla yıkanılır. (K 78)

“Ateşlenmeye sadece gan iliman suyla banyo yaptırıldık. Başka şurup bile nerde buluyon.” (K 78)

Uygulama c: “Ayı kulağı” adı verilen geniş bir yaprağın (servis tabağı kadar genişliği olan bir yaprak) üzerine yoğurt sürülerek ateşlenmiş olan kişinin vücuduna koyulur. (K 81)

2.13. AYAK MANTARI

Genellikle ayağın nemli kalmasından kaynaklanan mantarın ev tedavisi aşağıdaki gibidir:

Uygulama a: Kına ve tuz karışımı kekik yağı ile karılır ve ayağa sürülür. (K 23)

2.14. AYAK ŞİŞLİĞİ

Ayakta çok kalmaktan, yorgunluktan ya da çeşitli sebeplerle ödemden kaynaklanan ayak şişliklerinde şu sağıltım yöntemleri uygulanır:

Uygulama a: Kına ve tuz karıştırılarak su ile karılır ve ayaklara çalınır. (K 25)

Uygulama b: Şişlik olan bölgeye sülük vurulur. (K 61)

“Amma bak benim ayağımda ödem var. Bunların ağrısından duramıydim. O sülüğü vurandan sonra bura hiç ağrımadı, gevşek bak gevşedi.” (K 61)

Uygulama c: Sıcak suya biraz tuz atılır. Ayaklar bu suda bir süre dinlendirilir. (K 76)

2.15. AYDAŞLIK

Aydaş kelimesi bugün kullandığımız belli başlı Türkçe sözlüklerde bulunmamaktadır. Atatürk döneminin bize önemli bir yadigârı olan ve önceleri “Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi” iken sonradan 12 ciltlik “Derleme Sözlüğü” adıyla Türklük biliminin hizmetine sunulan eserde aydaş kelimesi “aydaş, aydaşık, aydeş, aydaş aş, aydaş olmak” şekillerinde madde başı olarak yer almaktadır. Aydaş kelimesinin Derleme Sözlüğündeki anlamları ise şöyledir: “Zayıf, cılız, bacakları çarpık, yaşına girmemiş çocuk, aynı ay içinde doğan çocuklar, anormal doğan çocuk, şaşı”. Aydaş aş ise “cılız, gelişemeyen çocukları iyileştirmek için yapılan ilaç, yemek” şekillerinde manalandırılmıştır. Aydaşık için “zayıf, cılız, beceriksiz, aciz”; aydaş olmak için “bebeğin çok zayıflaması”; aydeş için de “zayıf, cılız, çirkin, vücudu uygun olmayan, akşama kadar durmadan koşup oynayan çocuk; iğdiş” anlamları verilmiştir. (Karasoy 2008: 76) Çocuğun zayıf olması, ete cana gelmemesi, yürüyememesi, bacaklarının dolaşık olması şeklinde tanımlanmıştır. (K 9) Çocuğun bu durumdan kurtulması için tekkeye bağlanılır. Uygulama şu şekildedir:

Uygulama a: Tekkeye bağlanılır. Tekkenin orada bulunan ağacın altından çocuk üç defa geçirilir. Ayrıca tekkeye gidilen yoldan değil de başka bir yoldan geri dönülür. (K 9)

Uygulama b: Yürüyemeyen, apalayamayan (emekleyemeyen) , çok zayıf cansız olan

çocuğa aydaş denir. Bunun için hamur yoğurulur, hamurun ortası oyulur, pişirilir. Kömbe denilen bu ekmeğin içinden çocuk 3 defa geçirilir. (K 21, K 43, K 52, K 64)

Uygulama c: Gelişimi yavaş olan, zayıf çocuk için “aydaş aşı” pişirilir. Un, buğday kırması gibi malzemelerle pişirilen bu aş çocuğun karnına sarılır. (K 30)

“ ... Dedik ki bizim çocuk aydeş olmuş, buna bi aş bişirive. Orda tarlada yaktı, bi şeyler gaynattı, çocuğun garnına sardı. Valla iyi geldi yani bize göre iyi geldi.” (K 30)

Uygulama ç: Aydaş olan çocuğun annesi çocuğunu bir mezarın üstüne yatırır, çocuğu orada bırakıp eve gelir. Komşularından biri de gidip çocuğu mezarın üzerinden alıp getirir. (K 52) Çocuğu mezara bırakan kişi arkasına bakmadan geri gelir. Akrabası olmayan biri Çocuğu alır gelir. (K 70)

“(…) Eskiden doktor mu varıdı, böyle yapıyılmış.” (K 52)

Uygulama d: Aydaş aşı pişirilir. Ama aslında bir aş pişirilmez. Çocuk boş bir kazanın içine oturtulur. Altına odun konur ama yakılmaz. Bu esnada 3 defa karşılıklı “Ne pişiriyon ? Aydaş aşı pişiriyom.” denir.

“Üstünde su da yok, altında ataş da yok.” (K 62)

“Malzeme falan yok. Yanmayan gazanın içine çocuğu goyarlar, yalandan yanıyımış gibi...” (K 70)

Uygulama e: Çocuk, delikli bir taşın içinden geçirilir. (K 64)

Uygulama f: Çocuk, deve kemiğinin içinden geçirilir. (K 77, K 79)

“Aydaşları evelden deve kemiğinden geçirdik.”

2.16. BADEMCİK/BOĞAZ AĞRISI/BOĞAZ YARASI

Kişinin vücut direncinin azalmasına, yutkunurken zorlanmasına, ateşlenmesine sebep olan mikrobik bir hastalıktır. Elde edilen sağaltım uygulamaları aşağıdaki gibidir:

Uygulama a: Elma, bir şişe ya da çatala takılarak közlenir gibi pişirilir. Yumuşadığı

zaman ezilerek bir mendile sürülür. Daha sonra mülayim sıcaklıkta yani yakmayacak sıcaklıkta iken boğaza sarılır. (K 5, K 72, K 78)

Uygulama b: Kesek helvanın yağlı kağıdı, yağlı kısmı üstte kalacak şekilde bir beze, çapıta konur ve bu kağıt boğaza sarılır. (K 66) Bu uygulama öncesinde boğaz hafif hafif ovulursa iyi olur. (K 9)

Uygulama c: Boğaz ovulur, omuzlara biraz masaj yapılır. Ovma işleminden sonra bir yazma boğazın altından geçirilir. Şişmiş olan bademciklere temas edecek şekilde yukarı doğru çekilir. (K 15, K 43)

Uygulama ç: Elma veya kabak sobada ısıtılıp boğaza sarılırdı. (K 19)

Uygulama d: Boğaz kolonyağı ile ovulur. Ovma işleminden sonra bir yazma boğazın altından geçirilerek yukarı doğru çekilir. Son olarak başparmağı ile damağa bastırılır. (K 23)

Uygulama e: Başparmak bükülüp ağza sokulur. Ağız açık vaziyette iken biz yazma boğazın altından geçirilerek yukarı doğru çekilir. Bu esnada saçını da asılırlar. (K 29)

Uygulama f: Papatya çayı boğaz ağrılarına iyi gelir. (K 34)

Uygulama g: Yara otu kurutulup toz haline getirilir. İçi boşaltılmış kamyş ile boğaz yarasının üstüne üflenir. (K 35)

“... O da aynı böyle boğazında yara oldu. Doktor şey verdi bize o mürekkep gibi boyalı şey verdi, iyileşmedi. Buraya getirdik de o Zahret nine dediğim kadıncağız onun şeyine o ot ilacını yaptı. Yalnız ot ilacını tarif edemicem. İyileşti yani. Öyle tedavi ederlerdi yani. (...) O nine öleli çok oldu.” (K 35)

Uygulama ğ: Boğaz yaraları ve kızarıklıkları için Gençali köyündeki Asiye Peker (80)’in hazırladığı ilaç şu şekilde elde edilir: “Göktaş” ve şap eski bir tepside ya da çanakta ateşin üzerinde yakılır. Daha sonra üstüne karanfil eklenerek bunlar havanda dövülür, ilaç haline getirilir. Elde edilen em bir kamyşın içinden boğaza üfürülür.(K 36)

“(...) Göktaş, şap, karanfil. Karanfili yakmıcan da şapı iyice yakıcan, bembeyaz

olucak. Kabarıp oturuyo, kabarıp oturuyo. Göktaş da yakacan. Eski bi çanakta.” “Göktaş satıyolar ya. Epeyden almadık da... satılıyo o. Yemyeşil , yandıkça beyazlaşıyo.” (K 36)

Uygulama h: Sirke ile bal karıştırılıp yenir. (K 45)

“(...) onu şimdi duydum. Evelden bilmeydık.”(K 45)

Uygulama ı: Serçe kuşu vurulur, başı atılır. Vücudu biraz çizilir, ezilir. Daha sonra boğaza sarılır. (K 51)

“(...) Bi garının biri dedi ki ne serçe guşları vara. Onu dedi vurun dedi, otuynan, bokuynan vur dedi, eğer sende bi şey galırsa dedi. Oyumuş benim ağırı.” (K 51)

Uygulama i: Pamuk ısıtılarak boğaza sarılır. (K 78)

“Pambığı ısıdıp sarardık. O geçirirdi.” (K 78)

2.17. BAĞIRSAK KURDU

Çocuklarda yaygın olarak görülen bir bağırsak parazitidir. Bu parazitlerin oluşumu genellikle hijyenik sorunlarla alakalıdır. Kıl kurdu da denmektedir. (İnt. K. 17) Uygulamalardan bazıları günümüzdeki televizyon programlarından edinilmiş bilgiler içermektedir.

Uygulama a: Kabak çekirdeği yenirse geçer. (K 41, K 67)

Uygulama b: Nohut ıslatılır. Daha sonra nohutun suyu aç karna içilir. (K 45)

Uygulama c: Yoğurt suyu içilir. (K 67)

2.18. BASUR/MAYASIL

Kalın bağırsaktaki rektum ve anüste bulunan toplardamarların kesecikler oluşturmastır. Toplardamarlar genişler ve varisler oluşturarak anüsten yani vücudun en son dışkılama yolundan dışarıya doğru çıkarlar. Basurun diğer adı da “hemoroid”tir. Mayasıl da denmektedir (İnt. K. 18)

Hanım (Naciye) Pala adlı kaynak kişinin anlattığına göre oğlu basurdan dolayı

hastanede yatmış ameliyat olmayı beklerken Çölovası tarafından bir adam “*Len dayım ondan içuru insan yatar mı?*” demiş. Tavsiye ettiği tedavi ise şudur:

Uygulama a: “Karamık çalısı kökü” temizlenir, kaynatılır ve içilir. Bu bitki “Çölovası” diye adlandırılan yörede bulunmaktadır. Bitkinin sapsarı bir kökü vardır ve kaynatıldığında da limon sarısı gibi sapsarı bir suyu çıkmaktadır. Bu sudan sabah ya da akşam birer çay bardağı içilir. “Kesin çözüm” diye ifade ediliyor. (K 8, K 16)

“ ... O oldu bak. Dokuz-on sene oluyu Abdullah o ilacı içeli, çocukların sünnetten beri. O gün bugündür Allah’a şükür şikâyeti yok.” (K 8)

Uygulama b: Demirdikeni (Evciler), çakırdikeni (Tatarlı) veya mor çiçek açan kangal dikenleri kaynatılarak suyu içilir. (K 16)

Uygulama c: Doğal, organik yaz patlıcanının sapı kaynatılır ve suyu içilir. Kış patlıcanı yaramaz. (K 23)

Uygulama ç: Sütleğen bitkisi koparıldığında çıkan süt basura sürülür. (K 58)

Uygulama d: Kirpi eti yenir. (K 59, K 78)

Uygulama e: Zeytinyağı, biraz sabun ve yumurtanın sarısı karıştırılır ve basurun olduğu yere sarılır. (K 64) Bu karışım basur şişliğinin patlamasını sağlar ve kişi rahatlar.

2.19. BEL FITİĞİ

“Bel fıtığı, bel ağrısı ve bacak ağrısının (siyatik) en yaygın nedenlerinden biridir; insanların %80’i hayatlarının bir noktasında bel ağrısı yaşarlar ve bu ağrıların çoğunun sebebi bel fıtığıdır. Bel fıtığı genellikle 35 ila 50 yaş arasındaki görülür, erken evrede fark edilerek gerekli önlemler alındığında ilerlemez. Yaşlandıkça ya da vücudu zorlayan hareketler yaptıkça omurgayı oluşturan omurların aralarındaki disklerde kayma olabilir ve sonucunda omur içindeki jöle kıvamındaki madde diskin yırtılan yerinden dışarı sızarak bel fıtığına neden olur.” (İnt. K. 19)

Uygulama a: Bel ağrısı ve bel fıtığı şikâyetiyle gelen kişi yüzüstü yatırılır. Topukları

birbirine dayanır. Eğer bel fıtığı varsa topukları eşit hizada olmayacaktır. Belinden başlanarak yukarı doğru omurilik boyunca, her iki elin baş ve işaret parmakları arasına alınarak et çekilir. Kişi yüzüstü yatarken sağ bacağı dizinden bükülerek sol tarafa, sol bacağı dizinden bükülerek sağ tarafa bastırılır. Daha sonra kişi sırtüstü yatar. Tedavi eden kişi yatan kişinin dizlerini bükerek karnına doğru bastırır. Yatan kişi omuzlarını yerden kaldırmadan, bacak bacak üstüne atar gibi bir sağ tarafa bir sol tarafa döner. Bu esnada fıtığın attığı duyulabilir. Tekrar topukların hizasına bakılarak fıtığın atıp atmadığı kontrol edilebilir. (K 6)

Uygulama b: Bel fıtığı olan kişiler yönünü dönmeden arkaya uzanmamalı, bir şey alacaksa dönüp almalıdır. Bir metrelik bile olsa bir yerden hoplayarak inmemelidir. Hastanede çekilmiş olan MR'ye bakılır. Fıtık patlamamış ise yavaşça tutulur ve siniri zedelemeyecek şekilde çekilir. Fıtık patlamış ise ameliyat olması tavsiye edilir. (K 20)

Uygulama c: Öğütülmüş çörek otu ile yoğurt karıştırılır. Sürekli bu karışımdan yenir. Eklem ağrıları için de masaj yaptıktan sonra, ağrıyan bölgeye çörek otu yağı sürülür. (K 44)

2.20. BOĞMACA

Genellikle çocuklarda öksürük nöbetleriyle kendisini gösteren bulaşıcı bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. (İnt. K. 20) Halkın başvurduğu sağaltım yöntemi şudur:

Uygulama a: Aktoprak (Gürden) köyünde deredeki bir armut ağacının altından çocuk 3 defa geçirilir. (K 21)

2.21. BÖBREK TAŞI

İdrarın üretimi esnasında veya idrar böbrekten dışarı atılırken oluşan sert kitlelerdir. İnsanların sancı çekmesine, kıvranmasına sebep olur. (İnt. K. 21) Oluşan kitleleri küçülterek vücuttan daha kolay atılmasını sağlayan uygulamalar şunlardır:

Uygulama a: Koyun yoğurdunun suyu içilir. “ *Goyun yoğurdu daha iyi. Her dağdan ot alıyo ya.* ” diyerek inek yoğurduna göre daha faydalı olduğunu söylemişlerdir.(K13, K15)

Uygulama b: Yoğurt suyu içilir. Bol bol su içilir. (K 29, K 78)

Uygulama c: Böbrek taşı olan kişi bira içer. (K 30)

Uygulama ç: Adaçayı kaynatılır. Aç karna su yerine adaçayı içilir. (K 30)

“ Benim oğlan bi bağıriyo. Ya doktora gidiyoz bi şey yok. Benim gomşum goca gadın vardı yaşlı. Dedi ‘ Ya ne bağıriyor sizin çocuk?’. Dedik doktora götürdük faydasını göremedik. Siz buna her gün adaçayını gaynadın, su yerine adaçayı verin. Her gün su yerine adaçayı içirdik çocuğa. Çocuktan ufak ufak daş döküldü. ... Adaçayı onu düşürmüş yani. Daha altı aylıktı yani. (...) Eses dağlardan topladığın adaçayı... O çaylar çok güzeldir. Hakiki adaçayı onlardır. ” (K 30)

Uygulama d: Tavuğun taşlığından 3-4 tane biriktirilir. Taşlığın içindeki zar şeklindeki sarı tabaka kurutulur. Taş ile çekilir ya da mikserle öğütülür ve yenirse böbrek taşı yok olur. (K 43)

Uygulama e: “Demir pıtırak” adı verilen dikenli bitki temizce yıkanır, kaynatılır. Suyu bir şişeye doldurulur. Birer bardak içilir. (K 47)

Uygulama f: Votkaya limon suyu eklenir ve içilir. (K 58)

“Böbreklerden gumu döküyo.” “Çay bardağının içine votka gatiyin. Üstüne de yarım limonun sıkıyın, içiyin.” (K 58)

Uygulama g: Kuşburnu meyvesi kaynatılır. Soğuduktan sonra bir su bardağı kuşburnunun içine “cep sodası” dökülür. 7-10 gün süreyle sabahları aç karna içilir. Böbrek taşını düşürür. (K 74)

Uygulama ğ: Arpa haşlanır, suyu içilir. (K 78)

Uygulama h: Mısır püskülü kaynatılır, suyu içilir. (K 79)

“Gaynatacan, suyunu içecen. O daşı gırar.” (K 79)

2.22. CİLT PARLAKLIĞI

Vücuttaki toksinler yani vücutta biriken zararlı maddeler atıldığında cildin daha

semiz, parlak ve canlı olduğunu ifade eden kaynak şahıs bununla ilgili olarak şu uygulamadan bahsetmiştir:

Uygulama a: Her gün bir hapaz ya da bir piske zeylek (keten tohumu) yenir. Bu, yüze parlaklık verir, toksinlerin atılmasını sağlar. (K 6)

2.23. ÇIBAN

TDK Türkçe sözlükte “Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu, deride veya deri altında şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi” olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli sağaltım yöntemleri olan uygulamalar şunlardır:

Uygulama a: Kalıp sabundan biraz kazınır, bunun üzerine zeytinyağı dökülür. İki karıştırılarak merhem haline getirilir ve çıbanın üzerine sürülür. Daha sonra bir bezle sarılır. Bu merhem çıbanı erdirir. (K 15)

“ ... Goyon, sarıyon, o erdiriveriyo gari çıbanı. Ciriyaatını toplayıveriyo. Ondan keri o patlayıvedi mi irahatlaşırsın.” (K 15)

Uygulama b: Sarımsak dövülür ve çıbanın üzerine sarılır. (K 41)

Uygulama c: Hayvanın (koyun) gözü ezilir, kına ve tuzla karıştırılır. Çıbanın üzerine sürülür. Akşamdan sürüldüğünde sabaha iyi olur. (K 43)

“(…) Golunda, gabalarında, dizinde, bağrında, bi tarafında cıban çıktı mı nenem irahmetlik varıdı hayvanın gozünü, goyun gözü, goyunun gözüynen gına, duz. Üçünü gariştirir oraya vurardı. Sabaha gadar bi şey galmazdı, gayboludu.” (K 43)

Uygulama ç: Ayşe Bozok (K 51), rahmetli babasının çıban için merhem hazırladığını söyledi ve 7 malzemeli merhemini tarifini verdi.

1. Yalangı otunun sapı yakılır, külü elenir,
2. Calba otunun sapı yakılır, külü elenir.
3. 3-4 tane kavrulmuş ve öğütülerek toz haline getirilmiş mercimek,

4. Mercimek kadar göktaş (mikrobunu öldürsün diye),
5. Katran,
6. Çiçek yağı,
7. Baca kurumu yani is,

Bu malzemelerin karıştırılıp, merhem haline getirilip küçük bir kutuda muhafaza edildiğini söyledi. Hatta babasının tükürüğünün bile çıbanı kuruttuğunu ekledi.

Uygulama d: Dağ calbası kurutulur. Kurutulmuş calba çıbanın üzerini konduğu zaman çıbanı iyi eder. (K 58)

Uygulama e: Elde çıban çıktığı zaman “danaburnu” denirdi. Geçmesi için el dananın burnuna sokulurdu. (K 64)

“Anam çıban çıkardı elimizde, dananın burnuna sokulurdu danaburnu diye.” (K 64)

Uygulama f: Pişmiş soğan ezilir. Bu soğanla zeytinyağı, ufak cam kırıkları ve gök sabun karılarak merhem elde edilir. Çıbanın üzerine sürülür. (K 64) Ufak cam kırıkları – kaynak kişinin ifade ettiği şekliyle cincik- çıbanın yarılarak patlaması için eklenirdi.

Uygulama g: Pişmiş soğan basılır. Soğan çıbanın içindeki irini akıtacaktır. (K 67, K 70) Pişmiş soğan bezle çıbanın üzerine sarılır. (K 80)

Uygulama ğ: Tahin helvasının kâğıdının yağlı kısmı çıbanın üzerine sarılır. (K 66)

“Kâğıtta bi şey yok ki. Hüner onun yağında.” (K 66)

2.24. ÇIKIK VE BURKULMALAR

Genellikle atasından bakarak görerek öğrenmiş, “kırık-çıkıkçı” denilen halk hekimleri tarafından sağaltımı yapılan bir rahatsızlıktır. Bu kişiler dokunarak, bakarak çıkık olup olmadığını anlayabilmektedir. Bazen kırıktan bile daha çok acı verdiği söylenen “çıkık” hadisesinde eklem yerlerinde kemik uçları birbirinden ayrılmaktadır.

Uygulama a: Çıkan ya da burkulan kemiğin olduğu bölgeye “kuyruk kapağı yağı”

sarılır. Bu, iyileşme sürecini hızlandırır. (K 13, K 14)

Uygulama b: Kaynak kişinin eklem kayması diye bahsettiği, özellikle ayak tarak kemiklerinde rastlanan çıkıklarda o bölgeye zeytinyağı ile masaj yapılır ve kemikler yerine getirilir. (K 20)

“(…) Kemiklerden bi tanesi yerinden oynamış oluyor o burkulmada. Bilek üzerine veya kol üzerine düşmelerde... Bazen olur ki elini kaldıramaz, başını yıkayamayacak hale gelir. Mesela ,orda ne yapıyor. Eklem kayarak siniri arasına almasıdır. (...) Ben onu yavaş yavaş şey ederek kolunu ta bu şekil kaldırttırırım. (...) Bazı egzersizleri tarif ederek...” (K 20)

2.25. ÇİÇEK HASTALIĞI

Hastalıktan korunmanın tek yolu aşılınmak olan bu hastalık bulaşıcıdır. Ateş, halsizlik ve ağrıdan sonra ilk belirtileri ağız içindeki kızarıklıklardır. Daha sonra vücuda yayılan içi opak sıvı dolu kabarıklıklar olarak kendini gösterir. (İnt. K. 22)

Uygulama a: Şerbet içirilir, pekmez içirilir. (K 52)

2.26. ÇOCUK İSTEĞİ

Görüşme yapılan alanda çocuk sahibi olmak isteyen kişiler doktor tedavilerinden sonuç alamayıp farklı yöntemlere başvurdıklarını ifade etmişlerdir. Eğer kendilerinde böyle bir durum olmamışsa bile çevrelerinde rastladıklarını, duyduklarını aktarmışlardır. Çeşitli sebeplerle çocuğu olmayanlar veya art arda çocuğu ölenler bu yolları denemişlerdir. Bunların bazıları fiziksel müdahale, bazıları bitkisel emlerle tedavi, bazıları da inanç ve gelenekler bağlamında “türbelere bağlanma” şeklindedir.

Sedat Veyis Örnek, kısırlığı giderme ve gebe kalma için başvuru yolları 3 grupta toplamıştır. Bunlar:

1. “ Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar,
2. Halk hekimliği kapsamına girenler,

3. Tıbbî sağaltma alanına girenler.”

Dinsel- büyüsel nitelikte olanların içerisinde tekkelere, yatırlara, türbelere gitme; hocalara ve büyücülere başvurma yer alır. Çalışma alanında dinsel-büyüsel nitelikli uygulamalara rastlanmıştır. Bunlar aşağıda yer almaktadır.

Halk hekimliği ve geleneksel sağaltma ile ilgili olarak; çeşitli buğulara oturma, bel çekme, bele yakı vurma, rahime çeşitli ilaçlar koyma, kaplıca ve içmelere gitme yer almaktadır. (Örnek 2000: 132-133) Geleneksel sağaltım ile ilgili uygulamalardan kaplıca ve içmelere gitme dışında kalanlara yörede rastlanmıştır. Elde edilen uygulamalar şu şekildedir:

Uygulama a: Çocuğu olmayan kadınların “kasığı çekilir”. Önce yakı vurulur. “Yakı vurma” işlemi şu şekilde olur: Kara üzüm, keçi kılı ve iç yağı birlikte dövölür, ısıtılır ve sıcak sıcak bir çapıt veya bez ile kasıklara sarılır. Sonra çocuk isteği olan kadın ayaklarını yüksek bir yere koyarak sırtüstü yere yatar. Kasıklar yavaş yavaş ovularak karına doğru çekme işlemi yapılır. Sağ kol ile sol bacak, sol kol ile sağ bacak birbirine kavuşturulur. Kasıklar biraz daha ovulur. “Darı kundağı” denilen mısırların içindeki sert kısım bir beze “çomaç” gibi sarılır ve kişinin kasıklarına sıkıca bağlanır. (K 4)

Uygulama b: Ebegümeci otu temizlendikten sonra süt ile pişirilir. Sütle yumuşayan ebegümeci bir beze serilir ve karna sarılır. Bu, kadının damarlarını yumuşatır. Üç gün sarılı durdurulur. (K 15)

“Ebegömecini yolasın, yursun, ondan kericezim südünen bişirisin. Çocuğu olmayan gadının garnına sararsın. Damarlar yumuşasın deye. Böle ederdik. Üç gün sararsın. Yumuşak yumuşak südünen bişirisin, sarasın. Böle yavırım.” (K 15)

Uygulama c: Yelalan köyünde çocuğu olmayanlar Hacı Ahmet Tekkesi’ne gider. Namaz kılarlar, para bağlarlar, çapıt bağlarlar, dilek dilerler. (K 19)

Uygulama ç: Akçaköy’de çocuk sahibi olmak isteyenler Yeşil Türbe’ye gider. Çocuğu olmayan kadın eşarbını, kazağını, eteğini vb. türbeye bağlar.

Esasında türbeye bağlanırken de hangi türbeye bağlanacaklarına kendileri karar

vermezler. Akçaköy’de, bağlanılacak tekkeyi ya da türbeyi belirleyen gelenek şu şekildedir:

Evde “Mehmet” adında birinin olduğu üç ayrı evden birer tane, toplamda üç tane iğne toplanır. İğnelerin birine kırmızı, birine beyaz, birine kara iplik bağlanır. Kırmızı iplikli iğne Mahmutköy’deki türbeyi (Mahmut Dede), beyaz iplikli iğne Akçaköy’deki türbeyi (Murat Nuri Dede), kara iplikli iğne de Cumhuriyet köyündeki Seydili Dede Türbesi’ni göstermektedir. Bu iğneler suya atılır. Hangi iğne önce küflenmişse o türbeye bağlanır.

“(…) Murat Nuri dedenin adı. Erkek olursa. Kız olursa Sultan.”(K 43)

“İşte sara tutan, cin tutan, çocuğu olmayan böyle yerlere bağlanıyı. Emme bizim dedemizden bir avuç toprak alan, bi bi şeyini bağlayan, heç muradına ermeyen insan muradına erer. Gazasız belasız.” (K 43)

K 46 da çocuk isteği sebebiyle tekkeye, türbeye bağlanma konusunda şu inancını dile getirmiştir:

“(…) O bi tılsım yaa. Tekkeye gitmek bi tılsım, batıl inancın mesela. Oraya varacan, duanı yapacan, ona bi inanç bağlacan. Mesela gurban kesecen. İğne atılırdı. İğne Abdurahman’a düşüyusa Akkoyunlu Tekkesi, Başmakçı. Akkoyunlu Ahmet. Ora tekke. Ondan sonra Evciler Ali Dede. Bi de Seydi.(…) Abdesimizi alır, namazımızı gılar, Allah’a dua ederdik. ‘Allah’ım bize bi çocuk ver. Sana güvendik sana dayandık.’ diye duamızı ederdik, namazımızı gılar gelirdik. Gurbanımızı keserdik nereye düşüyusa. Yedi sene gurban kesilir. Yedi yıl o ganı akıdacan, adağını edecen. ” (K 46)

Uygulama d: Önce “nohut çıkısı” çocuğu olmayan kadının rahmine konur. Küçük bir tülbent parçasının içine 3 tane nohut konularak çıkı hazırlanır. Kadın durdurabilirse iki gün nohut çıkısı konduktan sonra üçüncü gün sarımsak konur. (K 46)

“(…) Sarımsak gorsun. Sarımsağı godun da sarımsağın kokusu ağzından geldiyse o rahim düzelmiştir. Öyledir. Bunu dokturlar bilmez, köylüler bilir.” (K 46)

Uygulama e: Rahimdeki iltihabı sökmesi için bir kıymık “çovan/çoğan otu kökü” çıkıya konur, rahme yerleştirilir. Ancak bu, kişiye çok ağrı vereceği için birkaç saat

durdurulur. (K 46)

“(…) Ondan höyle ızıcıkca bi gıymık türtersin. Onu çıkının içine gattın mı o çok ağrı veri. Hasta eder adamı. Onu saatiyle durduracan.” (K 46)

Uygulama f: Çocuk isteyen kadının eğer rahminde iltihap varsa üç gün ayrı ayrı şu işlemler yapılır:

1. Közlenmiş patlıcan kasıklara sarılır.
2. Yağda kavrulmuş yumurta vajinaya kapatılır.
3. Bir kilo süt kaynatılır. Sütün buğusuna çökülür.

“(…) beş sene olmadı ben doğurttum onu. Yemin ederim İzmir’deki üniverseteye bile getti geldi. Oma gibi et türümüş rahminin içinde. Doktor bi türlü alamadı. Her türlü ilacı ede ede onu goyun gözü gibi kopardım. Ondan sonra galdı İlkay.” (K 46)

Uygulama g: Çocuk sahibi olmak isteyenler Sütlaç köyünde bulunan “Abdullah Aziz Türbesi”ne bağlanırlar. Dua edip yeşil yazma bağlarlar. Türbeye para bırakılır, o para da ihtiyaç sahiplerine verilir. Çocuk olduğu zaman da ikinci isim olarak kabirdeki zatın adı olan “Abdullah” ismi çocuğa verilir. Kız olursa da “Sultan” adı verilir. (K 47)

Uygulama ğ: Çocuk sahibi olmak isteyenler Cumhuriyet köyünde bulunan “Seydi Dede Türbesi”ne bağlanırlar. Türbeye yazma bağlarlar; orada dua ederler, namaz kılarlar, para koyarlar. Türbenin etrafında 7 kere dönerler. Yeşi eşeleyip toprak alırlar. Toprağın içinde herhangi bir canlı olursa karınca gibi, böcek gibi çocuk olacaktır. Yerden alınan toprak 7 gün boyunca biraz biraz yalanır. Çocuk doğduğunda yedi yıl kurban kesilir. Kurbanı kesen kişi kendisi kurban etinden yemez, adak edip başkalarına dağıtır. (K 60)

Peş peşe çocuğu ölenler de doğan çocuklarının ölmemesi için çocuğu kundaklayarak mezarlığa götürürler. Mezarın üzerine çocuk yatırılır. Çocuk, mezarın üstünde uyursa ölmeyeceğine, yaşayacağına inanılır. (K 60)

“Bunların köyde, Cumhuriyet köyünde elini ağzına tıka “Sultaataan” diye bağır, biri

cevap verir. Bir de “Seydiiii” diye bağır, gine ey der.” (K 58)

Halk, köylerinde bulunan türbeye bağlananların çocuk sahibi olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra türbenin savaş zamanı gibi zor zamanlarda da köylerini koruduğuna inanmaktadır. (K 63) Bunun yanı sıra tüp bebek tedavilerine yönelmenin artması sebebiyle türbeye bağlanma geleneğinde azalma olduğu ifade edilmiştir.

“Böyle bi seferi zamanlarında çok hikmetini gördük. Böyle bi yemyeşil alaf çıkar yukarıya, karşı dağa vuru. Garşı dağdan bu yanna giderlerdi. Böyle oturduğumuz yerden bakardık.(...) Mesela Kıbrıs Harbi sırasında gördük bunu.” (K 63)

Çocuk isteğinde türbelere bağlanma inanişinin ve uygulamasının yanı sıra “çocuğu olan evlere” bağlanma şeklinde de bir uygulama örneğine Okcular köyünde rastlanmıştır. Uygulama şu şekildedir:

Uygulama h: Çocuğu olan bir eve bağlanılır. Bağlandıktan sonra çocuk olursa ve kız olursa ev sahibinin kızının adını, erkek olursa oğlunun adını koyarlar. Bunda “çocuğu olduğu için o haneyi uğurlu sayma” inanişi kendini göstermektedir. (K 70)

“Her eve değil. Ramazan Karaaslan vardır, şurda bunlar bilir. Onların evine gelirler bağlanırlar. Onların çocukları herhal hep durmuş (ölmemiş), hep oğlan...” (K 70)

Uygulama ı: Çocuğu olmayan kadınlara kaplumbağa eti pişirilip yedirilir ve kaplumbağanın kanı içirilir. (K 73)

“Menim gelinin çocuğu oluyudu düşüyudu. Teyzemin eşi de kanserdi. Ona yidirelim diye teyzemin oğlu topladı geldi. Onu bak kestiler benim gözümün önünde. Ganını enişteme içirdiler. Menim geline de içirdi teyzem. Dedi ki senin çocuğun düşmesin bari dedi. Belki sana da faydası olur dedi.” (K 72)

2.27. DALAK ŞİŞMESİ:

“Dalak, vücutta karaciğerin görevlerinde destek olan bir organdır. Ölen alyuvarları parçalar, kullanılabilir duruma getirir. Şeker, yağ ve protein metabolizmasına yardımcı olur. Bunlara ilaveten bağışıklık sistemi elemanlarının ve bağışıklık maddelerinin üretilmesinde

de görevlidir. Bu sayede vücut direnci artırır. Kandaki mikropları temizler. Dalak, aynı zamanda kan üretiminde de görev alır. Vücudun sol tarafında midenin arkasında bulunmaktadır. Bir de halk arasında “**dalaklanma**” adı verilen bir durum bulunmaktadır. Bu tip vaka ise şöyle gelişmektedir. Aşırı fiziksel aktivite sonucu vücudun oksijen ihtiyacı artmaktadır. Oksijenin vücuda daha fazla taşınması için, oksijeni taşıyan alyuvar miktarının artması gerekmektedir. Dalak, alyuvar üretim ve depo merkezi olduğundan, bünyesindeki alyuvarları kana iletir. Bu arada dalak kapsülleri kasılarak şişer. Şişme sonucu kişide sancılanma meydana gelir.” (İnt. K. 23) İşte genellikle yoğun fiziksel aktivite sonrası sol yanımızda hissettiğimiz ağrı ve acı yürümekte bile zorlanmamıza sebep olur. Tıbbî açıklamalara bakıldığında bunun nedenleri pek çoktur ve tedavi için nedeninin tespit edilmesi ve buna uygun tedavi yöntemi belirlenmesi gerekmektedir. Fakat halkın uygulamalarında nedenine pek bakılmadığı görülmüştür. Uygulama kişiyi “korkutmaya” dayanmaktadır. Yapılan uygulama “dalak kesme” adını almıştır.

Uygulama a: Şikâyeti olan kişi sırtüstü yere yatar, karnı açılır. Dalak kesecek kişi eline bir nacak alır. Yatan kişinin etrafında 3 ihlas bir Fatiha okuyarak üç tur döner. Her bir turda nacağı kaldırıp kişinin karnına vuruyormuş gibi yapar. Ağır ve keskin olan nacağın üzerine hızla geliyor olmasından korkan kişinin bu korkuyla birlikte şişkinliğinin gideceği, rahatsızlığından kurtulacağı ifade edilmiştir. (K 7, K 13)

Uygulama b: Un, tuz, su ile sert bir hamur yoğurulur. Taptap (bir tür çörek, bazlama) yapar gibi elle açılır. Bunun üzerine biraz rakı gezdirilir. Rakı döktükten sonra “göktaş”tan bir miktar ekilir. Üstüne bir de “Benim elim değil, ebemin eli, ocağımın eli. Hastalığın geçsin” diye dua ederek tükürülür. Hazırlanan bu malzeme sağ tarafa, göğüsle karın arasına sarılır. Akşamdan sabaha kadar sarılı durur. Hamur orada mayalı hamur gibi fokur fokur kabırır. Aynı işlem üç gün yapılır.(K 39)

2.28. DİŞ ÇÜRÜKLERİ VE AĞRISI

Diş minesine zarar veren gıdaların tüketilmesi veya ağız ve diş bakımının düzenli yapılmadığı durumlarda dişlerde çürüme olur. Çürük ilerledikçe diş kökündeki sinirlere ulaşır bu da dayanılmaz ağrılara sebep olur. Tedavisinde çeşitli sağıltım metotların

kullanıldığı tespit edilmiştir.

Uygulama a: Çürüdüğü için sancıyan dişin etine ucu ateşte kızdırılmış “çorap şişi” değdirilir. Kızgın şiş başka bir yere değip orayı yakmasın diye 3-5 cm uzunluğunda bir kamışın içinden geçirilerek değdirilir. Çürük bölgeye değirildiğinde oradan bir duman çıkar, sonra da diş sancısı kesilir. (K 15)

Uygulama b: Ağrıyan yere biraz tuz konur. (K 15)

Uygulama c: Diş çürüğünün olduğu ve ağrıyan yere, üzerine esans damlatılmış pamuk konur. (K 13, K15)

Uygulama ç: Karanfil çiğnenir. (K 57)

Uygulama d: Ağrıyan dişin kenarına ufak bir sarımsak konur. (K 81)

“Sarımsağı ufacık sarımsağı dişine ayıcık al. O dişiyin kenarına guy yat. Antibiyotik zati o.” (K 81)

Uygulama e: Kuru mercimek ağza alınır ve bir müddet ağızda durdurulur. Ağızda şişen mercimek ağrıyı çekecektir. (K 81)

“Mercimek diş ağrısını kesiyo.” (K 81)

Uygulama f: Afyon bitkisi (kozalağı) yeşil iken çizilir. Çıkan sütünden mercimek tanesi kadar bir miktar ağrıyan diş etine sürülür. (K 80)

Afyon bitkisinin diş ağrılarını gidermede kullanıldığı K 80 tarafından ifade edilmiştir. Bunun da Orta Türkçe tıp metinlerinde bahsedildiği görülmektedir. Ebvâb-ı Şifa'da afyon bitkisinin her çeşit acıyı geçirdiğine dair bilgi yer almaktadır. (Yaylagül 2014:50)

2.29. DOĞUM SANCISI

Normal doğum yapan kadınların ıkınması için farklı yöntemler uygulanmıştır. Doktora hatta ebeye bile ulaşılamayan zamanlarda evde doğum esnasında kadının ıkınmasını sağlamak için şu yola başvurulur:

Uygulama a: Doğum yapacak olan kadının ağzına süpürge ya da saç sokulurdu. Böylece kadın öğürdü. Öğürürken de ıkmış olurdu. Bu da doğumu kolaylaştırırdı. (K 64)

2.30. DOLAMA

Bu rahatsızlık, anlatıcılar tarafından “zorlama sonucu parmakta oluşan şişlik, zonklama” şeklinde açıklanmıştır. Sağaltımında bitkisel ürün kullanılmıştır.

Uygulama a: Pişmiş soğanın içine parmak sokulur. Soğan parmaktaki zonklamayı geçirecektir. (K 66)

“Parmak bööyle kütük gibi şişer. Zorladığın zaman. İş tutuyosun, zorluyosun. Aşırı bi derecede, dayanılmazlık şeklinde sancı olur. O soğana tam böyle parmağını geçiriveridin. Sabaha sarardın. Sabaha ne varışa içinde bi şey galmadan boşaltırdı.” (K 66)

2.31. EGZAMA

K 43; avuç içlerindeki, ellerdeki kaşıntıyı, ellerin “türtüklü türtüklü” olmasını egzama diye adlandırmıştır. Bunun tedavisi için yapılan uygulama şu şekildedir:

Uygulama a: Yulaf kaynatılır. Ilıdığı zaman eller bu suda bir süre bekletilir, yumuşacık olur. (K 43)

“(…) Elimizde egzama olurdu, nenem hayvanlara verilen şey var ya aga neydi onun adı? Ulafe. Yulaf. Yulafı gaynatırdı nenem, o ulafın suyuna gan iliman ikan ellerimizi sokturdu, çektiydi böle. (...) Tencerede gaynardı ulaf, ulafın suyuna ellerimizi batırttırdı, çektiydi. Ne egzama galırdı ne gidişik ne bi şey.” (K 43)

2.32. EZİLME İLE OLUŞAN YARALAR

Ezilme şeklinde olan- örneğin ayağa taş ya da ağır bir cisim düşmesi- , morluk, çürük ve bere şeklindeki açık olmayan yaralar ve kan toplanması olan bölge için uygulanan sağaltım yöntemleri şunlardır:

Uygulama a: Koyunların kuyruğunun kapak yağı bereli yere sarılır. (K 11, K 74)

Uygulama b: Arpa ve buğday karışımı bir tavada haşlanır. Buna “göce” derler. Bu

karışım ılık vaziyette ezilme olan bölgeye sıvanır ve bir bezle sarılır. Bir iki gün bu şekilde durur. (K 13)

Uygulama c: Kan toplanan yere, “kırmızı et” incecik zar gibi kesilerek yapıştırılır ve bir bezle sarılır. Kan toplanmasının geçtiği görülür. (Bunu,” iç kanama” diye de adlandırdılar.) (K 13, K 14)

Uygulama ç: Darbe almış, göğermiş bölgenin ağrısını almak için bir baş kuru soğan ezilir. Ağrıyan yere sarılır. Bir akşam sarılı durdurulur. (K 13)

Uygulama d: Gerek bir yere çarpma, vurma sonucu oluşan gerekse kesik, çizik şeklindeki yaralar için şifalı olduğu anlatılan uygulama şu şekildedir: Kantaron çiçeği zeytinyağının içerisinde kırk gün bekletilir. Ala güneşli bir ortamda –doğrudan güneş de görmeyecek, gölge de olmayacak- kırk gün bekletildikten sonra yağın içinde hamur gibi yumuşayan kantaron çiçeği tel süzgeçten geçirilir. Çiçeğin özü zeytinyağına karışmış olur. Daha sonra şişeye doldurulur, gerektiğinde yaralara sürülür. (K 34)

Uygulama e: Bir yere çarpma sonucu oluşmuş ezilmelerde o bölgeye sıcak bir şey sarılır. Eğer çarpma veya ezilme sonucu kılcal damarlar patlamış ise de oraya buz konulur. (K 20)

Uygulama f: Darp olan, ezilen, moraran yere sütle pişirilen undan elde edilen hamur yere yayılır. Sıcak vaziyette iken vücudu moraran kişi bunun üzerine yatar. Morluklar geçecektir. (K 61)

“Südünen unu, sıcak südünen. Garıştırdı, gardı, bişirdi onu. Altına yaydı onu, üstüne çocuğu yatırdık. Aşama gadar yattı, ama o oldu. Gapgara vücudu gar gibi oldu, açılıverdi.” (K 61)

Uygulama g: Moraran yere kaynatılmış göce/yarma sarılır. (K 70)

Uygulama ğ: Moraran yere dövülmüş soğan sarılır. (K 70, K 72)

“Gine ezilmelerde, gırık çıkıklarda acısını alsın diye sararlar. Soğanı ezerler. Pişmemiş, çiğ soğan.” (K 74)

2.33. FRENK HASTALIĞI (FRENGİ)

“Sifiliz ya da frengi; bir bakteri çeşidinin neden olduğu, cinsel yolla bulaşan, kronik bir enfeksiyondur.” (İnt. K. 24) Bilinen sağaltım yöntemi şudur:

Uygulama a: Piyan bitkisinin sarı renkli kökü kaynatılarak içilir. (K 24)

2.34. GAZ SANCISI/ KARIN ŞİŞLİĞİ

Özellikle yeni doğan çocuklarda görülen, çocuğun sürekli ağlamasına ve huzursuzluğuna sebep olan bir durumdur. Gazlanan çocuğun vücudu bundan dolayı ağladığı zamanlarda parantez “(“ gibi olur. Çocuk gazını çıkaramadığı zaman çatlayacak gibi olur. Bunun sağaltımı ile ilgili uygulama şu şekildedir:

Uygulama a: Balmumu bir tavada eritilir. Bir bez tamamı ıslanacak şekilde erimiş balmumuna bandırılır. Balmumu soğuduğu zaman bez çocuğun karnına koyulur ya da sarılır ve çocuk kundaklanır. Çocuğun karnı yumuşacık olur ve çocuk rahatlar. (K 12)

Uygulama b: Bir çay kaşığı zeytinyağı çocuğa içirilir. (K 47)

Uygulama c: Çınar yaprağı kaynatılıp suyu içilir. Derin yırtıklı/yarıklı yaprak daha makbuldür. (K 50)

Uygulama ç: Dikenli ardıç tohumu kaynatılıp suyu içilir. (K 50)

Uygulama d: Zeytinyağının içine kuru nane atılır, karıştırılır. Karışım, gaz sancısı olan kişni karnına sürülür. (K 68)

“Yaşlı neneler söylerdi, biz yapardık.” (K 68)

Uygulama e: Soğan kaynatılıp suyu içilir. (K 67)

Uygulama f: Eşek pisliği kaynatılarak suyu gaz sancısı olana içirilir. (K 77)

“Gaynadıyih, sıkıyih... Biz ettih yani.” (K 77)

2.35. GÖBEK DÜŞMESİ/ KARIN KALDIRMA

Halk arasında göbek düşmesi diye anılan bu rahatsızlıkta kişilerde mide bulantısı,

iştahsızlık, elde ayakta can kalmaması, halsizlik gibi şikayetler görülür. Bu şikâyetlerle doktora gidildiğinde verilen ilaçların fayda etmemesi durumunda çözüm göbek çektmektir. (K 23)

Uygulama a: Şikayeti olan kişinin aç karna göbek kısmı ağır ağır ovulur. Göbeğin üzerine hafif bastırılarak daireler çizer gibi ovulur. Daha sonra karın kısmı yukarıya mideye doğru çekilir. Bu işlem 3-5 defa uygulanır. Göbek çekme işlemi bittikten sonra kişinin karnına sabun kalıbı sarılır ve bu 3 gün durdurulur. (K 13, K 15) Göbek çektikten sonra karna sarılan şey bir torbaya konulmuş tuz da olabilir. (K 15)

Uygulama b: Rahatsızlığı olan kişi dizlerini bükerek sırt üstü yere yatırılır. Göbek deliği tam ortalanarak bir fincan ile göbeğin üzerine bastırılır ve biraz çevrilir. Bu esnada yatan kişi konuşmaz. Fincan bastırılınca karın bölgesinde “pıt pıt” atma hissedilir. Eğer bu his ortada olursa sorun yoktur. Etrafta bir yerlerde ise orası el ile ortaya doğru çekilir. Kişi yavaşça yüz üstü yatırılır. Sağ el ile sol ayak kavuşturulur ve göbek çeken kişi ayağıyla bele basar. Aynı şeyi sol ile sağ ayağı kavuşturarak da yapar. Tekrar hastayı yavaşça sırt üstü çevirir. Son olarak hastanın göbeğine bir yazmayla kalıp sabun bağlar. Zeytinyağlı sabun daha makbuldür. (K 23)

Uygulama c: Karın ağrısı şikayetiyle gelip göbeği düştüğü anlaşılan kişiye “testi vurulur”. Su testisi doldurulur. Kişi oturur vaziyette iken testinin ağzı göbeğe denk gelecek şekilde konur. Kişi yavaş yavaş yatırılır. Göbek yerine geldiğinde testi de kalp atar gibi kıpırdamaya başlar. (K 72)

“Testiyi şöyle ters çevirdi. Ağzını oraya koydu. Yavaş yavaş yattı.ondan sonra burda durdu o testi. Sonra testi böyle aynı kalp atar gibi atmaya başladı. Aa yerine geldi, dedi.” (K 72)

2.36. GÖĞÜS ŞİŞLİĞİ

Emziren kadınlarda, göğüste süt birikmesi sebebiyle oluşan şişkinlik kadına acı, ağrı verir. Bunun tedavisi “meme taramak” diye adlandırılmıştır. (K 49) Tedavi şu şekilde yapılmaktadır:

Uygulama a: Sütten dolayı göğsü şişen kadının göğsüne baş kili sürülür ve göğüsler tarakla taranır. (K 49)

“(...) Meme hindi süt durur, sancıleşir. Damarlar ... Onu darağına valla niderdi unuttum gittim. (...) Baş kili file mi oluyo kil mi oluyo. Ediyö da. Daraklar oluyo ya darakla dariyo.” (K 49)

Eğer emziren kadının canı bir şey ister de kadın o istediğini yiyemezse farklı bir şey uygulanır:

Uygulama b: Göğsü şişen kadın göğsüne bulaşık bezini basar. (K 70)

2.37. GÖĞÜS YARALARI

Özellikle emzirme döneminde bayanların göğsünde yara oluşur ve bu yara çocuk memeyi emdikçe sızlar, anneye acı verir. “Bizler eveli hemşire, doktor mu biliyöz?” , “Hiç doktora gitmeden dahi iyi oldu göğüsleri.” (K 24) diyerek anlattıkları sağaltım yöntemi şu şekildedir:

Uygulama a: Canlı salyangoz kaynar suya atılır. Salyangozun içi çıkar ve o iç kavrulup yenir. Böylelikle göğüs yaraları geçer ve anne bebeğini acı çekmeden emzirebilir. (K 24)

2.38. GÖZ İLE İLGİLİ RAHATSIZLIKLAR

2.38.1. Göz Çıbanı

Karahacılı köyünde “göz çıbanı” diye bahsettikleri, itdirseğine benzeyen hastalığın tedavisi için anlatılan uygulama şu şekildedir:

Uygulama a: Bilinen sureler dualar okunur ve göze tükürülür. (K 33)

S.K. : Benim gözümde şey çıktı itdirseği. İtdirseği de değil de ona benzer bi şey.

Ş.Y. : Göz çıbanı de.

S.K. : Çıban gibi bi şey çıktı. Bir hafta bile hiç geçmedi, sonunda gittim aynı köylümüzün yanına. Bunun baldızı oluyor. Gittim ona. Okudu, okudu, okudu, tükürdü

gözüme. Oyumuş. 3-4 saat sonra bi şey kalmadı.

H.B.S. : 3-4 saat hem de, gün bile değil!

S.K. : Bak 3-4 saat. Aynı gün kayboldu yani. (K 33)

Uygulamayı gerçekleştiren kişi halen yaşamakta olup Antalya’da ikamet etmektedir. Annesinden el almış bir ocaklıdır.

Uygulama b: K 47 göz çıbanını yanık gibi kabaran, sulu sulu olan bir rahatsızlık olarak tarif etmiştir. Göz çıbanı olan kişi namaz kılan yaşlı birine götürülür, okutulur.

“Bi tılsım, bi inanç... Geçer. Bildiği sureleri okur.” (K 47)

2.38.2. Göz Seğirmesi

Göz kapaklarında gelişen ani ve kısa süreli spazmlar nedeniyle ortaya çıkar (İnt. K. 50) Halk ise sağ gözün seğirmesini hayra, sol gözün seğirmesini şerre yorar.

Uygulama a: Saman çöpü yapıştırılır. (K 72)

2.38.3. Göz Sulanması

Uygulama a: Darı kundağı (darı çömeği) yakılır, bunun ateşinde bir dikiş iğnesi kızdırılır. Sulanan göz ile kaşı arası bu iğneyle yakılır. (K 29)

Bu uygulamayı aktaran kaynak şahıs kendi başından geçeni aktarmıştır. Sağaltımı yapan kişi 1950 yılında 70-72 yaşlarında olan bir kadındır.

2.38.4. Gözde Kanlanma

Gözde kızarıklık ve kanlanma olduğu durumlarda yapılan sağaltım yöntemleri aşağıdadır:

Uygulama a: Çiğ patates rendelenir. Suyundan kanlanan göze damlatılır. Daha sonra patates rendesi bir mendille göze sarılır. (K 25)

Uygulama b: Gülsuyu gözdeki kanlanmayı hemen geçirir. (K26)

Uygulama c: Bir miktar pamuk demli çay ile ıslatılır ve bu pamukla kanlanan göz

silinir. Demli ay damlatılır. (K 30, K 70, K 78)

Uygulama : Bir miktar pamuk papatya ayı ile ıslatılır ve kanlanan göz silinir. (K 45)

Uygulama d: Kanlanan gözün üzerine domates dilimi kapatılır. (K 78)

“Gözüne gan inene bi tomatis dilimi gapat.”(K 78)

2.38.5. Göze Ak/Boz Düşmesi

ncesinde gözü kanlanan kişinin daha sonra gözüne ak düşer. “*Bana bek düşerdi.*” diye anlatan Ayşe Karanfil (K15), gözüne ak düşen kişinin güneşe bakamadığını ifade etti. Bunun için Akin köyündeki bir ocaklı kişiyeye gidermiş. Bu ocaklı kişi vefat ettiğı için uygulamayı Ayşe Karanfil aktardı:

Uygulama a: Ocaklı kişi ağızına su alır ve ak düşen göze üç defa tükürür. Tkrtmeye  gün gidilir. Hayvanın gözüne ak düşerse de tuzlu su göze pskrtlrmş. (K 15)

Uygulama b: Gözüne boz düşen kişinin gözü karanfilin ıslatıldığı suyla silinir. (K 67)

2.38.6. Göze Porz Kaçması

Porz temizlikte en çok kullanılan ürünlerdendir. Asitik özelliğı sebebiyle zararlı etkisi olabilecek bu malzemenin göze kaçması durumunda uygulanan ev tedavisi şu şekildedir:

Uygulama a: Porz sıçrayan göze “anne sütü” damlatılır. Süt, kesik halinde çıkacaktır. (K 23)

2.39. GRİP/ SOĞUKLAMA/ SOĞUK ALGINLIĞI/ÜŞÜTME

“İnfluenza” adı verilen bir virüs nedeniyle meydana gelen grip, bulaşıcı bir solunum yolu hastalığıdır. Toplumda çok sık görülen grip, özellikle kış aylarında ve mevsim geçişlerinde görülmektedir. Her yaş grubundan bireylerde görülebilen grip, genellikle soğuk algınlığı ile karıştırlmaktadır. Ancak soğuk algınlığı, hafif bir kırınlık, burun akıntısı ve

hapşırma gibi belirtilerle kendini göstermektedir. Soğuk algınlığında ateş yükselmesi söz konusu değildir.

Ciddi anlamda halsizliğe neden olmayan soğuk algınlığı genellikle yatak istirahati gerektirmemektedir. Ancak grip, aniden yükselen ateş, şiddetli kas ve eklem ağrıları, titreme, baş ağrısı ve kuru öksürük şeklinde belirtilerle kendini göstermektedir.” (İnt. K. 25) Farklı hastalıklar olduğu belirtilse de benzerlikleri olan bu rahatsızlıkların halk tarafından tedavi edilme şekilleri aşağıda verilmiştir.

Uygulama a: Pekmez, un ve yağ kullanılarak “kara helva” karılır. Rahatsızlığı olan kişinin başına, bağrına mülayim sıcaklıkta sürülür ve sarılır. (K 2)

Uygulama b: Kuşburnu kaynatılır, kepçeyle ezilerek ilistirden yani süzgeçten geçirilir, posasından ayrılır. Daha sonra içilir. Çocukların da severek içebilmesi için şeker katılarak da tüketilebilir. Metin Koçyiğit adlı kaynak kişi “Çocuklar da bu sene hiç grip olmadı.” diyerek herkese tavsiye ettiğini söylüyor. (K 6)

Uygulama c: Arpa haşlanır, bir yere yayılır. Üzerine bez örtülür ve hasta olan kişi bu haşlanmış arpanın sıcaklığına, buğusuna terlesin diye yatırılır. Kişinin beline, başına da sarılabilir. (K 11, K 8) Kendisinde de bronşit rahatsızlığı olan kişi arpa haşlanıp sıcaklığına yatırıldığında fazlasıyla terlendiğini ancak bu sayede iyileşildiğini ifade etmiştir. (K 61)

Uygulama ç: Önceleri hasta olan kişiyi “beygir boku”na da gömerlermiş. Çünkü “fışka”nın içi ateş gibi yanar, sıcaktır. (K 11)

Uygulama d: Limon, limon kabuğu, ayva yaprağı, nane kaynatılıp içilir. (K 13)

Uygulama e: Nane ve limon birlikte kaynatılıp içilir. İhlamur çayı içilir. (K 23)

Uygulama f: Üşüten, midesini üşüten, istifra eden kişiler, kekiğin bir türü olan “mercan köşkü” adlı bitkiyi 5-10 dakika demleyip içerse şifa olur. (K 34)

Uygulama g: Keten tohumu iyice sürtülür, un haline getirilir. Daha sonra sütle pişirilir. Kişinin sırtına, bağrına sarılır ve akşamdan sabaha sarılı durdurulur. Bunun öncesinde ise sırta “kupa vurmak” iyi olur. (K 52, K 53)

Uygulama ğ: Kuşburnu ve böğürtlen yenir. (K 58)

Uygulama h: Sütle un pişirilir ve sert bir hamur elde edilir. Bu hamurun üzerine yatırılır. (K 61, K 62)

Uygulama ı: Bal ve karabiber karıştırılıp yenir. (K 70)

2.40. HIYARCIK

“Kasık bölgesindeki, hıyar (salatalık) büyüklüğünde ve şeklindeki şişkinlik” şeklinde tarif edilmiştir. Sağaltım uygulaması şu şekildedir:

Uygulama a: Salatalık küle gömülür. Külün sıcaklığıyla yumuşayan salatalık kasığa vurulur yani sarılır. Şişliğin olduğu bölgedeki iltihap akacaktır. (K 81)

“Hani salatalıklar var ya, ona hıyar derler. Hıyarcık çıkmış, dedi. Nolcek? Bunu o alır, dedi. (...) Ordan bi çeşme gibi bi şey yarılıyo. Harıl harıl akıyo.” (K 81)

2.41. İSHAL (AMEL)

İshal, gevşek ve sulu olan bağırsak hareketleri (dışkı) anlamına gelir. (İnt. K. 26) Sulu dışkı yapma, dışkılama sıklığının artması, dışkı miktarının artması, sümüksü ve/veya kanla karışık dışkı, kusma, karın ağrısı ve huzursuzluk (İnt. K. 27) gibi belirtileri vardır. Ayrıca kişiyi halsiz vücudu susuz bırakır. Aynı zamanda sık sık tuvalete çıkma durumu kişiyi zor durumda da bırakır. İshal olan kişinin bol su tüketmesi de tavsiye edilir. Halk ağzında “amel” adı da verilmektedir. Derlenen uygulamalar şunlardır:

Uygulama a: Bir topak limon tuzu biraz suyla ıslatılır, içine biraz toz halde Türk kahvesi eklenir ve karıştırılıp içilir. (K9)

Uygulama b: Haşlanmış patates yenir. (K 15, K 23)

Uygulama c: Tuzlu leblebi yenir. (K 14)

Uygulama ç: Sabahları aç karna bir avuç kuru çay yenir. (K 13)

Uygulama d: Nohut veya leblebi yenir. (K 19)

Uygulama e: Kolanın içine aspirin atılıp içilir. (K26)

Uygulama f: Pirinç lapası yenir, demli çay içilir. (K 41)

Uygulama g: “İtsiyeği” otu kaynatılıp suyu içilir. (K 45)

2.42. İLTİHAPLI YARA

Çeşitli sebeplerle oluşan yaralar iltihap kapmışsa şu uygulamalar yapılır:

Uygulama a: Kocasinekler mikroplu yarayı temizler. (K 43)

“(…) Şu büyük sinekler var ya. Gurt sineği deyiler ona at sinekleri. Onlar mikroplu yarayı temizlimiş onlar. Hindi bacağında, ayağında bi yara oldu mu intihaplı yarayı onlar temizlimiş aga. Goca sinekler, at sinekleri.” (K 43)

Uygulama b: Şekerli hamur sarılır. (K 70)

2.43. İNME, FELÇ, ŞEYTAN DOKUNMASI

“Tıpta beyne giden kan damarlarının tıkanması ya da kanaması sonucu beynin oksijensiz kalmasıyla birlikte, kontrol ettiği vücut fonksiyonları kaybı olarak ifade edilmektedir.” (Ülger 2012: 36) Esasında bir sinir sistemi rahatsızlığı olan bu durumda halk genellikle dinî-büyüsel sağaltım metotlarına başvurmuştur. Yüz felci şeklinde kendini gösteren durumlarda “ayakkabıyla yüze vurma” gibi farklı uygulamalara rastlanmıştır.

Uygulama a: Özellikle yüz felci geçiren kişinin ağzına, bunu gören kişi kendi ayakkabısıyla üç kere vurur. Çocuk felç olursa, çocuğun babasının ayakkabısıyla 3 kere vurulur. (K 13, K 15)

“Gören isan kendi ayakkabısını vuruyo. Ben hinci gördüm Mustafa’yı. Senin ağzın gardaş bi şekil olmuş, deyon. Ben ayakkabımı çıkarıyon, onun ağzına üç kere vuruyon. Eveli böyleydi yavrım. Bu gerçek oldu. Benim İbrahim’in oldu, düzeldi.” (K 15)

Uygulama b: Felç olan kişi türbeye götürülür. Orada bir gece yatırılır. Felçli kişinin orada uyuması gerekir yoksa şifa bulamaz. Türbeye tavuk götürülür, bununla aş pişirilir. Adak olarak dağıtılır. Türbeden döndükten sonra felçli kişi güneş görmeyen, karanlık bir

yerde yedi gün yalnız kalır. Bu kişinin kimseyle konuşmaması, görüşmemesi, ses duymaması gerekir. Yemek, su gibi ihtiyaçlarının giderilmesi için sadece bir kişi onu görebilir. Eğer yedi günde felç geçmezse bu süre kırk güne çıkar. (K 13, K 15, K 16)

Kendileri Tatarlılı olan ve bu bilgiyi veren kaynak şahıslar kasabalarına yakın olan, Şuhut ilçesindeki Mahmutköy’de bulunan türbeden bahsetmektedir.

Uygulama c: Akçaköy’de K 43’ün “Cin tutuyu, sara tutuyu derler bizde.” şeklinde ifade ettiği rahatsızlıktan kurtulmak için köydeki türbeye gidilir. Türbeye bağlanılır, kurban kesilir. (K 43)

Uygulama ç: Yüz felci geçiren kişiyi önce hoca okur. Sonra hoca sol ayakkabısıyla felçlinin yüzüne üç kere vurur.

“(…) Sol ayağının ayakkabısıyla yüzüne üç kere vururumuş hafif hafif. Hani o bi tılsım gari. Geçer, geçerdi. Eskiden oyudu geçiyudu. İçinden itikat ediyon ya. Önemli olan inanç.” (K 47)

Uygulama d: “Koyun böğeni” yani dışkısı toplanır, kaynatılır. Daha sonra ayakları tutmayan, yürüyemeyen kişi bunun suyunun içine girer. Koyun böğeni, koyun bahar otunu yediği zaman toplanırsa daha faydalı olacaktır. Çünkü koyun baharda farklı otlar yiyecektir. (K 51)

Uygulama e: Yüz felci olan kişiye “erişik” derler ve bu kişi bir hocaya okutulur. (K 65)

2.44. KABAKULAK

Hekimlik terimi olarak kabakulak “Tükürük bezlerinin, özellikle kulak altı bezlerinin iltihaplanmasıyla beliren bulaşıcı, salgın ve ateşli bir hastalık, kabaşış, yazma” olarak tanımlanmaktadır. (TDK Türkçe Sözlük) Kaynak şahısların pek çoğu sağaltımı için benzer/aynı uygulamadan bahsetmişlerdir.

Uygulama a: Yufka pişirilen sacın ya da yemek pişirilen kazanların isiyle şişen bölgenin etrafı çizilir. (K 13)

Uygulama f: Acı biber yenir. (K 70)

2.46. KALP-DAMAR HASTALIKLARI

Damarların tıkanmasıyla birlikte vücutta şişlik oluşumuna sebep olan hatta ölüme yol açabilen bu rahatsızlığın tedavisinde, çok etkili olduğu ifade edilen hatta çeşitli kitle iletişim araçlarından öğrenilen bilgilerle faydasından emin olunan uygulamalar şunlardır:

Uygulama a: Dağlardan bulunabilecek kefen (geven) otu kaynatılır içilir. Kalp damarlarını açar. (K 10)

Uygulama b: Koyunun kuyruk yağı sızdırılır. Her yemeğin içinde kullanılabilir. (K 58)

“Adamın birisi galpten ameliyet olacakmış, rahatsızlaşmış. Sormuşlar yav bunu ney geçirir, demiş. Guyruk yağı yi, demiş. Galp galp. Galp damarları gapalıymış.(...) Arkadaş her yemeğin içine onu yidim, her yemeğin içine onu yidim, didi. Bende galp galmadı, didi. Bak didi. Doktora galsan ben öleli sekiz sene olacadm, didi. O adam bana bunu söyledi, yaşıyam işte, daha da yaşayacam. Hiçbi yağ yemiyem.(...) Radyoda da dinledim. Vücudun en tez yaktığı yağ guyruk yağıymış, iç yağıymış. ” (K 58)

Uygulama c: Bacakların şişmesine sebep olmuş damar tıkanıklığı için sarımsak soyulup ezilir. Üstüne 15-20 tane limonun suyu sıkılır. Karışım bir şişeye konularak karanlık bir yere bırakılır ve 20 gün bekletilir. Ara ara çalkalanır. Daha sonra sabahları aç karna bir fincan içilir. (K 72) Bu uygulama internet ortamından edinilen bilgi doğrultusunda yapılmıştır.

“Her gün sabahları aç garna birer fincan içirdim. Şükürler olsun ayağının, bacağının şişliği gitti.” (K 72)

2.47. KANI DURDURMAK İÇİN

Kullandığı ilaçtan dolayı kanı durulaşan ve bu vaziyette iken ayağına sülük vurduğunda kanı durduramayan anlatıcı doktor tavsiyesi ile şu uygulamayı yapmıştır:

Uygulama a: Kanı dindirilemeyen yer soğuk suya tutulur ve sabunlanır. (K 62)

Uygulama b: Sigara tütünü kanayan yere basılır. (K 70)

Uygulama c: Deri kayış kazınarak kanayan yere basılır. (K 70)

2.48. KANSER

“Kelime anlamı olarak kanser, bir organ veya dokudaki hücrelerin düzensiz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü urlara denir. Bu kontrolsüz çoğalma ile oluşan 100’den fazla hastalık vardır.” (İnt. K. 29)

Uygulama a: Göğüs kanseri olan kişinin sabah aç karna eşek sütü içmesi faydalıdır. (K 60)

Uygulama b: Tosbağa kanı içirirler. Tosbağayı haşlarlar, etini yedirirler. (K 59)
Akciğer kanseri olana tosbağa kanı içirilirdi. (K 64)

“Tosbağa kanını kansere... Burda birisi kanseridin de... Tosbağayı gaynatmışlar gazanda, onu gaynatmışlar ondan yedirmişler.” (K 59)

“Tosbağayı getiriler, mihı beline vurular. Gan çıktı mı içirilerdi. İki sene içti Şakir dayı.” (K 64)

Uygulama c: Yeni doğan köpek eniği eti pişirilip yenirse fazla ilerlememiş olan (göğüs) kanseri siler. (K 72)

2.49. KANSIZLIK (ANEMİ)

Tıp literatüründe “anemi” olarak adlandırılan bu hastalıkta kandaki alyuvar hücresine oksijen taşıyan hemoglobinin seviyesinin düşmesi sonucu ortaya çıkar. (İnt. K. 30) Halsizlik, üşüme, ellerin soğuması, tırnakların morarması, yüzün canlı rengini yitirmesi, bazen saç dökülmeleri ve harita dil gibi belirtileri olan kansızlığın giderilmesi için uygulanan pratikler şunlardır:

Uygulama a: Koyun dalağı yenir. (K 13, K 72)

Uygulama b: Kara üzüm yenir, pekmez içilir. (K 43) Andız pekmezi, keçiboynuzu pekmezi içilir. Günde bir kaşık yeterlidir. (K 52) Harnup pekmezi içilir. (K 61)

Uygulama c: Böğürtlen yenir. (K 58)

Uygulama ç: Harnup yenir. (K 61)

“Hanı eskiden de onu alır yerdik.” (K 61)

Uygulama d: Kuzunun karaciğeri çok pişirilmeden yenir. (K 61, K 72)

“Gansız galdım deye emmim rahmetlik getmiş. Taze guzu şeyi Dinar’dan getirmiş.”
(K 61)

2.50. KIRIK VE ÇATLAKLAR

Zamanında doktor yüzü görmemiş, röntgen çekirme nedir bilmemiş kimselerin sağaltım uygulamalarında günümüzdeki “alçı” uygulamasına çok benzeyen karışımların hazırlandığı tespit edilmiştir. Kırık ve çatlaklarla ilgili halk hekimliği pratikleri şu şekildedir:

Uygulama a: Kırılan kemik iki düzgün ağaç dalı arasına alınarak sarılır. Bu, alçı vazifesi görür.(K11)

Uygulama b: Kaza sonucu, göğüs kemiklerindeki çatlama ve kırılmalar için şu uygulanır: Katran sıvanır, üzeri sarılır. Donup sertleşen katran “alçı” vazifesi görür. Bu sargı 7-10 gün bekletilir. (K 13)

Uygulama c: Kırıklar için yaklaşık iki parmak kalınlığında tahta düzülür. Kırılan kemiğin olduğu kısım tahtaların arasına alınır. Üzerinden çapıt ya da eski keçeyle sarılır. (K 15)

Uygulama ç: Kemik çatlamları için kuru üzüm ve kuyruk yağı birlikte dövülür. Bir “çapıt” ıslatılır. Yapılan karışım ıslak mendilin içine konur. Külde, ateşte pişirilir. Mendil ıslak olduğu için yanmayacaktır. Daha sonra ılık halde çatlayan kemiğin olduğu yere sarılır. (K 15)

Uygulama d: Nişasta ile yumurtanın sarısı karıştırılır, kırılan yere sürülür. Daha sonra kırık olan kol, bacak vs. kalın kamışların arasına alınarak sarılır. Bu şekilde 40 gün bekletilir. (K 43)

“(…) Biz hiç doktora gedip film çektirmezdik. Nurife sen de biliyn onu. Emet dede varıdı ya Ahmet’in babası. Ona çektirirdik, nişastayla yumurtanın sarısını garıştırdı, bi tahta goyardı böyle buramıza, onlan sıkıca bağlardı. Duttuktan sonra kırk gün sonra çezerdik. Golumuz, elimiz demir gibi oludu. Ne film gördük ne bi şey gördük.” (K 43)

Uygulama e: Dişli balık ezilir ve kırık olan bölgeye sarılır. (K 61)

“Gırığa sarardık onu da dişli balığı. Sarıldı mı kırık yer hemen sökölüveriyo. Benim oğlumun golu gırıldı da, yedi kere gırıldı. Ters dutmuş. Dişli balık sardık. Yeniden sökölüdü çocuğun golu.” (K 61 – Ses 76)

2.51. KIRK BASMASI

Anadolu’nun çeşitli yörelerinde var olan ve devam eden bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca kırk gününü doldurmamış iki bebeğin ya da iki gelinin bir araya gelmesinin onlara zarar verebileceği inancına dayanır. Oluşabileceğine inanılan olumsuz durumları önlemek için yapılanlar şunlardır:

Uygulama a: Ucuna soğan saplanan orak gelinin yatağının kenarına, odasının bir köşesine konur. (K 43)

Uygulama b: Yeni doğan bir bebeğin yanına bir gelin gelecek olursa çocuk, kırk basmasın diye dışarı çıkarılır. Çocuk kırklı iken cenaze geçiyor ise yine çocuk, kırk basmasın diye dışarı çıkarılır. (K 59)

Uygulama c: Çocuk kırk baskını olmasın diye yahut ölmesin diye yeni bir mezarın toprağının üzerine 5-10 dakikalığına yatırılırdı. Çocuk ağlarsa ölmeyeceğine, ağlamazsa öleceğine inanılırdı. (K 78)

2.52. KIZAMIK

Bulaşıcı bir hastalık olan ve genellikle çocuklarda görülen bu hastalık ateşle ve derideki kızıl lekelerle kendini gösterir.

Uygulama a: Çocuğun ateşine bakılıp şekerli su içirilir. (K 70)

2.53. KIZIK (GIZIK)/ KIZILCA

Yeni doğan çocukların vücudundaki kırmızılıklar ve çocuğun ayağını vermemesi şeklinde tarif edilmiştir. (K 45, K 46)

Uygulama a: Yorgan iğnesi ya da çuvaldız gibi bir iğne ateşte kızdırılır. Suya bandırılıp çocuğun önce karın bölgesine üç yere değdirilir. Daha sonra arka tarafına, kuyruk sokumuna üç yere değdirilir. (K 45, K 46)

“(…) Maksat tılsım. Korkutmak gibi. Ondan sonra çocuk ayağını veri.”(K 46)

Uygulama b: Çocuk kızık olmasın diye koyunun karnına (İşkembesine) sarılır. (K 79)

Uygulama c: Koyun kesildiği zaman akciğerleri hemen alınıp çocuğun bağına konur. (K 77)

“Goyunun akciğerini hemen kesiverince bağına goyardık.” (K 77)

Uygulama ç: Toprak solucanı ezilir. Daha sonra anne sütüyle karıştırılarak kızılca olmasın diye çocuğa içirilir. (K 79)

“Toprağın altından çıkan soğulcanları eziiyik. (...) Ananın südüyle garıştırılıp içilir.” (K 79)

“Büyüdü mü çok rahatsız ediyimş gızılca çocuğu.” (Ses 87)

2.54. KIZILYÖRÜK (GIZILYÜRÜK)

Yüzde çıkan alerjik kızarıklıklar şeklinde tanımlanmıştır. (K7, K8) Sağaltım bir ocaklı tarafından yapılmaktadır.

Uygulama a: Ağza biraz haşhaş ve su alınır, kızarıklıkların üzerine “püf püf” diye üfürülür. Islak haşhaş surata yapışır. Buna dokunulmaz, kurur ve dökülür. (K 7)

“Haşgaşı ağzına gatardı Dudu eben, ızıcıkca da su alırdı püf püf... Ağzından çıkan yüzüne bulaşrdı. Ellemeydın onu, kendi dökülüiyudu. Yabandan çok gelirlerdi,

Başmakçı'dan bile gelirlerdi.” (K 7)

Zeynep Erdemir adlı kaynak kişi de bu hastalıktan “Ögmen Ya Rabbim gıpgızıl şişer yüzü, gözü. Ona gızılyörük derler, nası biliyın mı gıpgırmızı çevrilir bi tarafı.” şeklinde tarif etmiştir. (Ses 30 - K 9) Bu hastalık “yılancık hastalığı” olarak da karşımıza çıkmaktadır. “Yılancık hastalığı, deride meydana gelen iltihap sonucu ortaya çıkan bir hastalık türüdür. Yılancığa sebep olan mikrop “amil” adında yuvarlak ve minik bir şekildedir. Bu mikrop küçük bir yaradan bulaşabilen zararlı bir türdür. Vücutta lekeler bırakır ve özellikle kırmızı pullu, pulsuz lekelerdir, en çok da vücudun yüz kısmında yer alır ve burada şekillenip, büyürler. Deri üzerinde yer eden bu mikrop yanaklardan başlayarak burun deliği, göz altları ve kulak arkası olmak üzere mikrobun vücuda nüfuz etmesi sonucu kısa süre içerisinde hızlı bir şekilde yayılmaya başlar.” (İnt. K. 31)

Bu hastalığın sağaltımı ile ilgili olarak bahsettiği uygulama şudur:

Uygulama b: Yanmış kömürün külü ya da odun korunun karasıyla bu kıpkırmızı şişliğin etrafı çizilir. Üzerine de kekik yağı sürülür. Kekik yağı orayı yakar ve köreltir. (K 9)

Uygulama c: Çam ağacının kabuğu çekilir yani öğütülür. Öğütülen çam kabuğu pekmezle karıştırılarak yüze sürülür. (K 25)

Uygulama ç: Eşeğin kulağı kesilerek oradan alınan kan bir kutuya koyulurdu. Eşek kanı ve pekmez biraz ısıtılıp kızaran bölgenin üzerine birkaç kez sürülürdü. (K 43)

“(…) bekmezinen ikisini ısıdırlardı, böyle gızılyörük olan yere 2-3 sefer sürdün mü o da gaybolur. Hiç ilaçsız.” (K 43)

Uygulama d: Bilinen sureler okunarak, baştan ayağa bıçakla kesiliyor gibi yapılır. Bu işlem üç defa tekrarlanır ve buna “efsunlamak” denir.

K 47, yılancık hastalığını bacakta ya da kolda olan şişlikler ve morluklar şeklinde tarif etmiştir. Ayakta ya da bacakta olursa kişi yürüyemez, o ayağının üstüne basamaz. Hiç kullanılmamış jiletle morarmış olan kısmın üzerine çizikler atılır. Oradan simsiyah kan çıkar. Bunun ardından ebegümeci otu iyice dövülür. Un kepeği ile karıştırılıp ısıtılır ve jiletlenen

yerin üzerine sarılır. (K 47)

Uygulama e: Kaynak şahıs, 7 malzemeli bir ilacının olduğunu söylemiş ancak malzemelerin tamamını hatırlayamamıştır. Bu malzemeler arasında pekmez, eşek kulağı kanı, öğütülmüş çam kabuğu ve diğer malzemeler tavuk tüyü ile kıızıyörüğün üzerine sürülür. (K 52)

“(...) Yüzünde olur, her tarafında olur. Bu gaşına gaşına gabarır. Bunu dokturlar bilmez ney olduğunu. Ona 7 türlü ilaç yapardı. Bekmezine eşek gulağı keserlerdi ...” (K 52)

Uygulama f: Bal, kor ateşin üzerinde ısıtılır. Isıtılan bal biraz durulaşacaktır. Kırmızı (kızıl) bir bez ile bu bal kıızıyörüğün üzerine sürülür. (K 61)

Uygulama g: Pirinç haşlanarak kıızıyörük olan yerin üzerine sarılır. (K 61)

“Sonra bi de duydum: pirinç. Pirinci haşlayıp gızılyörük olan yere vurdun mu ondan da şişi iniveririmiş.” (K 61- Ses 76)

Uygulama ğ: Pekmez kaynatılır, ala kızginken kıızıyörüğe sürülür. (K 65)

Uygulama h: Haydarlı kasabasında benzer rahatsızlığa “alaflama” derlermiş. Yanma hissi olduğu için taze yoğurt sürülürmüş. (K 72)

“Bizim burda ‘alaflama’ derler ona. Valla yüzü gözü böyle bütün gıpgırmızı gızarmış yüzü gözü. Görümcemin olduydu. O da işte tarladan geldi. Gaynanama dedi, ay ana yüzüm gözüm gıpgırmızı gızardı, yanıyı cayır cayır, dedi. O da yavrum alaflama olmuştur. Ge bi taze yoğurt süriyim yüzüne gözüne, didi.” (K 72)

2.55. KOLESTROL

Vücudun tüm hücrelerinde bulunan bir kan yağıdır. Eksikliği de fazlalığı da zararlıdır ancak genelde fazlalığının yol açtığı rahatsızlıklardan damar sertleşmesi ve damar tıkanıklığı bilinir. Tavsiye edilen ve ulaşılan sağaltımı şu şekildedir. (İnt. K. 32)

Uygulama a: Pırasanın beyaz yeri günlük yenir. (K 55)

2.56. KONUŞAMAYAN ÇOCUK

Bazen çocukların çeşitli sebeplerle yaşlıtlarına göre daha geç konuştuğu olur ya da dilinin altındaki gergi fazla olan çocuklar konuşamaz, kelimeleri söyleyemez. “Dil bitikliği” ya da “dil bitişikliği” diye ifade edilen bu rahatsızlık dilin altındaki bu gerginin kesilmesiyle geçer. Konuşamayan çocuklara yönelik olarak elde edilen sağaltım yöntemleri şunlardır:

Uygulama a: 0-10 yaş arası, dilinde bitiklik olan çocuğun ağzına biraz toz şeker verilir. Şeker uyuşturdu mu tırnakla bastırılarak bu gergi koparılır, kesilir. (K 17)

“ ... Üç yaşında da beş yaşında da oluyo. Genellikle on yaşında da geliyo. Söyleyemeyo, öğretmene cevap veremeyo, onlar... 30- 40 senedir aynı mesleği yapıyoz hiçbi zarar görmedik, şükür.” “Gayınnamdan baka baka öğrendim.” (K 17)

Uygulama b: Konuşamayan çocuk bir Cuma günü dört yol ayrımına götürülür. Ezanla selâ arasındaki vakitte, caminin anahtarı çocuğun ağzına sokularak kilit açar gibi çevrilir. (K 70)

Uygulama c: Yedi tane kurbanın dili toplanır ve düzgün konuşamayan, peltek konuşan çocuğa yedirilir. (K 78)

2.57. KÖPEK ISIRMASI

Kuduz gibi başka hastalıklara da sebep olabilen bu durum karşısında halkın uyguladığı ilk işlemler aşağıdaki gibidir:

Uygulama a: Evelik/Calba kökü soyulur. Köpeğin ısırıldığı yere sürülür.

“Çabuk iyileştirdi. Dedem onu yapardı.” (K 70)

Uygulama b: Ekmek gevişi köpeğin ısırıldığı yere basılır. (K 70)

2.58. KÖSTEBEK (KÖSTÜ TEPMESİ)

İçi iltihaplı şişlikler şeklinde tanımlanmıştır. Çalışma yapılan alanda, bu rahatsızlığı atlatmış olan kişiler yüzde, çenede ve başta çıktığını; yüzeyi gergin bu nedenle de acı veren şişlikler şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir. Hastalığın “dişi” ve “erkek” olmak üzere iki

çeşit olduğu, dişi ise yayıldığı ve birden fazla yerde çıktığı, erkek ise tek bir yerde çıktığı söylenmiştir.(K 3) Bu hastalığın sağaltımı ile ilgili çeşitli uygulamalar aşağıda verilmiştir:

Uygulama a: Köstebek eti yenirse geçer. (K 3, K 29)

“ ... Amma çok gevrek bi eti var.” (K 29)

“Bizde de gördükten keri onu gurudurlar köstebeği. Keserler, gurudurlar, sonra ilazım olur. Böyle bi köstebek olana yediriler.”(K 47)

Uygulama b: 7 tane köstebek tümüğünden (öbeğinden) birer avuç toprak toplatılır. Bu toprak elenir, ocaklı kişinin idrarıyla karılır. Bir çamur elde edilir. Bu çamur köstebek denilen iltihaplı şişliğe sürülür.(K 2) Çamurun kurumasıyla gerginleşen deri patlar ve içinin iltihabı boşalır. Böylece kişi rahatlamış olur.(K 3)

Uygulama c: Köstebeğin ya kanı içilir ya da eti yenir. (K 43)

2.59. KURDEŞEN

Kızarıklık ve kaşıntılarla kendini gösteren bir tür kaşıntılı ve döküntülü cilt hastalığıdır. Uygulamalar arasında madensel emlere rastlandığı gibi ırvasa yöntemi de göze çarpmaktadır.

Uygulama a: Kurdeşen olan kişi üç yol ayırdına oturtulur. Üzerine bir örtü örtülür. 3 defa “Sen kurdeşen olmuşsun. Uuuuuuuuu.” denir. Daha sonra beyaz toprak ıslatılarak suyu içilir. (K 81)

Uygulama b: “Bezeme” de denilen kurdeşen gibi olan kaşıntılar için kırmızı toprak şifalıdır. Kırmızı toprakla su karıştırılır. Toprak rengini suya verdikten sonra dibe çökecektir. Suyu içildiğinde kaşıntıları geçirir. (K 81)

2.60. LOHUSALIK / LOĞUSALIK

Doğumdan sonraki kırk günlük döneme denir. Bu dönemdeki kadına da kırklı denir. Vücudun kendini yavaş yavaş toparlayarak gebelik öncesi döneme döndüğü süreçtir. Doğum yapan kadın için hassas bir dönem olduğundan önemlidir.

Doğum yapmış kadına sıcak içecekler içirilir, tatlı şeyler yedirilir. Böylelikle lohusa kadının içinin ısınacağına, sancısı varsa geçeceğine inanılır. (Karataş A. 1995- 152)

Bu süreçte yapılan çeşitli uygulamalar vardır:

Uygulama a: Nişasta, su ve şeker karıştırılarak muhallebi kıvamında “pelte / pelite” pişirilir ve kadına ılık ılık yedirilir. Aynı zamanda peltenin anne sütünü getireceği de söylenir. (K 9)

Uygulama b: Çiçek yağında kaymak kızartılır. Üzerine bir tabak şeker ve bir bardak su katılarak hoşmerim yapılır. Yeni doğum yapmış kadına 40 gün boyunca bu hoşmerimden birer tas yedirilir. (K 43)

“(…) Biz hoşmerim yaparık dezem. Her gün kırkı çıkasıya içiririk onu. 40 gün. Birer tas, birer tas, birer tas... İçerisi ısınsın diye hanı. Yarası, beresi iyi olsun içindeki diye.” (K 43)

Uygulama c: Yeni doğum yapan kadına tereyağında şeker eritilip yedirilir. (K 62)

Uygulama ç: Gelin lohusa olmasın diye “kuymak” yedirilir. Kuymak yapılırken ekmek (yörede yapılan ekmek yufka ekmeği) ıslatılır, kaymak yağı sürülür, karabiber ekilir. (K 68)

Uygulama d: Yeni doğum yapana, içi ısınsın diye sıcak sıcak tarhana çorbası içirilir. (K 78)

“Tarhana çorbası bişiri içerlerdi. İşte içi rahatlasın diye. Doğum yaptığımızda öyne ederdik.” (K 78)

Uygulama e: Yarpuz kavrulur ve yeni doğum yapan kadına yedirilir. (K 78)

Uygulama f: Zeytinyağı ile kuru incir kavrulup doğum yapan kadına yedirilirdi. (K 79)

2.61. NASIR

Nasır, sürtünme ya da baskı nedeniyle ciltte oluşan tahriş sonucunda, derinin korunma amaçlı kalınlaşmasıyla meydana gelir. Ölü ve katı deri tabakası olarak da adlandırılabilir. (İnt. K. 33) Sertleşen bu deri tabakası kişinin yürümesini zorlaştırdığı gibi ağrıya da neden olabilir. İlerlemesi durumunda tıbbî müdahale de yapılmaktadır. “Ben pediküre gitmiyorum.” diye anlatan K 27 iki defa doktora gittiği halde çözüm olmadığını belirterek kendi bulduğu uygulamayı şu şekilde aktarmıştır:

Uygulama a: Ilık suyun içerisine bir miktar saç kremi dökülür. Ayak, bu suda 10 dakika kadar bekletilir. Yumuşamış olan nasır jilet bıçağı ile hafif hafif kazılır. Daha sonra o bölgeye vazelin sürülür. Deri yumuşacık olur. (K 27)

“ Bi sene falan sertleşti benim ayağım. İki sefer gittim doktora, ikisi de çözüm olmayınca kendi çözümümü buldum. Kendi aklıma geldi.” (K 27)

2.62. NAZAR

“İslam ülkelerinde, bu arada da Türkiye’de nazar inancı çok yaygındır. İslâm ülkelerinin hemen hepsinde, insanların bir bölümünün nazardan öldüğü inancına rastlamaktayız. Bizde, halk arasında söylenen “deveyi kazana, insanı mezara” deyimini nazarın öldürücü gücünü açığa vurmaktadır.” (Örnek, 2000: 167) Zeynep Erdemir adlı beş kız evlat sahibi kaynak şahsımız (K 9) iki kızın ardından bir erkek evlat sahibi olduğunu bu çocuğunun çok güzel olduğunu anlattı. Kendisi çocuk sahibi olmayan amcasının da oğlunu çok sevdiğini söyledi. Çocuğun dört yaşına geldiğinde ciğeri parçalanarak öldüğünü üzümlere aktardı. Bunun sebebinin de nazar olduğunu ifade etti. Anadolu insanının “kem göz, göz değmesi, göz geçmesi, göze gelme” gibi farklı adlar da verdiği nazara karşı, insanımızın aldığı önlemlerden elde edilenler şunlardır:

Uygulama a: 7 İhlas bir Fatıha okunur. “Allah’ım şifasını ver. Dağlara taşlara uçan kuşlara...” diye dua edilir. Çocuğun üzerine üfürülür. “Geçmiş olsun.” deyip bırakılır. (K 12)

“Hasta çocuk, ölecek. Kadın guzum, üç gün mü dört gün mü ben bu çocuğu okudum, çocuk ayağa kalktı. Gitmedikleri doktor, gitmedikleri hoca galmadı. Çocuğu iyi ettim.” (K 12)

Uygulama b: Kuru fasulye ya da nohut büyüklüğünde 41 tane taş toplanır. Bir bezin, mendilin içine konur. Bu bez 41 defa İhlas okunarak hastanın üzerinde döndürülür. Daha sonra “Elham” okunarak hastanın üzerine taşlar dökülür. Geçmiş olsun denerek bırakılır. Bu okumanın insana da hayvana da faydası olur. (K 12)

Uygulama c: Nazarı değdiğiinden şüphelendiğin insandan bir parça çapıt (bez) alınır. Bu çapıt üzerlik otuyla yakılır. Dumanı hastaya tütütülür, koklatılır. İnsana da yapılır hayvana da. (K 12)

Uygulama ç: Evde mutlaka üzerlik otu ve çörek otu bulundurulmalı. Bunların olduğu yere şeytan gelemeyecektir. (K 12)

Uygulama d: Çocuğun omzuna “gök boncuk” ve iğdenin budağından yapılan küçük süsler iliştilirdi. (K 13, K 15)

Uygulama e: Üzerlik otu sobanın üzerinde ya da bir “tıngı”da yakılır. Kendisine nazar değdiğine inanılan kişi bunun dumanını içine çeker. Bu uygulamanın başlangıcında “Besmele” çekilir, “Evvel Allah, sonra ben” denir. Üç İhlas, bir Fatıha okunur. (K 15)

Uygulama f: Kendisine nazar değdiğine inanılan hastayı yere yatırır. Üzerine bir çarşaf veya örtü örterler. Bir tavaya biraz iri tuz katıp tuzu ocakta kavururlar. Hastanın üzerine sıcaklığıyla getirilen tavaya su dökülür. Böylece hastanın şifa bulacağına inanılır. (K 19)

Uygulama g: K 39, nazar ocağı olan rahmetli annesinin yaptığı işlemi aktardı. Bildiği sureleri okurdu. Nazar değen kişiyi yere yatırıp yanına otururdu. “Benim elim değil ananın eli” diyerek yerde yatan kişiyi baştan ayağa doğru karışlardı. Eliyle vücudun üzerine “kestim, kestim, kestim” diye çizikler atardı. Daha sonra da kişiyi sıvazlayıp üflerdi. Eğer bu şekilde nazarın verdiği rahatsızlık geçmezse nazarı değdiğine inanılan kişinin kıyafetinden bir parça

kesilir. Bu kumaş parçası yakılır, çocuğa koklatılır. (K 39)

Uygulama ğ: 3 İhlas, 1 Fatiha okunur. Ayet-el Kürsi okunur.

“(…) Ben hep öyle yapardım çocuklarıma, okurdum. Ayet-el Kürsi bir numaralı canım, ona inanıyorum. (...) Esnerken esnerken buralarım böyle berbat ağırırdı.” (K 41)

Uygulama h: Üzerlik otu yakılıp nazar değen kişiye koklatılır. (K 40)

Uygulama ı: Un, tuz ve ezilmiş kuru üzerlik tavada yakılıp tütütülür. Nazar değdiğine inanılan kişiye koklatılır. (K 43)

Uygulama i: 3 İhlas 1 Fatiha okunarak tavada tuz çevrilir.

“(…) Bubam da aynı öyle derdi. Gızım, derdi. Gulhuvallahuehadıla Elhem her şeye iyi gelir derdi. Nazara da derdi. Her derde, ağrıya derdi.” (K 46- Ses 61)

Eğer tuza ve tavaya erişilemeyecek bir durumda ise 3 İhlas 1 Fatiha okunarak, kişi baştan ayağa doğru bıçakla kesilir gibi yapılır. Bu işlem üç defa yapılır. “El benim elim değil babamın eli, Kamile ebemin eli.” diyerek nazar kesilir.

“(…) Ovada bile bazı garıların bedeni gırılısın ‘Bi oku bize.’ derler. Silkelene silkelene cana geldik deyılar.” (K 46)

Uygulama j: Güzel olduğu için nazar değebileceği düşünülen çocukların annesi, elini dişilik organına -kıyafetin üstünden- değdirir gibi yapıp daha sonra elini çocuğa sürerse nazar geçmez. (K 46)

“Ebem rahmetlik derdi. Nazarı derdi pislik keser derdi. Bayram dedengilin, bubamgilin anneleri vardı. Bi yere gideceğiniz zaman derdi, çocuğunuz güzel oldu mu derdi. O bi tılsım. Mesela sürün oranıza derdi. Yüzüne gözüne sürüvirin derdi, hiç bi şey olmaz derdi.” (K 46)

Uygulama k: Bilinen tüm sureler okunarak kendisine nazar değdiğine inanılan kişinin üzerine üflenir. (K 47, K 51) Okuyan, üfleyen kişiye de memnurluk olarak bir el yakımı kına bırakılır. (K 47)

“(…)Sen diyen gafam ağrıdı diyen. Ben de doalardan okuyup yüzünüze üfürüyem, Allah’a ısmarış ediyem. Bunun ağrısını geçir diye.(…) Çoğu da para veriye ben de ilim satılmaz diye az boz aliyem, hanı almayam değil.” (K 51)

Uygulama l: Hasır otu kesilir, yakılır ve kendisine nazar değdiğine inanılan kişiye koklatılır. (K 64)

Uygulama m: Nazar değdiğine inanılan çocuğun kıyafetine 3 İhlas 1 Fatıha okunur ve bu kıyafet çocuğa giydirilir. Böylece nazarın geçtiği düşünülür. (K 64)

“Kiydirdin mi geçiyi derlerdi. Allah’ın işi.” (K 64)

Uygulama n: “Hasır berdisi” denilen yere serilen hasır dokumasından çekilen iplik/berdi yakılır, nazar değdiğine inanılan kişiye koklatılır.

“Tohuduğumuz hasır var ya onun bi yanından kopardır, keserdik. O nazarı onlan keserdik gaa.”

Nazar kesme sırasında hasır berdisi kesilirken karşılıklı şu konuşma geçer:

- Ne kesiyon?
- Nazar kesiyom.
- Ne kesiyon?
- Nazar kesiyom.
- Ne kesiyon?
- Nazar kesiyom.
- Kesemezsin.
- Keserim.
- Kesemezsin.

- Keserim.
- Kesemezsin.
- Keserim. Kestim gitti.

Uygulama o: Üzerlik tohumu ve tuz bir tavada yakılır. Kendisine nazar değdiğine inanılan kişi sıcak suyun buğusuna durur gibi tavanın üzerine eğilir ve onu koklar. (K 68)

Uygulama ö: Tavada yakılan tuzun üzerine su dökülür. Tava evde gezdirilerek sıçrayan suyun etrafa dağılması sağlanır. (K 67) Suyu çocuğun yüzüne sürülür.

Uygulama p: Nazar değdiğine inanılan kişi bilinen sure ve dualar okunarak ovalanır. Esnedikçe nazarın çıktığına inanılır. (K 78)

2.63. NEFES DARLIĞI

Akciğerlere yeterli miktarda oksijenin gitmemesi ve nefes almakta güçlük çekilen durumlarda kullanılan sağaltım uygulamaları şunlardır:

Uygulama a: Minik çam kozalakları kaynatılarak suyu içilir. (K 13)

Uygulama b: Kekik, çay otu, nane ve limon birlikte kaynatılıp içilir. (K 15)

2.64. ÖKSÜRÜK

Bazen gıcık tutması şeklinde, bazen kesik kesik bazen de boğulurcasına kendini gösteren öksürüğün pek çok nedeni vardır. Genellikle boğazı veya ciğeri üşütmeden dolayı ortaya çıkar. Sağaltım uygulamaları şunlardır.

Uygulama a: 3 gün boyunca sabah aç karna yarım çay bardağı üzüm pekmezi içilir.

Uygulama b: Kekik kaynatılıp içilir. (K 19)

Uygulama c: Bir çay kaşığı toz zencefil ile bir tatlı kaşığı bal karıştırılır. Bu karışımdan sabah akşam yenir. Balgam söktürür. (K 23)

Uygulama ç: Ilık suyun içine bal ve karabiber eklenir, bu karışım içilir. (K 42)

Uygulama d: Orta boy dört baş soğan fırında pişirilir. 4 gün boyunca yenir ve ardından su içilmez. Gece yiyip yatmak daha iyi olur. Bir günde dört baş soğan bu şekilde yenecek. Dört günde toplam 16 baş soğanla tedavi yapılabilir. (K 52)

Uygulama e: Biraz ezilmiş keten tohumu, ayva çekirdeği ve elma kabuğu kaynatılıp suyu içilir. (K 3)

Uygulama f: Yaş ya da kuru calba otu kaynatılıp içilir. (K 58)

Uygulama g: Papatya çayı, ıhlamur çayı içilir. (K 58)

Uygulama ğ: Ezme haşhaş ile bal karıştırılıp yenir. Bu karışım balgam söktürücü özelliğe sahiptir. (K 76)

Uygulama h: Turp rendelenir, suyu sıkılır ve içilir. (K 81)

2.65. ROMATİZMA

TDK Türkçe Sözlük/te “Kaslarda ve özellikle eklemlerde kendini gösteren ağrılı hastalıkların genel adı.” olarak tanımlanmaktadır. Ulaşılabilen sağaltım uygulamaları şunlardır:

Uygulama a: Romatizmalı hastaları arı sokarsa kişinin ağrıları geçer. (K 11) Bu, tehlikeli bir uygulama olabilir. Hasta kişinin arı sokmasına karşı alerjisi varsa istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilir.

Uygulama b: Mustafa Batır (K 13) adlı kaynak kişi, kendisi vefat etmiş olan Hasan isminde bir dedemizin önceleri yaptığı uygulamayı aktardı. Bu uygulama eklem rahatsızlıkları ve romatizma rahatsızlıkları içindir:

Altılık ya da sekizlik bir inşaat demiri kızdırılır ve ağrıların olduğu bölge bu demir ile dağlanır. Dağlanan yerin üzerine yeşil şalba yaprağı, bağ yaprağı ya da ilibada konularak bezle sarılır. 24 saat sonra yaprak değiştirilir. Bu işlem yaklaşık bir hafta devam eder. Bu yapraklar dağlanan yerdeki irini, iltihabı çekecektir. Dağlanmış olan yer kendiliğinden kapanacaktır. Başka bir merhemi yoktur. Kişiler böylece şifa bulur. (K 13)

Uygulama c: Dişli balık ezilir, dize sarılır. (K 51)

“(…) Dişli balık da... Böyle ezecen, ezecen. O çok çikin kokarımış. Böyle dizine, beline romatizma varısa ona iyiymiş.” (K 51)

2.66. SAÇ DÖKÜLMESİ

Saç dökülmesine kansızlık, hamilelik, kullanılan şampuanın değiştirilmesi, kaygı gibi pek çok ve çeşitli durum sebep olabilir. Hem dökülme hem de saçların çabuk uzaması için anlatılan uygulama şudur:

Uygulama a: Bağ budandığı zaman onun suyu akar. Akan su biriktirilip saçlar onunla yıkanır daha çabuk uzar. (K 73)

2.67. SARA:

“Epilepsi nöbeti, beynin normal aktivitesinin, sinir hücrelerinde geçici olarak meydana gelen anormal elektriksel aktivite sonucu bozulması ile oluşan klinik bir durumdur.” (İnt. K. 34) Kaynak şahıs tam hatırlayamasa da uygulamadan şu şekilde bahsetti:

Uygulama a: Kurbağa yılanı yutturulur. Sonra yılan öldürülür. Yılanın yuttuğu kurbağa çıkarılıp sara olan kişiye yedirilir. (K 32)

“Bak yılanı gurmağayı yutturmuş, yılan yutuyor gurmağayı sonra yılanı öldürüyor. O gurmağayı çıkarıp yiyo. Yani öyle demişler ona zamanında. İyi olmadı gerçi. (...) Hemen yutunca yılanı öldürüyo, içinden çıkarıyo.” (K 32)

2.68. SARILIK

“Sarılık cildin, mukozanın (iç organlarımızın içini örten zar) veya gözlerin sarı renk almasıdır. Bu sarı pigment, kırmızı kan hücrelerinin bir yan ürünü olan bilirubin maddesinden kaynaklanır. Bilirubin, vücudun eski kırmızı kan hücrelerini yenilerken oluşturduğu, sarı bir maddedir.” (İnt. K. 35)

“Anadolu’da sarılık hastalığının genel olarak üç farklı çeşidi görülmektedir: bunlardan birincisi yeni doğan bebeklerde görülen sarılıktır ki normal doğumlarda 3-7. günlerde görülen, bir hafta kadar süren ve sonradan kendiliğinden geçen sarılıktır. İkincisi

ise kara sarılıktır. Bu da hastalığın uzun sürmesi durumunda hastayı bitkinleştirir. Hastanın gözleri ve idrarı koyu sarı, cildi kara sarı bir renk alır. Üçüncüsü ise çocuk ve yetişkinlerde görülen sarılıktır. Bu tür sarılığın nedenleri arasında korku, aşırı düşünce ve nazar değmesi sayılabilir.”(Ülger 2012: 104) Çalışma yapılan alanda yeni doğan bebeklerde görülen sarılıkla ilgili hem de yetişkinlerde görülebilen sarılıkla ilgili uygulama örneklerine ulaşılmıştır.

Uygulama a: Bu uygulama bir “ocaklı” tarafından yapılmaktadır. Çocuk yere yatırılır. Bir sarı ipe çocuğun boyu ölçülür ve o miktarda sarı ip kesilir. İhlas ve Fatiha sureleri okunarak çocuğun boynuna ip bağlanır- gevşekçe- ve kesilir. Kalan ip her iki kol bileğine bağlanır, kesilir. Kalan ip ayak bileklerine bağlanır, kesilir. Bu bağlanan iplerin ucundan da artan yerler kesilir bir kenara konur. Daha sonra bu artan ip parçalarının yarısı yakılır ve çocuğun burnuna “tütütülür” yani koklatılır. Diğer yarısı da çocuğun koynuna, yakasına, kıyafetinin içine konur. Bu ipler çocuğun koynundan döküldüğü zaman sarılık da geçer. (K 7) Bu esnada uygulamaya has bir diyalog da geçiyor:

-Ne kesiyun?

-Sarılık kesiyun.

-Kesebilir min?

-Keserin, kestim bile (K 13), denilecek ve sarılık kesilmiş olacaktır.

Uygulama b: Sarılık olan çocuğa sarı yazma örtülür. (K 15)

Uygulama c: Şuhut ilçesi ile Karaadilli kasabası arasında bir “sarılık suyu çeşmesi” vardır. Onun suyundan içilir, onun suyuyla yıkanılır. (K 13, K 15)

Uygulama ç: İki kaşın arası jilette çizilir. Oradan kanlı su akar. Sarılık olan kişinin bileklerine kırmızı ip bağlanır. Daha sonra kişi bol bol pekmez içer. (K 30)

Uygulama d: Ak köpeğin ak pisliği (dışkısı) kurutulur, öğütülür, suya eklenir, süzülür. Sarılık olan kişiye habersizce içirilir. (K 43)

“(…) Hem sarı sarılığa iyiymiş, hem gara sarılığa iyiymiş bak aklınızda olsun. Beyaz köpeğin beyaz pislik.” (K 43)

Yıprak köyünde de canavar pisliği dedikleri kurt dışkısı ile aynı uygulama yapılmaktadır.

“Canavarın pisliği... O dağlardaki hayvan. Onu bulup, ezip, süzüp sarılığa içiriyilmişmiş.” (K 78)

Uygulama e: Taze çocuk sarılık olmasın diye koluna sarı iplik bağlanırdı. (K 47)

“Sarı ip bağarlardı goluna geçsin diye. Teze çocuk sarılık oluyu ya sarılık geçsin diye. Toktur yok ya gayi, bi tılsım gayi işte o zamanda tılsım. Şindi herif alıp gidiyo tohtura. Sarı ipi neynesin.” (K 47)

Uygulama f: Çivril tarafındaki sarılık suyundan ve oradaki topraktan getirilir, çamur karılıp sarılık olan kişiye sürülür. (K 47)

Uygulama g: Kayısı suyu içirilir. (K 64)

Uygulama ğ: Önce köpek pisliği kurutulur, tülbentten geçirilerek elenir. Bu, idrarla birlikte kaynatılan kayısının içine karıştırılır. Sarılık olan kişiye yoğurda, bala katılıp yedirilir. (K 72)

“Onu sey ettim, yedirdim görümceme de. Doktura gittik geldik, doktura önce götürdüyduk onu. Böyle geçmedi. Sonra işte sağdan soldan duyduk, onları yaptım görümceme. Evet, sonra doktura vardık. Doktor dedi kine, teyze dedi geçmiş sarılığın bak. Hiç bi şey galmamış, dedi.” (K 72)

2.69. SITMA

“Dişi anofel cinsi sivrisineklerde bulunan parazitlerin, insanları ısırmasıyla meydana gelen, nöbetler halinde ateş ve titremeye neden olan, yaygın bir hastalıktır.” (İnt. K. 36) Kişi ateşlenir, üşür ve titrer.

Uygulama a: Kinin yutulur. (K 43)

Uygulama b: Sıtma olan kişiye “punta” olmuş denir. Üşümesi, titremesi geçsin diye kişi kaynatılmış zeyreğin üzerine yatırılır. Sağaltıma da “puntasını almak” denir. (K 64)

2.70. SİHİL/ SİĞİL

“Siğil; deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürtüklü küçük ur.” (İnt. K. 37) şeklinde tanımlanmaktadır. Siğiller zararsızdır ancak virüs kaynaklı olduğu için bulaşıcıdır. Siğile doğrudan temas etmek veya siğilin değdiği bir yere temas etmek siğil virüsünün bulaşmasına neden olmaktadır. Görüntüsü ise hem siğili olanı hem de görenleri rahatsız edebilmektedir. Bu hastalığın tedavisinde başvurulanan sağaltım uygulamaları şu şekildedir:

Uygulama a: Ümmü Pala adlı kaynak kişinin anlattığına göre rahmetli eşi siğil süpürürmüş. (Uygulama esnasında süpürge kullandıkları için “siğil süpürme” şeklinde ifade ediliyor.) Anlatıldığına göre “ Cinliler askerlerin garavanısını yerimiş. Peygamber okuyup bi üfürüyü cinliler gayboluyu.” Rahmetli Lütfü dede bahsedilen duayı biliyormuş. Bu duayı okuyarak “gökçeğöz” adı verilen kullanılmamış bir süpürgeyle siğillerin üzerini süpürürmüş ve siğiller kaybolurmuş. Bu işlem gece vakti ve yeni ay görüldüğü zaman yapıldı. K 2, kendisine siğil şikâyetiyle gelenleri geri çevirmeyip “rahmetlinin eli” diyerek “kendi bildiği okumalarla” yani sure ve dualarla okuyup siğilleri süpürüyor. (K 2)

Uygulama b: Nohut; özü ölene kadar, gömdüğün yerden çıkmayacak şekilde kaynatılır. Siğilin hem üzerine hem de çevresine sürmek üzere siğil sayısına göre kaynatılır. Kızgın haldeki nohutun biri ile siğilin etrafı dolandır, yakılır. Bir tanesi de üzerine konur ki özü de ölür. Böylece siğil kurur, pul pul dökülür gider. Uygulama esnasında üç olur yedi olur ya da okunabildiği kadar İhlas suresi okunur. “Allah’ım bu çocuğun derdine deva ver, derman ver. Bu siğil kökünden yok olsun.” diyerek dua edilir. Nohudun kaynatıldığı su da siğilin üzerine dökülür. 24 saat boyunca oraya başka su değmez. Kullanılan nohutlar bir kâğıdın içine –naylon olmaz- yumak gibi sarılır. Bu yumak kuru bir yere konur, gömülür yahut nohutlar kuru bir yere serpilir. Nohutlar kurudukça siğil de kurur. Cumartesi günleri en tılsımlı gündür. Bazen bir gün bazen –cuma, cumartesi, pazar- üç gün tedavi uygulanır. (K 12)

Uygulama c: Siğilin etrafı, bir iple kökünden sıkıca bağlanır. Siğilin kuruması

beklenir. (K 12)

Uygulama : Siğilin etrafı, at kuyruğu kılı ile kökünden sıkıca bağlanır. Bir iki gün sonra tekrar sıkılır. Daha sonra siğil kopar. (K 13)

Uygulama d: Siğilin üzerine biraz tuz ekilir ve süpürgeyle siğilin üzeri süpürölür. Daha sonra siğili olan kişiye bir avuç tuz verilir. Kişi, arkasına hiç bakmadan gider ve elindeki tuzu akar çeşmenin altına atar. Siğil kaybolur. (K 16)

“...Vallayı bak gayıboldu getti gızım. İtikat etcen.” (K 16)

Uygulama e: 3 İhlas 1 Fatiha okunur, siğilin üzerine tükürölerek “am pürü” yani am yaprağı ile siğil süpürölür. Bu kullanılan am pürü bir taşın altına bastırılır ve siğili süpürölün kişi arkasına bakmadan gider. “şıfa benden değı Allah’tan, inşallah fayda görürsün.” denir. Taşın altındaki am pürü kuruduğı zaman siğil de kaybolur. (K 19)

Uygulama f: Tavuk yalağına süpürgeyi bandırıp siğili bu süpürgeyle süpürölürlerdi. (K 21)

Uygulama g: Yılanın değıştirip bıraktığı kabuğı yumurta ile kavrulur. Siğili olan kişi bunu habersizce yer. Daha sonra kendisine yılan kabuğı yediğı söylenir. Tiksinen kişinin siğili geçer. (K 24)

Uygulama ğ: Yılanın kabuğı kıymayla birlikte kavrulur, ekmekle yenir. Yılan kabuğı yediğini öğrenerek tiksinden kişinin siğili geçer. (K 25 ,K 60)

“... Ummahan’ın ayakları hyle siğil benim gızın ayakları. Gıymayına gavırdım ilanının gabığını, yuka ekmeğı dördüm. Yidi, yidi, yidi. Hemen hu gadar bi şey galdı. Orda bütün galıvirip ilanının gabığı. Görüvirince ‘öööö!’ diyip attırıvidi. Geçti gitti.” (K 25)

Uygulama h: Elinde siğil çıkan kişi ebesinin-dedesinin evinden üç tane iri tuz, üç buğday tanesi, üç arpa tanesi alar. Bunları siğillerin üzerine sürer ve çeşmenin yanına atar. Daha sonra arkasına bakmadan evine gider. Siğiller 3-5 gün içinde geçer. (K 28)

“... Ben kendim bunu yaptım yani buna şahidim. Dereeşmenin arkasına attım, arkama

bakmadan eve gittim. Gayboldu gitti.” (K 28)

Uygulama ı: Siğili olan kişi siğil otunu –tırnak kadar küçük çiçekleri olan bir ot-toplar, otu bir taşın altına koyar. Ot kuruyunca siğil de geçer. (K 33)

Uygulama i: Söğüt ağacından bir parça dal kırılır. Onun üzerine surelerden okunur. Siğillerin üzerine sürülür. Dal parçasına siğil sayısı kadar ya da birkaç tane fazlası kadar karşılıklı çentik atılır. Bu dal parçası, siğili olan kişinin babasının evinin etrafındaki bir yerdeki oyuk bir duvarın içine bırakılır. Daha sonra arkaya bakmadan oradan uzaklaşılır. Dal kurudukça siğiller de yok olacaktır. (K 41)

Uygulama j: Yoz/yabani incirin sütü siğile sürülür. (K 43, K 72)

Uygulama k: Çaltı çalısının iğnesi koparılır, siğile batırılır. Sonra tekrar koparılan çalıya konur, üstüne taş basılır. Çaltı çürüdükçe siğil kurur. (K 51)

Uygulama l: 3 İhlas, 3 Fatiha okunarak “iri tuz” ile siğilin etrafı çevrilir. Siğili olan kişiye bu tuz verilir. Bu tuz çeşme başına, yanına gömülür ve hiç arkaya bakmadan çeşmeden uzaklaşılır. Daha sonra siğil düşecektir. Siğilin erkeği ve dişisi olur. Erkek olanı üremez, tek kalır; dişi ise çoğalır. (K 52)

Uygulama m: Jiletle siğilin baş kısmı biraz kesilir ve siğil kanatılır. Daha sonra onun üzerine tuz basılır. Tuzun üstüne tükürülür. Gazeteyle siğilin üzeri sarılır. Siğili olana meyve yedirilir. (K 64)

Uygulama n: Sarmaşık otunun beyaz çiçekleri yenir. (K 67)

“Beyaz beyaz kelebek gibi açığı böyle. Şu çiçeklerden iki üç dene yi, demişler. Bu güzelce o güllerden yemiş. Bak, yerinen yeksen oldu gelinin elindeki.” (K 67)

Uygulama o: Cuma günü sela ile ezan arasında, 3 İhlas 1 Fatiha okunarak siğiller “gökçeğöz” süpürgesiyle süpürülür. Daha sonra ocaklı kişi siğillerin üzerine tükürür. Birkaç saat tükürülen yer yıkanmaz. Bu işlem 3 cuma günü yapılır. (K 69)

Uygulama ö: Arpa ıslatılır, siğili olan kişi ıslatılmış arpayı ipe dizer. İpe dizili arpalar

dam başına atılır. Arpalar orada kurudukça siğiller de yok olacaktır. (K 72)

Uygulama p: Yılanın değiştirip bıraktığı kabuğu siğillere sürülür. (K 77)

“Ziğile de ilanin gabıgını çalıyılar.” (K 77)

Uygulama r: Sulak yerlerde yetişen “siğil yaprağı” adı verilen bitki ezilir. Bunun hem suyu içilir hem de yaprağın posası siğillerin üzerine basılır. (K 81)

“Onu siğil yaprağını, onu eziyola. Onun hem suyunu içiriyola hem onun posasını ellerinin üstlerine koyuyolar. Kaybolup gidiyo. Benim ellerimde bi oldu, bi oldu.”

2.71. SİVİLCE / AKNE:

“Çok sık karşılaştığımız cilt hastalıklarından birisi olan **sivilce** (akne vulgaris), genelde ergenlik çağında başlar ve tedavi edilmediği takdirde kalıcı izler bırakabilir. Derinin yağ oranı bakımından yüksek olan yerlerinde çıkar ve deride kırmızı **sivilce**, kist, siyah nokta şeklinde kendini gösterir.”(İnt. K. 38) TDK Türkçe Sözlük/te ise “İçinde irin bulunan küçük deri kabarcığı, en küçük çiban” şeklinde tanımlanmıştır. Bu hastalığın sağaltımı ile ilgili çeşitli uygulamalar aşağıda belirtilmiştir:

Uygulama a: Kendisine “ Sen üfürünce geçiyu.” denilen kaynak kişi ağzına biraz su ve biraz kuru haşhaş alır. Bunu sivilcelerin üzerine üfürür yani tükürür. Aynı işlem üç gün art arda yapılır.(K 1)

Uygulama b: Yoğun şekilde ergenlik sivilcesi olan kişiye “hacamat” yapılır. Önce sırta kupa vurulur, vakumlanan yere –daha önce hiç kullanılmamış- jiletle birkaç çizik atılır. Tekrar kupa vurularak vakumlanır ve kirli kan boşaltılır. Kirli kan bitesiyeye kadar alınır. Jiletle çizik atılan yere işlem bitince zeytinyağı sürülür. (K 6)

“ Mesela kızlar ergenlik döneminde sivilçi çıkarıyo ya hacamat bir numara.” “Adam sivilce için altı ay ilaç gullanıyo. Altı ay ilaç gullanmak ne demek biliyon mu? Devlete biçok yük demek ve vücuda zarar.” “Hacamatı zaten Peygamber efendimiz de öneriyo.” “ Köyde 30-40 kişiye yaptım, hepsi çok memnun.” (K 6)

2.72. ŞEKER HASTALIĞI

“Şeker hastalığı tıp dilindeki ismiyle “diyabet” , adından da anlaşılacağı gibi kan şekeri seviyelerinin yüksekliği ile seyreden bir hastalıktır. Şeker (glikoz) vücudumuz için önemli bir enerji kaynağı olmakla birlikte beyin dokusunun temel enerji kaynağıdır. Ancak kan şekeri belli seviyelerin üzerine çıkarsa dokulara zarar vermeye başlar.” Şeker hastalığı, vücudun tüm sistemlerini etkileyebilecek bir hastalıktır. Çeşitli göz, böbrek ve sinirsel rahatsızlıklar şeklinde kendini gösterir. Ayrıca beyin, kalp ve bacak-ayak damarlarında tıkanmalara sebep olabilmektedir. Çocuk, genç, yaşlı demeden her yaş grubunda görülebilen bu rahatsızlık için bazıları oldukça pratik, çoğunluğu bitkisel kökenli çözümler sunan çeşitli uygulamalara ulaşılmıştır.” (İnt. K. 39)

Uygulama a: Aktardan temin edilebilecek “karabaş otu yağı” bir bardak suya üç damla damlatılarak günde bir defa içilir. Bu uygulama pankreası uyarıyormuş. “Şekere kesin çözüm olduğunu düşünüyorum.” (K 6)

Uygulama b: Ekşimik otu diğer adıyla guzugulağı (kuzukulağı) yenir. (K 13)

Uygulama c: Tere, marul, guzugulağı (kuzukulağı) gibi yeşillikler yenir. (K 15)

Uygulama ç: Bir ay boyunca yatmadan önce ayaklar sıcak suda 5-10 dakika bekletilir.

“Ha şeker hastalığına akşamları 5 dakika sıcak suya ayağını duduğun zaman bir ay boyunca geçiriyo şeker hastalığımı.” (K 55)

Uygulama d: Acı biber yenir. Çiğ yenebilir. Kurutulmuşu çorbalara katılarak da yenebilir. (K 58)

“Mesela şeker biber iyi. Acı biber. Şekeri acı biber önlüyo benim. Bende şeker varıdı. Yükselmesini önlüyi.” “Tıp her şeyden üstün amcam da bunlar da mesela bunlar da tıpın üstünde olan bi şeydir.”(K 58)

Uygulama e: Ardıç giliği yenir. (K 58)

Uygulama f: Hayvanın ödü patlatılmadan alınır. Daha sonra öd/safra suyuyla kına karılır ve karışım ayakların altına sürülür. (K 74)

Uygulama g: Sarımsak soyulup ezilir. Üstüne 15-20 tane limonun suyu sıkılır. Karışım bir şişeye konularak karanlık bir yere bırakılır ve 20 gün bekletilir. Ara ara çalkalanır. Daha sonra içine çubuk zencefil katılarak sabahları aç karna bir fincan içilir. (K 76)

“Bunu bi tane başhekim arkadaşım söyledi. Tansiyonu ve şekeri düzenliyo abi, dedi.”
(K 76)

Uygulama ğ: Karamık çalısının mayhoş yaprakları yenir. (K 81)

2.73. TANSİYON

“Kalbin kanı pompalarken oluşturduğu basınca tansiyon veya kan basıncı denilmektedir.” (İnt. K. 40) Yüksek tansiyon genelde şiddetli baş ağrısı, enseden başlayan ağrı, vücutta titreme ile kendini gösterir. Düşük tansiyonun belirtileri arasında da baş dönmesi, bayılma hissi ve soğuk soğuk terleme bulunmaktadır. Sağaltımında veya önlem alınmasında bitkisel emlerle tedavi görülmektedir.

Uygulama a: Yüksek tansiyon için çiğ sarımsak çiğnenmeden yutulur. (K 6, K 9, K 70)

Uygulama b: Tansiyon düşerse tuzlu ayran içilir. (K 9)

Uygulama c: Defne yaprağı demlenerek içilir. (K 44)

“(…) Anam hiç golay golay hap yutmaz. Defne yaprağı çayı içer. Tansiyon için.” (K 44)

Uygulama ç: Bir miktar maydanoz ile bir diş sarımsak kaynatılır. Yeşil suyu olur, üstüne bir limon sıkılır. (Yarım litrelik şişeyi dolduracak miktar.) Karışım içildiğinde tansiyon ve karaciğer yağlanması şikâyetlerini giderir. (K 51)

Uygulama d: Tansiyon yükselince ayaklar yukarı kaldırılıp yatılır. (K 70)

Uygulama e: Sarımsak soyulup ezilir. Üstüne 15-20 tane limonun suyu sıkılır. Karışım bir şişeye konularak karanlık bir yere bırakılır ve 20 gün bekletilir. Ara ara çalkalanır. Daha sonra içine çubuk zencefil katılarak sabahları aç karna bir fincan içilir. (K 76)

2.74. TATARCA

Çocukların sancılaştırması, -yediği içtiği dokunduğu zaman- halk “tatarca olmak, tatar olmak” şeklinde ifade etmiştir. Bu rahatsızlığı gideren ota da “tatarca otu” demişlerdir. Hastalığın sağaltımında bitkisel ve hayvansal kökenli emler kullanılmıştır ve şu yollara başvurulmuştur:

Uygulama a: “Sarı güllü ot” diye de bahsettikleri tatarca otu kaynatılarak suyu içilir. (K 64)

Uygulama b: Çiğ yumurtanın sarısı, kına ve zeytinyağı ile karılır ve tatarca olan kişinin kursağına sarılır. (K 64)

2.75. TAVUKGÖTÜ

Genellikle ayaklarda çıkan ve bir tür siğil (İnt. K. 41) olan bu rahatsızlığın sağaltımı için bahsedilen uygulamalar şunlardır:

Uygulama a: Ekmek çiğnenir. Ekmeğin gevişi tavukgötü olan yerin üzerine sarılır. (K 60)

Uygulama b: Kalıp sabundan bir miktar kazılır ve yumurtanın akı ile karıştırılarak jel haline getirilir. Elde edilen jel tavukgötünün üzerine sürülür. (K 66)

“Onu o zaman bu kıl çadırın içine yatırlarmış. O yanna, o yanna, o yanna, o yanna... Kıl çadır onu yara gibi şey yaparmış. Onun içinden pislik çıkarmış, o pislik çıktı mı vücut iyileşirmiş.” (K 66)

2.76. TEMRE

“Halk arasında *temre* olarak bilinen bu hastalık, çok sık olarak görülmekte olup, bir cilt hastalığıdır. Cilt üzerinde görüntü olarak kırmızı ve küçük olarak oluşan, hastalıklı

bölgeye dokunulduğu zaman pürüzlü ve pütürlü bir his uyandıran hastalığa **temre** denir. Oldukça sık karşımıza çıkan bu hastalık cilt yüzeyinin tahriş olmasından dolayı gerçekleşir. Tahriş olmanın dışında otobüste, sokakta, okulda yani hijyenik olmayan, topluma açık ortamlara temas ettiğimiz yerlerden vücudumuza geçen bakterilerden de kaynaklanabilir. Ek olarak kozmetik malzemelerinin yoğun kullanımı da *temre hastalığına* yol açabilir. *Temre* hastalığı dünyada oldukça sık görülmektedir. Her yaştan insanda görülmektedir ancak yine de en sık çocuklarda görülür.” (İnt. K. 42) Dünya üzerinde sıkça görüldüğü belirtilen bu rahatsızlık yörede de sıkça karşılaşılan bir durum olsa gerek ki pek çok çeşitli uygulamasına ulaşılmıştır. Genellikle “ocak tedavisi” şeklinde görülen bu hastalığın sağaltımı ile ilgili olarak derlenen uygulamalar şu şekildedir:

Uygulama a: Yanık yani köz haldeki kömürle temrenin etrafı çizilir, yani temre yuvarlak içine alınır. Bu esnada 3 İhlas 1 Fatiha okunur. Daha sonra yine aynı kömürle temrenin üzerine çizik atılır. Son olarak da “temre ocağı” olan kişi üzerine tükürür.

“Üstüne de tü tü devirecen tamam, hani geçsin gibisinden. El benim elim değil Dudu ebeyin eli. “(K 7)

Uygulama b: Temre çıkan yer kaşınır. Buğday ununun kepeği haşlanır, bir çapıtın içine konur. Kaşınan yere sıcak sıcak basılır. (K9)

Uygulama c: Yedi tane köstebek öbeğinden birer fiske toprak alınır. Bir kaba konulan bu toprağın üzerine idrar yapılır. Oluşan çamur temrenin üzerine üç gün sürülür. Daha sonra ocaklı kişi bunun üzerine tükürür. Temresi olan kişi bu uygulamanın ardından perhiz yapar. Bulgur, ekşi, turşu yemez. Tatlı yer, kuru üzüm yer, pekmez içer. (K 13, K 15, K 16)

Pürüzlü, pütürlü olan bu temrelerin üzeri bulgur gibi pul pul döküldüğünden dolayı bulgur yenmezmiş. Bu durum, halkın itikadından ve kendi benzetmesinden kaynaklı bir uygulamadır.

Uygulama ç: Herhangi bir nemlendirici el-yüz kreminden bir miktar alınır, tedavi

edecek olan kişi bir de bunun üzerine tükürür ve temrenin üzerine sürülür. (K 26)

“... Vardım, şey dedi krem getir dedi. Senin eline tükürüyim dedi. Kremi... Belim elime tükürdü, oraya sürdü. Bir defa sürmede geçti.” (K 26)

Uygulama d: Bir çöple (çubukla) temrenin etrafı çizilir. Temrenin üzerine katran sürülür; bunun üzerine ve kişinin yüzüne tükürülür. Bir de katran etrafa bulaşmasın diye onun üzerine biraz kül serpilir. Buradaki önemli husus temresi olan kişinin tükürmeden dolayı tiksinsesidir. Ancak tiksindiğı zaman temre körelip geçecektir. (K 25)

“... Eğer tiskinirsen öyne geçcek. Ayşana yengemin gocası saçını kesmiş. Hu gadar bilen. Bi çaldım, öyne oturuyor, hart hart gashınıyo. Bi daha çaldım, tükürmedim hiç. Bi daha çaldım, gene hart hart hart gashınıyomuş. Şey dedim, gel dedim, geldi. Bak dedim, hiç dedim sana tükürmedim. Temreye de tükürmedim dedim. Gel dedim bi daha çalıyım, üstüne tükürüyim, yüzüne tükürüyim. Geçmiş gari. Tükürmedim ilkin. Tükürmedin mi zaten tiskinmedi mi adam geçmez ki.”

Ayrıca temrenin, temreye tüküren kişiye ve onun çocuklarına geçmemesi için şifa bulmak amacıyla gelen kişinin çok küçük bir miktar da olsa 5-10 kuruş gibi bırakması gerekirmiş.

Uygulama e: Ocaklı olan kişi ağzına bir avuç bulgur alır, biraz geveler. Daha sonra temrenin üzerine tükürür. (K 32)

Bazı yörelerde bu uygulama “bulgur püskürmesi” adı verilen hastalığın tedavisi için karşımıza çıkmaktadır. Çorum ili halk hekimliğı uygulamaları ile ilgili yapılan tez araştırmasında “bulgur püskürtmesi” rahatsızlığından bahsedilmiştir. Buna göre deride kızarıklık ve bulgur bulgur kabarmalar görölmektedir. Tedaviyi uygulayan ocaklı kişi suyla birlikte ağzına bulgur almakta ve hastalığın olduğı yere bunu püskürtmektedir. (Tozlu 2017 : 78) Anlatılara göre temre ve bulgur püskürmesi rahatsızlıkları da kısmen benzerlik göstermektedir.

Uygulama f: Tuz ve kül karışımı ile bir çamur karılır. Çamurun içine tükürülür.

Temre çıkan yere de tükürülür. Bu çamur temreye sürülür. (K 40)

“(…) Isbarta’ya gettim, üniverseye gettim dedi Gökhan Topçu pancar dairesinden. Geldi, tükürdüm. O gün geldi, cumertesi günü. ‘ Sağ ol halacım, hacılara git. İyi oldu.’ dedi. Üç sefer. Hindi bi sefer daha gelecek. İki geldi, bi sefer daha gelecek. (...) İki haftada iyi oldu.”

Akgün köyünde temre uygulamasını anlatanlar da temrenin herhangi bir şeyden tiksiniildiği zaman çıktığını söylemişlerdir. Temre ocağına şifa bulmak için gelen kişiler de temreye tükürttükten sonra –anlatıcıların ifade ettiği şekliyle-“udum” vermelidir. Udum vermek 5-10 kuruş da olsa bozuk para bırakmaktır. Yoksa temre, sağaltıcı kişide de çıkar. K 40, udum vermeyen bir kişi yüzünden kendi bağrında da temre çıktığını ifade etmiştir.

“Şimdi biri geldi, mene udum vermedi. Tükürttü, udum vermeden getti. Bak benim hurama atık. O udum vermedi mi mene ürküyü. O udum verdi mi ürkmiyi. Hem elime almıyem parayı. Yere atıyı.(...) udum işte. Parayla yaptığım için değil de udum.” (K 40)

Uygulama g: Güneyik bitkisinin kökü/sütü ile tuz karıştırılır. Bunun üzerine tükürülür. 2 İhlas 1 Fatiha okunarak temrenin üzerine sürülür. Üç cumartesi aynı uygulama yapılır. (K 43)

Uygulama ğ: 3 sefer İhlas suresi okunur. Temrenin etrafı iğneyle çevrilir. “El benim elim değil gaynanamın eli, Allah’ım şifasını ver.” denir. Üç gün çizilirse o yerinden kaybolur. (K 46)

“(…) Üç Gulhuvallahu ehad okurun bi çevirin. Üç Gulhuvallahu ehad okurun bi çevirin. Üç Gulhuvallahu ehad okur bi çevirin. Hadi geçmiş olsun. Üç gün cızıvidim mi gayboluyu. Öyle acıtmamak şekilde, etrafını böyle cember gibi cizerin. Böyle dokandırı dokandırırerin. Hanı geçiyı deyılar kaç geldi.” (K 46)

Uygulama h: Ocaklı olan sağaltıcı kişi parmağına tükürür, tükürüğünü temrenin üzerine sürer. Onun üzerine de tuz eker. (K 56)

Uygulama ı: 3 İhlas okunarak iğneyle temrenin etrafı çizilir. Temrenin üzerine

tükürülür. Daha sonra da üzerine tuz basılır. En son tuz yalatılır. Bu işlem üç hafta ve yalnızca cumartesi günleri yapılır.

“(…) Kesiyon. Maşşallah bi kesmede de kimisinin eyi oluyo. Naha eline gurban olen, naha eline gurban olen. Valla ta Ankara’dan geliyo. Benim elim çok iyidir. (...) İğır bak erkeğise sade oyulur. Oyulur, pistir bu. Adam gelmedi mi oyulur, tokturlar bilmez bunu. Gidiyo tokturlara. Tokturlar bilmez bunu. Bana gelirler, ben kesivirin.”(K 49)

K 49, kendisine ulaşma imkânı olmayan kişiler için de bir avuç tuzun içine tükürüyor. Temresi olan kişiye, tükürüğüyle kardığı bu tuzu ilaç gibi veriyor. O kişilerin “Azime abanın eli” diyerek iğneyle temrenin etrafını çizdikten sonra verdiği tükürüklü tuzu basabileceğini de eklemiştir.

Uygulama i: Katrana tuz atıp karıştırılır. Kaşınan yerin üzeri dikiş iğnesiyle hafifçe çizilir ve tuzlu katran oraya sürülür. (K 51) Ayrıca temre olan bölge işlemin öncesinde arap sabunu ile yıkanır. (K 51)

Uygulama j: Üç tane enginar robotta çekilir ve suyu içilir. (K 55)

“Temreye enginar da iyi geliyo. Enginarı kompile robotta çekcen 3 tane enginarı. İki bardak suyu gelir. Onu içtiğin zaman geçirir.” (K 55)

Uygulama k: Sadece deve sidiği de sürülebilir. Ayrıca devenin dışkısı ile sidiği karıştırılıp tuz da ilave edilerek temreye sürülür. Günde bir defa olacak şekilde birkaç gün uygulanır. (K 54)

“Temre demek şey demek ya işte egzama demek. Temreyle egzama aynı. Köy yerinde temre, doktorun yanında egzama.” (K 54)

Bu bilgiyi veren kaynak şahıslar devenin dışkı ve idrarının etkili olmasını devenin “diken” yemesine bağlamaktadır.

“(…) Sidiği gavurur, yeter ona.” (K 54)

“Dünürlerimizin gelini de gullandı canım. Hayvanat bahçesinden getirttirdik biz

Antalya'dan.” (K 55)

“Bak, devenin sidiğiynen boku, sidiği çok gıymetlidir.” (K 54)

Uygulama l: Toprak elenir. Birazcık su ile tüküre tüküre çamur karılır. Elde edilen çamur 2 İhlas 1 Fatiha okunarak temrenin üzerine sürülür. (K 65)

“2 Gulvallahuehad bi Elham okur, çalır onu ona. O benim temrem ise Allah onu silir gider. Menim temrem değil ise o gidişme ona devam eder.” (K 65)

“Ocağısa geçer, ocak değilse daha da gudurur.”(K 64)

Uygulama m: Ocaklı kişi temrenin üstüne 3 gün tükürür. Daha sonra temresi olan kişiye marul, yeşil bir ot vb. keserek verir. Bu ot bir deliğe bırakılır. Ot kuruyunca temre de geçer. (K 68)

2.77. TİROİD

“Tiroit bezi boyunda yer alan kelebek şeklinde bir organdır. Salgıladığı hormonlar sayesinde vücuttaki birçok fonksiyonu düzenler. Eksikliği ya da fazlalığı durumunda çok ciddi rahatsızlıklara ve şikâyetlere neden olabilir. Erkeklerle göre kadınlarda daha sık görülen tiroit bezi sorunları, birçok rahatsızlığa da zemin oluşturabilir. Tiroit bezi fonksiyonları, genel vücut sağlığı açısından da çok önemlidir. Çünkü tiroit hormon düzeyindeki dengesizlik, diğer organ ve sistemlerin çalışmasını da olumsuz etkiler.” (İnt. K. 43)

Tiroid bezinden kaynaklı rahatsızlıklar için aktardan temin edilebilecek çeşitli yağlar tavsiye edilmiştir.

Uygulama a: Bir bardak suya üç damla “ardıç yağı” damlatılarak günde bir defa içilir. Bu aynı zamanda idrar söktürücü özelliğe sahiptir, kişiyi idrara çıkartır. “Şekeri olanların dikkatli kullanması gerekir çünkü fazla kullanıldığında suyu çok attırıyo, vücudu da susuz bırakır. Bunun farkına vardım.” diyor. (K 6)

Uygulama b: Aktardan temin edilebilecek “yılan yağı” bir bardak suya üç damla damlatılarak içilir. (K 6)

2.78. TOPUK DİKENİ

Bu rahatsızlığa bu adın verilmesindeki sebep topukta sanki bir diken varmışçasına kişiye acı ve ağrı vermesidir. Bu sebepten kişi topuğunun üzerine basamamaktadır. Uygulanan çeşitli yöntemler şunlardır:

Uygulama a: Kırmızı pul biber ile çekirdekli, siyah, kuru üzüm bir havanda dövülür. Topuğa sarılır ve üç gün o şekilde durdurulur. (K 41)

Uygulama b: Haşlanmış pirinç (pirinç lapası), kırmızı pul biber ve kara üzüm kurusu –üzüm kurusu havanda biraz dövülür- karıştırılır ve topuğa sarılır. (K 43)

Uygulama c: Topuğun altına şişe konulur ve ezilerek yuvarlanır. (K 72)

Uygulama ç: Yarım limon topuğa sarılır. (K 72)

“Aha şişe yuvarlıyem topuğumun altında. Limon sarıyem. Limonu bölüyem ikiye.”
(K 72)

Uygulama d: Arpa tarlasının anızlarının üzerinde yalın ayak yürünür. (K 78)

“Menim kendimde oldu. Arpa tarlasında anız... Arpa tarlasında yalın ayak yürü, dediler bana. İnan var ya. Sertçe yalın ayak yürü bas, gırılır o didiler. O tiken böyle eğilirimiş.” (K 78)

2.79. UYKUSUZLUK

“Uyumayan çocuğa afyon verirlerdi.” (K 29) “He afyon verilerdi. Hep onla büyüdük biz. Şekerle garıştırılardı. Ohh mis gibi uyurdu.” (K 30) diyerek anlatılan, özellikle çocukların uykusuzluğuna ve huysuzluğuna çare olan uygulama şu şekildedir:

Uygulama a: Haşhaş kabuğu (kozak) sürtülür, ufalanır, bazen de şekerle karıştırılarak çocuğa verilir. (K 29, K 30)

2.80. UYUZ

Yoğun bir kaşıntıyla insanı rahatsız eden kaşınma sonrasında da yaraya dönüşen bir hastalıktır.

Uygulama a: Eskilerden miras kalan, “kıllı yörük çadırı” dedikleri ve dört yolun ortasına konan bir çadırın içine uyuz olan kişi çıplak yatar. “Uyuz çırpacak” olan kişi elinde bir değnekle uyuz olan kişinin üzerine hafif hafif vurur. Bu esnada:

- Ne çırpıyon?
- Uyuz çırpıyon.
- Ne çırpıyon?
- Uyuz çırpıyon.
- Ne çırpıyon?
- Uyuz çırpıyon, diye soru cevaplı konuşma yapılır. Bu uygulama yolun ortasında gece vakti yapılır. (K 13, K 15)

Uygulama b: Uyuz olan kişi kıl çadırın içine yatırılır. (K 66)

Normalde uyuz rahatsızlığı olmayan bir kişiyi bu kıl çadırlar kaşındırır. Ancak “Çivi çiviye söker.” sözüne de uygun olarak yoğun uyuz kaşıntısının sağaltımında kıl çadırlar kullanılmıştır.

Uygulama c: Uyuz olup da kaşınan kişinin vücuduna kına gibi karılmış “kükürt” sürülür. Kükürt sürülen kişi sıcağa oturtulur – sobanın yanına, güneşe- ki üzeri kurusun. Daha sonra yıkanılır. (K 68)

“Başka da sürmedik, bi sefer sürdük. Baya onun faydası oldu.” (K 68)

2.81. ÜLSER

“Ülser, mide ya da onikiparmak bağırsağının, mide asidi ve pepsin gibi sıvılar tarafından tahrip edilip, doku kaybının oluşmasıdır. Doku kaybının yanı sıra mide ya da onikiparmak bağırsağında pepsinin de etkisi ile yaralar oluşur.” Sağaltımında hayvansal ve bitkisel emlerle tedavi görülmektedir. (İnt. K. 44)

Uygulama a: Kefir yağsız sütle mayalanır. Mayalarken çok uzun süre bekletmemek

gerekir çünkü çok ekşi olur içilemez. Ekşi ayran tadında iken içilir. (K 6)

Uygulama b: Ülser gibi mide rahatsızlıklarının ve yaralarının tedavisi için yara otu, nane ve papatyayla birlikte kaynatılıp içilir. Yara otu, salatanın içine bile doğranarak da tüketilebilir. (K 35)

“Bunu kaynatıp içti benim kaynım, eşimin abisi yani. Bir sene boyunca. Sürekli ilaç kullanıyordu, ülser vardı yani. Zaten birkaç kere mide kanaması geçirdi. Bununla birlikte nane-eşi yaptı yani- papatya. Bunları karıştırdı bi sene boyunca içti ve şu anda midesindeki yara iyileşti.” (Bu bilgiyi bize aktaran kişi Mahmut Bolat (K 35)’ın kızı Kevser Hanım’dır.)

2.82. ÜRE HASTALIĞI

Kandaki üre oranının artması, böbreklerin süzme işlemini tam olarak gerçekleştirememesi şeklinde ifade edilen bu rahatsızlık için bahsedilen sağaltım yöntemi şudur:

Uygulama a: Eşek sütü içirilir ya da eşek sütüyle yoğurt mayalanıp yenir. Önce eşek sütü ya da yoğurdu olduğu hastaya söylenmez. Yiyip içtikten sonra söylenir ki kişi tiksinsin ve derdi geçsin. (K 72)

“Vallahi yoğurdu da çok güzel oluyu, hem de tatlı oluyu. Normal süttten daha beyaz oluyu. Götürdüm anneme...(…) Uscamış da derdi gitcekmiş, öyle dediler bana.” (K 72)

2.83. VEREM/ İNCE HASTALIK

Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık, tüberküloz. (İnt. K. 45)

Balgamlı öksürük, kanlı öksürük gibi belirtileri vardır. Çok ilerlediğinde boğazından kan gelir. Kişi öksürmekten boğulur gibi olur, ter içinde kalır çünkü nefes alamaz.(K 3)

Uygulama a: Gözü açılmadık köpek eniği kesilir. Onun kanı ve un karılarak 50-100 tane küçük hap yapılır. Veremli kişi bunları hap gibi yutar. Ayrıca köpeğin eniği kesilir, yüzülür, temizlenir, pişirilir. Hiç hava almayacak bir kapta pişirilen et hastaya yedirilir. (K 43, K 51, K 55, K 64)

“(…) Hava almıcağ küp gibi bi gapta da köpeğin eniğinin etini üzdüler, kestiler, bişirdiler. Daş altda galsın Allah’ım hastalıktan aga eser galmadı.” (K 43)

“(…)Anam cesaret edemedi. Burda kestim, nohutlu bişirdim. Gardaşım dedim ben bugün tavuk kestim yiyelim dedim. Kendim de yidim bi dilim. Derde faydası olacağa... Ondan sonra bizim bacı ıcıcık naşatlandı” (K 51)

“O köpek eti yani süttten kesilmemiş enik eti. Yani bir ayı geçmiceğ o yavru enik. Yani başka bi şey hiç yemiceğ ki annesinden doğduğı gibi olcağ o, sade südünü içiyo.” (K 55)

Uygulama b: Kekik kaynatılır ve suyu içilir. (K 58)

“Vereme de kekik iyi gelir derler.” (K 58)

Uygulama c: Kirpi kesilir, eti pişirilir yenir. (K 61)

“Benim görümcem de verem hastasıydı. (...) Bi gün, kipri var ya kipri böle dikenli dikenli... (...) İkimiz yedik. Baya hiç bi şey yok, güzel eti. Hanı kipri temiz bi de.” (K 61)

Uygulama ç: Kabirden çıkarılan insan eti yedirilirdi. (K 64)

“İnsan etini gabirden çıkarıklar yedirikler. Gabirde meğer teze çocuk filan ölürse onun etinden bi dımla yerse eyi olurumuş emme eyi olmamış. Şifa içün olur.” (K 64)

Uygulama d: Bebeğin eşi¹, köpek eniği eti, tosbağa eti birlikte kavrulup yedirilir. Ayrıca hastaya tosbağa kanı içirilir. (K 72)

2.84. VÜCUDUN KOKMASI

Anadolu insanı, kişinin hem kendisini hem de çevresini rahatsız eden bu vücut kokusu ya da ter kokusuna karşı çeşitli uygulamalar geliştirmiştir. Henüz bebekken “Ağaç

¹ Halk arasında “bebeğin eşi” olarak bilinen plasenta, gebelik süresince bebeği besleyen ve koruyan bir organdır. (<https://m.mavikadin.com/anne-karninda-bebegin-esi> – 03.12.2018) Normal şartlarda doğumdan kısa bir süre sonra kendiliğinden rahimden ayrılır. (İnt. K. 46)

yaşken eğilir.” düsturuyla farklı yöntemler denemişlerdir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Uygulama a: Koyun kesildiği zaman işkembesi silkelenerek temizlenir. Bu işkembe ıslağıyla/suyuyla çocuğa sarılır. Çocuğun eli kolu işkembenin içinde kalır. Biraz bekletilir ve çocuk bunun içinden alınır. Çocuk kokudan bayılmasın diye fazla da bekletilmez. (K 7)

Uygulama b: Çocuğun bedeni kokmasın diye çocuk çam ağacı kabuğuna yatırılır. (K8)

Uygulama c: Çocuk doğar doğmaz “carasıyla” bir tek gözleri kalasıya tuzlanır. Yaklaşık bir saat bu şekilde, kundaklanarak durur sonra çocuk yıkanır. (K 13, K 15, K 43, K 47, K 78) Tuz biraz ıslatılıp bebeğin tüm vücuduna sürülür. 5-10 dakika durdurulduktan sonra bebek yıkanır. (K 52)

“Çocuk doğuvedi mi carasıynan duzlarız biz, yumadan. Eveli yunmodu.” (K 15)

“(…) Duz, duz. Duzlanır. Ayak altları, barmak araları, goltuk altları, boyun altları...” (K 43)

Uygulama ç: Yeni doğan çocuğa bal ve tuz karışımı sürülür. Çocuk bu şekilde bir saat durdurulur. (K 41)

2.85. YANIKLAR

Çeşitli sebeplerle meydana gelen yanıkların tedavisinde şu uygulamalardan bahsedilmiştir:

Uygulama a: Güneşten yanan yere yoğurt sürülür. (K 13, K 66, K 70)

Uygulama b: Sıcak su yanığında yufka ekmeği ıslatılıp yanan yerin üzerine konursa orası kabarmaz. (K 15)

Uygulama c: Sıcak su yanığında çiğ patates rendelenir, ezilir ve yanan yere sarılır. (K 15)

Uygulama ç: Yumurtanın beyazı yağsız tavada yanasıya kadar pişirilir. Bu esnada

onun kendi yağı çıkar. Bu yağ herhangi bir sebepten dolayı yanan yere sürülür. (K 42)

Uygulama d: Yumurtanın tamamı yağsız tavada kavrulur. Kavrulduğu zaman yandığında yumurtanın yağı çıkar. Bu yağ yanıklara sürülür. (K 43, K 78)

Uygulama e: 15-20 tane yumurta zeytinyağında yakılır. Yanan yumurtanın yağı çıkar. Çıkan yağ yanan yere tülbentle sürülür. (K 52, K 72)

“(...) Onu çaldın mı birden geçiriyi, iyi yapıyı.” (K 52)

Uygulama f: Güneş yanığına bal sürülür. (K 54)

Uygulama g: Koyunun kuyruğunun derisi yapıştırılır. (K 55)

Uygulama ğ: Sıcak su/çay yanıklarında yanan yer ilk etapta soğuk suya tutulur. Daha sonra yanan yere “haşhaş yağı” sürülür. (K 72) Anlatıcı, haşhaş yağının merhemden daha etkili olduğunu da eklemiştir.

“Haşhaş yağıyla iyi olur bu, dedi. Çok bu çocuğun yaraları, dedi. Gerçekten merhemden... Merhemi sürmedik gayi, haşhaş yağı babam getirdi. Haşhaş yağı sürdüler üstüne. Böyle gıdır gıdır etlerimin gıdırdadığını şey ederdim, hissederdim. Hani iyileşirdi.” (K 72)

Uygulama h: Salça sürülür. (K 77)

“Salça ediyolardı da onun zararı varmış. Bilmeden eskiden ediyolarımışımış.”

2.86. ZATÜRRE

“Gıcık gıcık öksürtür, terledir.”(K 46) diye belirtileri söylenen “Ateş, öksürük ve balgamla beliren tehlikeli bir akciğer hastalığı.” (TDK Sözlük)

Uygulama a: Zeylek (keten tohumu) sürtülür, sütle kaynatılır ve kişinin başına, bağrına bir bez ile sıcakık sarılır. (K 2, K 46)

2.87. ZEHİRLENMELER

Bu başlık altında gıda zehirlenmesi ve böcek sokması sonucu meydana gelen

zehirlenmeler ile ilgili sağaltım uygulamaları birlikte verilmiştir.

Uygulama a: Biraz sirkenin içine bir avuç beyaz toprak atılır. Çorba gibi karılıp bu karışım zehirlenene içirilir. (K 13) Mustafa Batır adlı kaynak kişi, bunu zehirlenen köpeklerinde uyguladıklarını ve köpeklerini kurtardıklarını belirtti. Bu uygulama gıda zehirlenmesi ile ilgili olarak anlatılmıştır.

Uygulama b: Zehirlenen kişi sirke içir. (K 15) Bu uygulama gıda zehirlenmesi ile ilgili olarak anlatılmıştır.

Uygulama c: Yoğurt yenir. (K 13)

Uygulama ç: Ayvadana otu gevilir yani çiğnenir. (K 15)

“Bu ayvadana her yerde geçerli.” (K 15)

“Ayvadana çoğıu şeye iyi geliyor.” (K 13)

Uygulama d: Kuyruklu böcek tarafından sokulmuş olan kişiye sarımsaklı yoğurt yedirilir. (K 24)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HASTALIKLARIN TEDAVİSİNDE BAŞVURULAN TEDAVİ

METOTLARI

Bu bölümde hastalığın tanımı yapılarak ne tür rahatsızlıkların hastalık olarak değerlendirildiği ele alınacaktır. Buna bağlı olarak da çeşitlenen iyileştirme metotları sınıflandırılarak verilmeye çalışılacaktır.

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğe bakıldığında hastalığın tanımının şu şekillerde yapıldığı görülecektir: “Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı.” Bunun yanı sıra “Ruh sağlığının bozulması durumu” şeklinde de karşılık bulmaktadır. Halk hekimliğinde de hastalığın tanımı bu iki tanımı da bünyesinde barındırmaktadır. Hastalık, insan sağlığındaki her çeşit bozukluğun yanında nazar değmesinde olduğu gibi başka insanların sebep olduğuna inanılan her türlü kötü etki ile cin, şeytan, peri gibi soyut varlıkların yol açtığına kanaat getirilen çeşitli sakatlıklardan oluşmaktadır. (Bekki 2017: 198)

Bu tanımlar çerçevesinde Pertev Naili Boratav’ın halk hekimliği ile ilgili olarak yaptığı tanım şu şekildedir: “Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümü.” (Boratav 1969: 122)

Türk insanının başvurduğu yöntem ve işlemler çok çeşitlilik göstermektedir. Çünkü Orta Asya’nın bağrından çıkıp, Avrupa’nın kapısı Balkanlar’a kadar yayılmış, buralarda yerleşmiş Türklerin tıbbî folklor konusunda sahip olduğu birikim oldukça zengindir. Zamanla değişen yaşam tarzları, karşılaşılan farklı kültür yapıları da bu birikimin çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur. Günümüzde Anadolu’daki halk tıbbının kaynağı olarak temeli binlerce yıl öncesine dayanan Orta Asya pratikleri ile batıya göçün sonucunda öğrenilen yeni unsurların birleşimi gösterilebilir.

“Hastalıkların toplum tarafından düşünölen farklı nedenleri, tedavi yöntemlerini de etkilemektedir. Kültürel dokunun araştırılması, halkın sağlık-hastalık kavramlarına ve sürece bakış açısı, bunun toplum açısından önemi ve değeriinin yalnızca modern tıbbın yapacağı çalışmalarla sağlanamayacağı bir gerçektir.” (Kaplan 2010/4: 226)

Sağaltım pratikleri çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiştir.

Salahaddin Bekki’nin Ortak Miras adlı dergideki yazısında ele aldığı başlıklar şu şekildedir:

1. Telkin (Irvasa) Tedavileri
2. Mekanik (Parpılama) Tedaviler (Dağlama, çizme, kırık-çıkık, kesme, vurma)
3. İlaçla Tedaviler
 - a. Bitkisel ilaçlar
 - b. Hayvansal ilaçlar
 - c. Madensel ilaçlar
4. Şifalı sular
5. Kombine ilaçlar

Bu çalışmada da yukarıda verilen tasnif şekli ele alınacak; sağaltım metotları ile ilgili başlıklar hakkında açıklamalar yapılarak Dinar ilçesi ve çevre köylerden elde edilen iyileştirme yöntemleri örneklendirilecektir.

3.1. TELKİN (IRVASA) TEDAVİLERİ

Telkin, TDK Türkçe sözlükte “Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama” ve “Bilinç dışı bir sürecin aracılığıyla, kişinin ruhsal veya fizyolojik alanıyla ilgili bir düşüncenin gerçekleştirilmesi” şeklinde karşılık bulmaktadır.

Telkin ile yapılan tedavilerde, rahatsızlığı olan kişinin bedenine temas etme yahut herhangi bir ilaç ile sağaltım bulunmamaktadır.(Bekki 2017: 199) Bu yöntemde, insanların kutsal saydığı bazı mekânların ziyaret edilerek rahatsızlığı olan kişiye yapılan psikolojik

telkinler kendini göstermektedir. Böylece kişiyi psikolojik yönden etkileme gayesi güdülen bir yöntemdir.

İnsanların inançları bağlamında kutsal saydığı tekke, türbe, yatır gibi mekânları ziyaret etmeleri; oralardan medet ummaları ırvasa yoluyla tedavinin bir örneğidir. Kişi olumlu düşünürse ve başvurduğu yoldan herhangi bir şüphe duymazsa bulunduğu olumsuz durumdan kurtulacaktır.

Dinar ilçesi ve çevre köylerde rastlanan halk hekimliği uygulamalarında özellikle “çocuk isteği” başlığı altında tekkeye veya türbeye bağlanma şeklinde pek çok ırvasa metodu yer almaktadır. Ayrıca bazı ağaçların da geçmişten günümüze hastalıkların sağaltıldığı yerler olduğu göz önünde bulundurulursa Aktoprak köyünde “boğmaca” olanların bir armut ağacının altından geçirilmesi de buna bir örnek teşkil etmektedir.

Bu örnekte de olduğu gibi halk tıbbının mühim birer parçası haline gelmiş olan, doğaüstü alanla alakalı, kutsal olduğuna inanılan türlü simgeler, şahıslar, geleneksel iyileştiriciler ve ziyaret mekânları halk tıbbının önemli birer parçasıdır. Bütün hepsi halk kültüründen beslenmiş ve onun köklerinden doğmuş ve halkbilimin başta gelen çalışma alanlarından biri olmuştur. (Kaplan 2011 : 152)

Nasıl ki günümüz tıbbında doktorlar branş seçerek uzmanlaşıyorlarsa halk hekimliğinin ocaklı kişileri de belli hastalıkları iyileştirme kudretine sahip olmaktadır. Hatta bazı ocaklı kişilerin birden fazla hastalığı iyileştirme özelliklerinin bulunduğu belirlenmiştir. Araştırma alanında “temre, siğil, sarılık, yel, köstebek, nazar, çıban, bademcik, topalan” ocaklarına ulaşılmıştır. Bunlardan “nazar ocağında” telkin yoluyla tedavinin çokça kullanıldığı görülmüştür. Pek çok uygulama örneğinde, ocaklı kişinin başta Fatiha ve İhlas sureleri olmakla birlikte bildikleri dua ve sureleri okumaları ve kendisine nazar geçtiğine inandıkları kişiye doğru üflemleri telkin yoluyla tedavinin bir örneğidir.

“Okumak” veya “nefes etmek” denilen uygulamaya “**rukye**” adı da verilmektedir. Cahiliye döneminde de var olan bir iyileştirme yöntemidir. Hz. Muhammed (SAV)’ in nazar değmesi, haşere sokması, yılan sokması, parmak uyuşması, çeşitli yaralar ve çıbanlara karşı

bu yola başvurduğu belirtilmektedir. Müslim'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte “İçinde şirk bulunmadıkça rukyede (okuyup üflemede) bir beis yoktur.” denilmektedir. Yani cahiliye döneminin küfrünü sürdüren inanç ve sözler yoksa rukyeye başvurulabilir. (Karataş 2014: 75) Nazarın çıkması için sureler okuyup dualar edenler de zaten “şifayı Allah'tan bekleyerek” şirk ve küfürden uzak olduklarını göstermektedirler.

Nazardan kurtulmak için başvuru telkinle tedavi yollarından biri de **kurşun dökme**dir. Uygulayıcısına ulaşamamıştır ancak anlatıcılar daha önce yapanlardan ve bu yöntemden bahsetmişlerdir. Bu yöntemde kendisine nazar değdiğine inanılan kişinin üzerine bir örtü gerilir. Örtünün üzerinde tutulan çanaktaki suya eritilmiş kurşun getirilip dökülür. Kurşun döken ve yorumunu bilen kişi suyun içinde katılaştıran kurşunun şekline bakarak nazarın kimden geçtiğini söyler.

Kendisine nazar değdiğine inanılan kişiyi iyileştirmeye yönelik kullanılan metotlardan bir diğeri ise **tütsüleme**dir. (Bekki 2017: 203) Tütsüleme herhangi bir şeyin yakılarak dumanının nazardan dolayı rahatsız olan kişiye koklatılması şeklindedir. Dinar ve çevresindeki halk hekimliği pratikleri arasında nazarla ilgili olarak pek çok tütsüleme uygulamasına rastlanmıştır. Bu uygulamada hasır otu, -en çok- üzerlik otu, un, tuz, nazarı geçtiğine inanılan kişiden alınan bir parça bez yakılmakta ve rahatsızlığı olan kişiye koklatılmaktadır. Böylece nazarın çıkacağına inanılmaktadır.

- Bazı sarılık uygulamalarında sarı iplik bağlanması ya da bağlanan sarı ipten kesilen kısımların yakılarak çocuğa koklatılması da **tütsüleme** şeklinde bir telkinle tedavi uygulamasıdır. (Bkz. Sarılık a, e)
- Telkin şeklindeki tedavilerden bir başkası da **tuz yakmadır**. Tütsüleme yaparken tuz yakıldığı gibi tütsüleme yapmadan sadece tuz yakma şeklinde olan uygulamalara da rastlanmıştır. Tavada tuz yakıldıktan sonra üzerine su dökülürken etrafa sıçrayan su ve tuz sayesinde nazara sebep olduğuna inanılan olumsuz şeylerin ortamdaki gittiğine ve kişilerin şifa bulduğuna inanılır.

- Hastalıklar ve bunlarla ilgili olarak yapılan uygulamaların olduğu bölüme bakıldığında siğilin tedavisinde de ırvasa yöntemine çokça başvurulduğu görülecektir. Siğili olan kişinin ebesinin dedesinin evinden tuz çalması, kişiye tuz verildiğinde bunu bir çeşmenin yanına ya da suya atıp arkasına bakmadan gittiği takdirde siğillerin kuruyacağı şeklindeki inanç; söğüt dalının, çam pürünün, siğil otunun bırakıldıkları yerlerde kuruduğu zaman siğillerin geçtiğinin anlatıldığı uygulamalar telkin yoluyla tedavinin birer örneğidir. (Bkz. Siğil a,d,e,f,h,i,l,o,ö uygulamaları)
- Albasması uygulamalarında kırmızı pullu örtme, yastığın altına demir ya da bıçak koyma örnekleri de bu başlık altında değerlendirilebilir. (Bkz. Albasma uygulama a, b, c, ç)
- Çalışma yapılan alanda kaynak şahısların çoğunun bahsettiği, gözün üstüne konan ekmeği bir köpek eniğinin almasıyla itdirseğinin geçeceğinden bahsedilen uygulama da bu türdendir. (Bkz. İtdirseği uygulama b,c)
- Temresi olan kişiye verilen yeşil bir otun bir deliğe bırakılması ve bırakılan ot kurudukça temrenin geçeceğine inanılması bu türdendir. (Bkz. Temre uygulama m)
- Aydaşlıkla ilgili uygulamalardan bazılarında tekkeye bağlanma, tekkenin yanındaki ağacın altından çocuğu geçirme, çocuğu mezarın üzerine yatırıp orada bırakma; çocuğu delikli taşın, deve kemiğinin, kömbe adı verilen ortası delik ekmeğin içinden geçirme ; çocuğu altı yanmayan kazanın içine oturtarak “aydaş aşısı” pişirme şeklindeki uygulamalar da örnek verilebilir. (Bkz. Aydaşlık uygulama a, ç, e, f)
- Ağız yarası ile ilgili bazı uygulamalarda “*kaynına varan kadının saçının sürülmesi*” ve yine “*kaynına varan kadının tükürüğünün sürülmesi*” telkin yollu birer tedavi şeklidir.
- İnme, felç rahatsızlıklarının sağaltımı için türbelere gitme ve türbeye

bağlanma inanışı ve bir hocaya okutma telkin yollu tedavilerdir. (bkz. İnme, felç uygulama b, c, e)

- Danaburnu adı verilen eldeki çıbanın geçmesi için parmağın bir dananın burnuna sokulması da bir örnektir.
- Konuşamayan çocukların ağzında cuma günü selâ ile ezan arasında, caminin kapısının kilidinin çevrilmesi ırvasa yollu bir uygulamadır.(Bkz. Uygulama b)
- Göz çıbanından kurtulmak için sureler, dualar okunarak göze tükürülmesi de bu yönetime bir örnektir.(Bkz. Uygulama a, b)
- Kırk baskınlığından korunmak için ucuna soğan saplanmış orağın odada bulundurulması, çocuğun mezarın üzerinde 5-10 dakika yatırılması birer telkin örneğidir. (Bkz. Uygulama a, c)

3.2. PARPILAMA TEDAVİLERİ (DAĞLAMA, VURMA, KESME, ÇİZME, KIRIK-ÇIKIK, GÖBEK ÇEKME)

Parpılama; rahatsızlığı olan kişilerin bedenlerinin dağlanması, kesilmesi, çizilmesi, herhangi bir nesne ile kişiye vurulması, el ile sıvazlanması, ovalanması şeklinde uygulanan mekanik tedavi yöntemine denilmektedir.

Dağlama, TDK Türkçe sözlükte “Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Divan-ı Lügat’it Türk’te de Eski Türklerde en çok kullanılan tedavi yöntemlerinden biri olarak bahsedilmektedir. (Bekki 2017: 204)

Hz. Muhammed (SAV)’ in hadislerinde de dağlama ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur. “Şifa üç şeydedir: Bal şerbeti içmek, hacamat yaptırmak, ateşle dağlamak. Ama ben ümmetimi dağlamaktan men ediyorum.” Ebu Ebeyd’in aktardığı bir hadiste ise Hz. Muhammed’in kendisine dağlama tavsiyesi ile getirilmiş bir kişiye “Onu dağlayınız ve ona kızgın taş basınız.” şeklinde buyurduğu görülmektedir.

Sonuç olarak bazı hadislerde men edildiği, bazılarında ise tavsiye edildiği göz önünde bulundurulursa “şifa olacağı takdirde” kullanılmasının uygun olacağı söylenebilir. (Karataş 2014: 74)

Çalışma alanında da çeşitli hastalıkların tedavisinde dağlama yoluna başvurulduğu tespit edilmiştir. Romatizmanın tedavisinde ısıtılmış bir demirle ağrıyan bölge dağlanır(Bkz. Romatizma uygulama a). Diş ağrısının giderilmesinde ağrıyan dişin etine kızdırılmış örgü şişinin değdirilmesi (Bkz. Diş ağrısı uygulama a) de bu yöneme bir örnektir.

Sıhhati koruma yollarından ve parpılama şeklindeki uygulamalardan biri de **hacamat**tır. TDK Türkçe sözlükte “Vücudun herhangi bir yerini hafifçe çizip üzerine boynuz, bardak veya şişe oturtarak kan alma.” şeklinde tanımlanmıştır. Önceden kupa, şişe veya bardakla yapılan uygulama için günümüzde aynı işlevi görecektir vakumlama setleri üretilmiştir.

Hacamat uygulaması “kuru hacamat” ve “kanlı hacamat” olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Kuru hacamatta vücudun belli bölgeleri sadece vakumlanır, çektilir. Kanlı hacamatta ise vakumlanan ve bu suretle kanın toplandığı yerlere temiz bir jiletle kesikler atılarak tekrar vakumlanır. Bu sayede rahatsızlığa da yol açan kirli kan alınmış, vücuttan atılmış olur.

Hiz. Muhammed (SAV)’ in de tavsiye ettiği tedavi yöntemlerinden biri olan hacamat ile ilgili hadisi şu şekildedir: “Şüphesiz sizin tedavi olduğunuz şeylerin en güzeli hacamat ve kan aldırma’dır.” Bir rivayete göre de Peygamber Efendimiz kendisine baş ağrısı şikayetiyle gelenlere hacamatı önermiştir. (Karataş 2014: 71) Yine başka bir hadiste “Hacamatta şifa ve bereket vardır. Ayrıca hacamat akli ve hıfzetme (ezberleme) gücünü artırır.” buyurulmaktadır. (Karataş 2014: 73)

- Akrep, yılan, çıyan sokmalarında zehirli hayvanın soktuğu yerin kesilip kanatılarak zehrin yayılmasını önleme uygulaması da bu yolla yapılır. (Bkz. Uygulama c)
- Ayak şişliğinin verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için “sülük vurdurmak” bu

türden bir tedavidir. (Bkz. Uygulama b)

- Bazı bademcik şişliği uygulamalarında boğazların ovulması ve ardından bir yazma ile çekme işleminin yapılması bir parpılama örneğidir. (Bkz. Bademcik Uygulama c, d, e)
- Bazı mide ağrısı sağaltımlarında midenin ovulup üzerine taş bağlanması bir parpılama yoluyla tedavi örneğidir. (Bkz. Mide Ağrıları Uygulama l)
- Bazı sarılık tedavilerinde iki kaşın arasının jiletle çizilerek kan akıtılması bir parpılama uygulamasıdır. (Bkz. Sarılık uygulama ç)
- Boyun fıtığı ve bel fıtığı rahatsızlıklarında fiziksel müdahale yani parpılama yoluyla tedavi görülmektedir. (Bkz. Bel fıtığı uygulama a, b, c; boyun fıtığı uygulama a, b)
- Çıkıkların tedavisinde masaj yapılarak, ovularak kemiklerin yerlerine getirilmesi de fiziksel müdahale yollu bir tedavi uygulamasıdır. (Bkz. Çıkık ve burkulmalar uygulama b)
- Çoğu temre uygulamasında temrenin etrafının iğneyle, çubukla, köz halindeki kömürle çizildiği, hatta bazen temrenin üzerine de çizikler atıldığı şeklinde uygulamalara rastlanmıştır. Hatta sıcak buğday kepeğiyle temrenin yakılması da bu yöntemle örnek teşkil etmektedir. (Bkz. Temre uygulama a, b, d, ğ, ı, i)
- Dil altı gergisi fazla olduğu için konuşamayan çocukların o dil altı gergilerinin parmakla bastırmak suretiyle kesilmesi bir parpılama örneğidir. (Bkz. Uygulama a)
- Ergenlik sivilcelilerinin giderilmesinde hacamatı tavsiye eden K 6, kanlı hacamatı tercih etmektedir. (Bkz. Sivilce uygulama b)
- Göbek düşmesi ve karın kaldırma tedavilerinde sağaltıcı kişinin “göbeği yerine getirmek için” ovalaması, çeşitli fiziksel hareketler yaptırması, testi

koyması, fincanla bastırması bu türden birer uygulamadır.(Bkz. Uygulama a, b, c)

- Göz sulanması durumunda kızdırılmış bir iğne ile kaş ve göz arasının yakılması bir parpılama örneğidir.
- İnme, felç, şeytan dokunması durumlarında özellikle yüz felci geçiren kişinin suratına ayakkabı ile vurulması bu türden bir uygulamadır. (Bkz. İnme, Felç uygulama a, ç)
- Kabakulağın tedavisinde pek çok anlatıcının ifade ettiği gibi miras kalan bir tencere ya da kazanın yahut bir ekmek sacının isiyle/karasıyla kulak ardındaki şişliğin etrafının çevrilmesi ve bu sayede hastalığın geçmesi bu türden bir uygulamadır. (Bkz. Kabakulak uygulama a, b)
- Kesilen, kanayan bir yerin yağlı bir bezle sıkılarak sarılması da mekanik bir yöntemdir. (Bkz. Yaralar Uygulama e)
- Kırık ve çatlakların tedavisinde parpılama uygulamalarına başvurulmaktadır. Kırılan yerin düzgün tahtalar arasına alınıp sarılması veya “alçı” vazifesi gören katranın kırılan yerin üzerine sürülmesi bu türdendir. (Bkz. Kırık-Çatlak uygulama a, b, c, d)
- Kızık adı verilen durumun giderilmesi için kızdırılmış bir iğnenin çocuğun karnına ve sırtına değdirilmesi bir parpılama örneğidir. (Bkz. Uygulama a)
- Sırt ağrıların tedavisinde başvuru alan “kupa vurma” ve “yel ocağının” sırtı sıvazlayıp ovması da bu yöntemin bir örneğidir. (Bkz. Sırt ağrısı uygulama a, ç)
- Topuk dikeninin tedavisinde ayağın altında şişe yuvarlanması ve yalınayak arpa tarlasının anızında yürünmesinde bu yola başvurulmuştur. (Bkz. Uygulama c, d)

- Uyuz hastalığı olan bir kişinin miras kalmış bir keçenin içine oturtulması ve bir değnekle yavaş yavaş o kişiye vurulması parpılama yollu bir tedavi uygulamasıdır. Bu işleme “uyuz çırpma” denmektedir. (Bkz. Uyuz uygulama a)

Dinar ilçesi ve çevre köylerde karşılaşılan tedavi uygulamaları arasında çok çeşitli hastalıklarda çok çeşitli parpılama uygulamalarına başvurulduğu görülmüştür.

3.3. İLAÇLA TEDAVİLER

3.3.1. Bitkisel İlaçlarla Tedavi

Anadolu coğrafyası, hem çok çeşitli bitki türlerinin yetişmesi hem de çeşitli uygarlıklara beşiklik yapmış olması sebebiyle bitkilerle tedavi konusunda halkının zengin bir birikime sahip olduğu topraklardır. Bu bilgi birikimi; kendi döneminde bu konuda eser vermiş olan İbn-i Baytar, İbn-i Sina, Dioscorides gibi bilginlerin de emeğiyle yazılı hale gelmiştir. Bunlara ek olarak Lokman Hekim Efsanesi de bitkilerle yapılan sağaltımlar için güzel bir örnek teşkil etmektedir. Buna göre, bitkilerin dilinden anlayan Lokman Hekim hangi bitkinin hangi hastalığa şifa olduğunu bitkilerin kendilerinden öğrenirmiş. Hatta ölüme bile çare bulduğu ancak öğrendiklerini yazdığı kâğıt Ceyhan nehrinin sularına karıştığı için ölümün çaresiz kaldığı söylenir. Aslında şöyle bir sonuca ulaşılabilir ki Anadolu; ölüme bile çözüm olabilecek, kıymetli bitkilerin yetiştiği bir coğrafyadır. (Turan 2000: 1)

Kaynak şahısların (K 30) ifadelerine göre, çeşitli bitkileri kullanarak em hazırlayan bazı kişiler, hayvanlar üzerinde gözlem yapmak suretiyle kendisine lazım olan bitkiye ulaşmaktadır. Kaplumbağanın kuyruğunu kesip yahut sırtına bir mih çakıp onu ovaya salarlarmış. Kaplumbağa, kendi yarasına hangi otun şifa verdiğini içgüdüleri sayesinde bildiği için gider o otu bulur, yarasını oraya sürtermiş. Kaplumbağayı takip eden kişi de böylelikle faydalanması gereken otu bulmuş olurmuş.

Ölümü yakın gözüyle bakılan hatta halk arasında “gidici” diye ifade ettikleri bazı kişilerin adını bile bilmediği çeşitli otları yiyerek sağlığına kavuştuğu anlatılmıştır. (Ses 74)

Çalışma yapılan alanda da kullanılan malzeme çeşidinin sayısına bakıldığında en çok

bitkisel ürünler göze çarpmaktadır.

- Âdet sancısı çekenlerin zerdali dikenini ve kabak kullanması,
- Ağız yaralarının sağaltımı için toz şeker, Türk kahvesi-toz halde-, yara otu, maydanoz benzeri ot (Kaynak kişi adını hatırlayamamıştır.), kekik suyu, kabağın sapı ve bulgur kullanılması (Bkz. Uygulama a, b, c, d, f, g, i),
- Astım hastalığı için keçiyoynuzu pekmezi ve badem yağı tüketilmesi,
- Bağırsak kurtlarının dökülmesi için kabak çekirdeği yenmesi, nohutun suyunun içilmesi,
- Basur, mayasıl gibi sorunu olanların karamık çalısı kökü, sütleğen bitkisinin sütü, organik yaz patlıcanı, kangal dikenini kullanmaları,
- Baş ağrıları için sarımsak yutulması,
- Boğaz yaraları ve bademcik için elma, kabak, yara otu ve papatya çayı kullanılması,
- Böbrek ağrısı şikâyetlerinde kiraz ağacının kökünün temizlenip kaynatılıp içilmesi (Bkz. Uygulama a)
- Böbrek taşının verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için bira, limon suyu eklenmiş votka, adaçayı, arpa suyu, mısır püskülü suyu, demir pıtırak adlı dikenin kaynatılıp suyunun içilmesi;
- Çeşitli yanıklarda, yanan bölgeye patates, haşhaş yağı, salça sarılması/sürülmesi;
- Çıban sağaltımı için uygulanan işlemlerin pek çoğunda soğan, sarımsak, calba/şalba/şabla kullanılması,
- Çocuğu olmayan kadınların rahimlerine nohut ve çovan/çoğan otu kökü koyulması,
- Diş ağrılarının olması durumunda karanfil, sarımsak, afyon, mercimek kullanılması;
- Ezilme şeklindeki yaraların üzerinde göce, yara otu, ezilmiş kuru soğan, kantaron

çiçeği ve zeytinyağı ile elde edilen ilacın kullanılması,

- Frenk hastalığı için piyan adlı bitkinin kökünün kullanılması,
- Gaz sancısından kurtulmak için zeytinyağı, ardıç tohumu, soğan ve çınar yaprağı kullanılması,
- Gözde kanlanma olması durumunda yapılan uygulamalarda çeşitli bitkilerin kullanıldığı tespit edilmiştir.
- Grip için kuşburnu, nane, limon, ayva yaprağı, ıhlamur kullanılması;
- İshalin geçirilmesi için kuru çay, haşlanmış patates, nohut, leblebi, pirinç lapası yenmesi ve “itsiyeği” adı verilen otun çayının içilmesi,
- Kabızlığın sağaltımında kayısı, incir, acı biber, ebegümeci, alıç meyvesi tüketilmesi,
- Kalp-damar rahatsızlıklarında geven otu kaynatılıp içilmesi; zeytinyağı, limon ve sarımsakla hazırlanan karışımın kullanılması,
- Kansızlığın giderilmesinde üzüm, pekmez tüketilmesi (Bkz. Kansızlık uygulama b, c, ç),
- Kızılyörüğün sağaltımında haşlanmış pirincin sarılması, pekmez sürülmesi;
- Kolestrolü olanlara pırasanın beyaz kısmının tavsiye edilmesi bitkisel ürünlerin tedavi amaçlı kullanıldığı bazı örneklerdir.
- Kulak ağrılarının giderilmesinde soğan, sarımsak, püsküllü ot (kulaklık otu) ve turp kullanılması,
- Mide rahatsızlıklarında papatya, nane, ayvadana otu, çörtük otu, kekik suyu, anason, yara otu, keten tohumu, calba otu, çay otu, gül, ayva yaprağı, yarpuz kullanılması,
- Nefes darlığının verdiği rahatsızlığa karşı çam kozalakları, çay otu, nane limon, kekik kaynatılıp içilmesi,

- Sarılık olanlara Kayısı suyu içirilmesi,
- Siğil tedavisinde yoz incirin sütünün sürülmesi, sarmaşık bitkisinin çiçeklerinin yenmesi, siğil yaprağının suyunun ve posasının kullanılması;
- Şeker hastalığı için karabaş otu yağı, kuzukulağı, tere, marul, acı biber, ardıç giliği, sarımsak – limon, karamık çalısı yaprağı tüketilmesi,
- Temre gibi cilt rahatsızlıkları için enginar suyunun içilmesi,
- Topuk dikeninin verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için uygulanan işlemlerin pek çoğunda pirinç, kara üzüm, pul biber, limon kullanılması;
- Ülser gibi mide rahatsızlıkları için yara otu, nane, papatya kaynatılarak içilmesi,
- Yeni doğum yapan kadınlara yarpuz, zeytinyağı ve incir verilmesi,
- Zehirlenme durumunda sirke içilmesi, ayvadana otu çiğnenmesi sağaltımlarda bitkisel ürünlerin kullanıldığını gösteren örneklerden bazılarıdır.

Bu örnek uygulamaların bazılarının eski ve orta Türkçe tıp metinlerinde de yer alması, uygulamaların tarihi temelleri açısından örnek teşkil etmektedir. Orta Türkçeye yazılmış Müntehab-ı Şifa adlı eserde, halen daha uygulandığı ve bahsedildiği üzere, pişmiş soğanın çıban tedavisinde kullanıldığı belirtilmektedir. (Yaylagül 2014: 52)

Bağırsak kurtlarından kurtulma uygulamalarından biri de nohutu ıslatıp bekletmek ve o suyu içmek şeklindeydi. Nohutun, orta Türkçe tıp metinlerinden olan Ebvâb-ı Şifa'da “namaz-bur” adıyla aynı rahatsızlığın giderilmesi için kullanıldığı görülmüştür. (Yaylagül 2014: 50)

3.3.2. Hayvansal İlaçlarla Tedavi

Çok eski dönemlerden bu yana hayvanların çeşitli organlarının sağaltım gayesiyle kullanıldığı görülmektedir. 14 ve 15. yüzyıl Türkçe tıp metinlerinde de hayvanların yağlarının, boynuzlarının, ödlerinin, tırnaklarının kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımlar batıl inanç sayılacak şekilde mantığa aykırı olarak değerlendirilebilir. (Doğan 2011: 124-

125) Çalışma alanında, hayvansal ürünlerin batıl inanca bağlı uygulamalar şeklinde değil de em olarak kullanıldıkları görülmüştür.

- Ağızdaki yaralara bal sürülmesi,
- Akrep sokması durumunda akrebin ezilerek soktuğu yere bastırılması (Bkz. Uygulama b
- Böbrek taşı ve böbrek ağrısı şikâyetlerinde yoğurt suyu içilmesi,
- Çocuğu olmayan kadınlara kaplumbağa eti yedirilmesi veya kanı içirilmesi,
- Diz ağrısı ve kireçleme için dişli balık diye ifade ettikleri balığın ezilip ağrıyan bölgeye sarılması,
- Göğüs yaralarının tedavisinde haşlanan salyangozun daha sonra kavrularak yenmesi,
- Göze porçöz kaçması durumunda, kulak ağrılarında anne sütünün kullanılması,
- Kanser hastalarına kaplumbağa eti, köpek eniği eti yedirilmesi; kaplumbağa kanı ve eşek sütü içirilmesi;
- Kansızlığı gidermek ve önlemek için hayvanların karaciğer ve dalağının tüketilmesi,
- Kızık tedavisinde ezilen toprak solucanı ile anne sütünün karıştırılıp içirilmesi,
- Kızılyörüğün üzerine bal ve taze yoğurt sürülmesi,
- Köstebek adı verilen şişliklerin geçmesi için köstebek eti yenmesi ve kanı içilmesi,
- Siğil tedavisinde yılanın değiştirip bıraktığı derisinin siğile sürülmesi ya da yumurta veya kıymayla birlikte kavrulup yenmesi,
- Ülser rahatsızlığı olanların kefir tüketmesi,
- Üre hastalığının, astım/koah tedavisinde eşek sütü içilmesi ya da eşek sütünden yapılan yoğurdun tüketilmesi hayvansal ürünlerin sağaltım amaçlı kullanıldığının

ispatı olan bazı örneklerdir.

- Verem hastalığının sağaltımında pek çok anlatıcının bahsettiği gibi köpek eniği eti, tosbağa eti ve kanı, kirpi eti, hatta yeni doğan bebeğin eşinin kavrulup yenmesi,

Kişi ödünün ya da çeşitli hayvan ödlerinin çeşitli rahatsızlıkların sağaltımında kullanıldığına dair bilgiler eski ve orta Türkçe tıp metinlerinde bulunmaktadır.(Yaylagül, 2014: 55) Yine günümüz halk hekimliği uygulamaları arasında şeker hastalığının tedavisi için tavsiye edilen uygulamaların birinde de hayvan ödü kullanılmaktadır (Bkz. Şeker hastalığı uygulama f, K 74).

3.3.3. Madensel İlaçlarla Tedavi

Dinar ve çevresindeki halk hekimliği uygulamalarında bitki ve hayvan kökenli emler kadar kullanımına rastlanmasa da madensel ürünlerin de sağaltımlarda ilaç olarak kullanıldığı görülmüştür. Bunlar genellikle bunlar genellikle yaralı olan, kaşınan, ağrıyan bölgeye sürme şeklinde kullanılmıştır.

- Çoğu kaynak şahsın da ifade ettiği üzere ağız yaraları için toz soda ya da sodalı su kullanılması,
- Diş çürümesi ve ağrısı durumunda o bölgeye tuz ekilmesi ve esans damlatılmış pamuk koyulması (Bkz. Uygulama b, c),
- Uyuz kaşıntısı olan kişinin vücuduna suyla karılmış kükürt sürülmesi (Bkz. Uygulama c) madensel ürünlerin ilaç olarak kullanımına örnek teşkil eden uygulamalardır.

3.4. ŞİFALI SULARLA TEDAVİ

Afyonkarahisar, termal suların bolca bulunduğu ve sağlık turizminde de adını duyurmuş bir ildir. Merkez ilçe çevresinde ve Sandıklı ilçesinde termal oteller çokça bulunmakta ve ziyaret edilmektedir. Termal kaynakların dışında özellikle “sarılık” hastalığının tedavi uygulamalarında bahsedilen sarılık suyu çeşmeleri sağaltım amaçlı kullanılmaktadır.

“Sarılık suyu çeşmesinden” getirilen suyun içilmesi, bu suyla yıkanılması, bu su ile

karılan çamurun vücuda sürülmesi şifalı suların kullanıldığının görüldüğü örneklerdir. (Bkz. Sarılık uygulama c, f)

3.5. KOMBİNE (KARIŞIK) YÖNTEMLERLE TEDAVİ

Halk ilaçları gelenek ve göreneklere uygun olarak hazırlanır ve kullanılır. İlkel yöntemlerle ve ilkel ortamlarda yapılan bu tedavilerde genellikle büyü özelliği taşıyan ve rasyonel nitelikli uygulamalar bir aradadır. Tedavide bir ilaç kullanılıyorsa bile çoğu zaman bu, dualarla birlikte alınmakta ve bunun daha etkili ve faydalı olduğuna inanılmaktadır. Yani ilaç özelliği taşıyan maddeler inançla birlikte kullanılır. Sonuç olarak farklı metotların bir araya gelmesi durumu oluşur. (Özaslan 2012: 14-15)

Hastalıkların tedavisinde çoğu zaman tek bir yola başvurulmadığı; uygulama metotlarının, kullanılan malzemelerin türünün farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu karışık yöntemlerle ilgili uygulama örnekleri, hangi yöntemlerin kullanıldığı da belirtilerek aşağıda yer almaktadır.

- Astım/KOAH tedavisinde bitkisel ve hayvansal ürünlerin (**nişasta, süt; tereyağı, bal, sarımsak**),
- Ayak şişliğini gidermek için bitkisel ve madensel ürünlerin (**Kına ve tuz**),
- Bademcik/boğaz yaraları tedavisinde madensel ve bitkisel ürünlerin (**göktaş, karanfil, şap**), bitkisel ve hayvansal ürünlerin (**karabiber, bal**),
- Basur tedavisinde bitkisel, endüstriyel ve hayvansal ürünlerin (**zeytinyağı, biraz sabun ve yumurtanın sarısı**),
- Böbrek taşının düşürülmesi için bitkisel ve madensel ürünlerin (**kuşburnu ve cep sodası**), bir arada kullanılması karışık yöntemlerle yapılan tedavilere örnek teşkil etmektedir.
- Çıbanın iyileştirilmesi için endüstriyel ve bitkisel ürünlerin (**kalıp sabun ve zeytinyağı**); hayvansal, bitkisel ve madensel ürünlerin (**hayvan gözü, kına ve tuz**) ; 7 malzemeli çıban merheminde bitkisel ve endüstriyel ürünlerin

(çeşitli otlar ve göktaş) ;

- Çocuk isteği ile yapılan uygulamalarda parpılama ve hayvansal ürünün (**kasık çekme ve bitkilerle yakı vurma**), bitkisel ve hayvansal ürünlerin (**ebegümeci otu ve süt; patlıcan, yumurta, süt**),
- Diz ağrılarının giderilmesi için bitkisel, hayvansal ve endüstriyel ürünlerin (**kirli yaprağı, gaz yağı, çekirdekli kara üzüm, zeytinyağı**),
- Gıda zehirlenmesi durumunda madensel ve bitkisel ürünlerin (**toprak ve sirke**),
- Göğüs şişliğinin sebep olduğu rahatsızlığın giderilmesi için madensel ürün ile parpılama yönteminin (**kil sürülmesi ve tarakla göğsün taranması**),
- Grip/soğuk algınlığı tedavisinde bitkisel ve hayvansal ürünlerin (**bal, karabiber**),
- Karın ağrısının geçirilmesi için endüstriyel ve bitkisel ürünlerin (**katran ve soğan**), hayvansal ve bitkisel ürünlerin (**bal ve karabiber**),
- Kızılyörük adlı hastalığın tedavisinde parpılama yöntemiyle bitkisel ürün (**kırmızı bölgenin etrafının yanmış odun ya da kömürle çizilmesi, kekik yağı**), bitkisel ve hayvansal ürünlerin kullanılması (**Eşek kanı, pekmez**),
- Kulak ağrısı tedavisinde madensel ve bitkisel ürünlerin (**sarımsak ve katran**),
- Kurdeşen adlı hastalığın tedavisinde madensel em ve ırvasa yönteminin (ıslatılmış **beyaz toprağın** suyunun içilmesi ve **kişinin üç yol ağzına oturtulması**) bir arada kullanılmaları karışık yöntemlerle yapılan sağaltımlara örnek teşkil etmektedir.
- Mide ağrılarının tedavisinde bitkisel ve hayvansal ürünlerin (**ayvadana çiçeği, yarpuz yaprağı, kuru üzüm, arpa ya da göce, kuyruk yağı**),

- Nasır oluşması durumunda endüstriyel malzeme ile parpılama yönteminin (**jiletle kazıma ve saç kremi**),
- Siğil tedavisinde parpılama ve ırvasa yöntemlerinin (**siğilin üzerine diken batırılması, dikenin taş altına kurumaya bırakılması**), parpılama yöntemi ve madensel ürün kullanılması (**jiletle kesip kanatma, tuz**)
- Şeker hastalığına çare olarak hayvansal ve bitkisel ürünlerin (**hayvan öd suyu ve kına**),
- Tatarca adı verilen hastalığın sağaltımında bitkisel ve hayvansal ürünlerin (**çiğ yumurta sarısı, kına, zeytinyağı**),
- Tavukgötü adı verilen rahatsızlığın tedavisinde endüstriyel ve hayvansal ürünlerin (**kalıp sabun ve yumurta akı**),
- Temre tedavilerinin bazılarında bitkisel, madensel ürünlerin ve ırvasa yönteminin (**güneyik bitkisinin sütü, tuz, surelerin okunması**),
- Yılcık hastalığında parpılama ve bitkisel ürün (**jiletle çizip kan akıtmak, ebegümece otu**),
- Zatürre tedavisinde hayvansal ve bitkisel ürünlerin (**keten tohumu ve süt**),

Sağaltım uygulamalarında başvuru yöntemlerin çoğu zaman kesin çizgilerle ayrılmadığı, yalnız uygulanmadığı, birlikte kullanıldıkları görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK HEKİMLİĞİNDE GELENEK VE İNANÇLAR BAĞLAMINDA SAĞALTIM YERLERİ

Daha önceki bölümlerde Dinar ilçesi ve çevre köylerde çeşitli hastalıkların tedavisinde uygulanan yöntemlere yer verilmişti. Bu bölümde de “ocak” tedavisi olan hastalıklar tekrar gözden geçirilecek, ocaklı olan kaynak şahısların kimlerden ve nasıl “el aldığı” aktarılacaktır. Bunun yanında Dinar ilçesi ve çevre köylerde bulunan tekke ve türbeler hakkında bilgi verilerek halkın buraları niçin ziyaret ettikleri belirtilecektir.

4.1. OCAKLAR

“Ocak; belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltımı gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kişiyi gösterir. (Artun 2013:249) “Halk hekimliğinin hekimleri olarak tanınan ocaklı, belirli hastalıklarla uğraşan aile fertlerine denilmektedir. Bir ocaklı tedavi etme kudretini ailesinden kan yoluyla almakta ve babadan oğula, nesilden nesile devam etmektedir.” (Şar 2005) Ocak inanışının temeli Orta Asya’ya ve Şamanizm inancına dayanmaktadır. Tıpkı şamanlarda olduğu gibi özel yetenekleri ve hastalığı iyileştirme kudreti olan kişiler aile içerisinde biri olmaktadır.

Ocaklık; Anadolu’ya has olan, çok eski dönemlerden bu yana Türk geleneğinde kutsal sayılmış bir anlayıştır. Telkin yoluyla tedaviler arasında yer alıp genellikle büyüsel yöntemler kullanılmaktadır. Ayrıca ocaktan şifa bulabilmesi için kişinin orada iyileşebileceğine inanması gerekmektedir. Yoksa tedavi bir fayda etmeyecektir. (Tavukcu 2016: 140)

Halk tedavilerinde meşhur olan “ocaklı”lar atalarından aldığı “el”i nesilden nesile devam ettirip aktarırlar. Zamanı geldiğinde ailenin büyük ferdi küçüğüne el verir ki böylelikle tedavi etme yetkisi küçüğe geçmiş olur. Bu esnada el veren kişi, üç defa “El alacak kişiye!” diye elini verir, alan kişi de “Aldım, kabul ettim.” der. El alanın üzerine el veren tarafından üç defa tükürülür ve sırtı sıvazlanır. (Alptekin 2011: 146) Çalışma alanında da buna benzer “el verme- el alma” ritüelleri anlatılmıştır.

4.1.1. Temre Ocağı:

Ülker Soydemir (K 7), kaynanasından el almış bir ocaklıdır. Temre çizme işlemini yaparken “El benim elim değil Dudu ebenin eli” demektedir. Sağaltım uygulaması hastalıkların tedavilerinin aktarıldığı bölümde ifade edilmiştir.

Fatma Akbaş (K 25), ebesinden el aldığını ifade etmiştir. Bir temreye bir de kişinin yüzüne tükürdüğünü, tükürünce kişinin tiksineceğini ve ancak tiksiniildiği zaman temrenin geçeceğini belirtmiştir.

“(...) Eğer tiskinirsen öyne geçcek.” (K 25)

Eşe Özcan (K 40), babaannesinden el almıştır. Bunu “udum almak” şeklinde ifade etmiştir. Temreye tükürme işlemini belirli günlerde yapmaktadır: cumartesi, pazartesi, çarşamba.

“Babaannem mene udumunu verdi. Ondan beri hindi şey ediyem, tükürüyem.(...) höle şey etti, elinin üstüne tükürdü. Men de şey ettim. Şöyle çaldı ağızıma. (...) ‘Menim elim senin elin, benim udumum senin udumun olsun.’ dedi. Ondan udum galdı. Şimdi köyden, kentten, bi yerden olsa biliyiler, şey ediyiler, geliyiler.” (K 40)

Fatma Çakır (K 46), kaynanasından el almıştır. 3 İhlas 1 Fatiha suresi okuyarak iğneyle temrenin etrafını hafifçe çizmek suretiyle sağaltım yapmaktadır. (Bkz. Temre/Uygulama ğ)

“(...) Gızım dedi senin eline yakıştı dedi. Tükruk yalamadım. Eline yalnız höyle etti. Tü tü tü dedi. Öyle dedi. Elimden büktü. El benim elim değil, gaynanamın eli diye. 3 sefer Gulhuvallahuehad okudum. Şimdi geçiyu. Hanı geliyilar.” (K 46)

Fatma Gök (K 56), Sütlaç köyündeki temre ocağıdır. Rahmetli annesinin bu işlemi yaptığını ifade etmiştir.

“(...) Anamdan da anamı file görmedik biz. Ocaksın diyolar. Bilmiyon, öyle yapıyon.” (K 56)

Azime Gür (K 49), Yeşilhüyük köyünde temre ocağıdır. Kaynanasından el almıştır. Kaynanası kendisinin avcuna tükürmüş ve o da yalamıştır. Böylece el alma gerçekleşmiştir.

“Tabi kendi avcuma tükürttüm ben tükürüğünü. Tükürüğünü kendi avcuma tükürttüm, dilime yaladım. (...) Söylemedi canım. Tükür dedim ben gızdım zaten, geleni kesiyon. Ben kendim istedim. Tiisinmem ben.” (K 49)

Hamdiye Çınar (K 65), Çobansaray köyünde temre ocağıdır. Elini rahmetli babaannesinden almıştır ve temre şikayetiyle gelenleri tedavi ettiğini belirtmiştir. El alma esnasında babaannesinin elini 3 defa öpmüş, onun avcundan 3 kere tükürüğünü yalamıştır.

“Benim babaannem yapıydı, ben keser yollaram devamlı. Ben devamlı yollaram. Eli babaannemin benim kendimin değil. Babaannemin eli nurda yatsın.” (K 65)

4.1.2. Siğil Ocağı:

Süleyman Uysal (K 19), babasından el almış bir ocaklıdır. Siğillere “tü tü tü” diyerek çam pürü ile süpürme ve çam pürünü taşın altına bastırma şeklinde bir sağaltım uygulaması vardır.

“Dönüp gelip ‘ Naha Allah razı olsun! Benim elimden geçti.’ diyen de oldu.” (K 19)

Leyla Özkan (K 12), nohutları kaynatıp sıcak sıcak siğilleri yakma şeklinde bir tedavisi vardır. Bunu pek çok kişide uyguladığını ve “itikat” etmekle alakalı olduğunu belirtmiştir. “El aldın mı?” diye sorulduğunda “Almadım ki, özümüzde var.” şeklindeki cevabı, ocaklı olma inanişinin kan yoluyla geçmesinin bir ispatıdır. (Ses 16) Babaannesinin aynı uygulamayı yaptığını ifade etmiştir.

Yeter Kaya (K 69), Okcular köyündeki siğil ocağıdır. Diğer ocaklardan farklı olarak elini herhangi bir akrabasından veya atasından almamıştır. Kendi elinde çıkmış olan siğillere tüküren bir kadından el aldığını ifade etmiştir. 3 İhlas 1 Fatiha’nın yanı sıra bildiği diğer dua ve ayetlerden de okumaktadır.

“Bi garı geldi yörük garısıydı. Ondan benim elimde siğil varıdı. 3 Gulvallahad bi Elham okudu. Süpürdü elimi de tüküreemi yala dedi. Elime çaldı, ben de yaladım. Ondan

beri tükürüyem. Geçen geçiyi, geçmeyen geçmiyi. ” (K 69)

4.1.3. Sarılık Ocağı:

Genelde yeni doğan bebeklerde görülen sarılığın “nazar” sebebiyle yetişkinlerde görülen çeşidi de vardır. Gençliğinde nazardan dolayı sarılık olduğunu ifade eden Emine Baştürk (Ses 42), iki kaşının arasını ovaladıklarını ve daha sonra jiletle kesmek suretiyle oradan kan akıttıklarını anlatmıştır.

Ülker Soydemir (K 7) temre ocağı olmanın yanı sıra sarılık ocağıdır. Ocaklı olan bazı kişiler birden fazla hastalığı tedavi edebilmektedir. Sağaltım uygulaması yeni doğanlara yönelik bir uygulamadır. (Bkz. Sarılık/Uygulama a)

Sarılık tedavisinde gerek sarı ip kesme gerekse kişinin alnının ortasını çizerek/keserek kanatma şeklinde “parpılama yoluyla tedavi” göze çarpmaktadır. Bu sebepten olsa gerek yapılan işleme “sarılık kesme” de denilmektedir.

4.1.4. Yel Ocağı:

Halk arasında “Sırtıma bıçak saplanıyo.” gibi şikayetler olur. Sırtta, omuzda, bacaklardaki ağrılara “yel” de denir. Rahatsızlık “yel durması” şeklinde de ifade edilir. Bu ağrılar ocaklı kişinin ovmasıyla geçer.

Zihni Akyıldız (K 18), yel ocağıdır. Annesinden el almıştır. Ağrıyan yeri ovalamak suretiyle ağrıları geçirmektedir.

“Elini sürdüğü zaman Allah şifa veriyo ocaktan dolayı. Yani ovuyo... İtikat ederek elini ağrıyan vücuda ovmasıyla birlikte Allah’ın şifasıyla iyi oluyo.”

4.1.5. Köstebek Ocağı:

Ümmü Pala (K 2), annesinden ocaklıdır. Annesinin tükürüğünü yutmuş. Annesi onun elini tutarak “Benim elim senin olsun.” demiş. Ayrıca birkaç tane de köstebek öldürmüş. Böylelikle el alma gerçekleşmiş. Kaynak kişi bunun bir gözle (yani nazar) bir de sıkıntıyla çıktığını söylemiştir.

“Hem köstebek öldürdük hem de anam bana elini verdi. O bana ocak oldu gari.” (K 2)

“Garının bağı höyne şişmiş. Adam da tokturumuş. İlaç ederimiş, iyi olmazımış. ... köyüne almış gelmiş. Orda bi çamır çalıvirdi sabahla. Garının bağı orda delinmiş. Senin demiş tokturluğuna bilmem ne edeyin demiş. Görüyün mu bak bi çamır bana iyi geldi. (...) Toktura gitseler de ille bana gelirlerdi. Ta Aydın’dan adam geldi Aydın’dan.” (K 2)

Elif Saray (K 48), Sütlaç köyündeki köstebek ocağıdır. 7 tane köstebek tümüğünden toplanan toprağı eledikten sonra idrarıyla kararak köstebek adı verilen şişliklere sürmektedir. Uygulama K 2’nin uygulaması ile benzerlik göstermektedir.

4.1.6. Nazar Ocağı:

Leyla Özkan (K 12), siğil ocağı olmanın yanı sıra nazar ocağıdır. 7 İhlas 1 Fatıha okuyarak kişinin üzerine üfleemektedir.

“Nazar da aynı. 7 Kulhuvallahuehad oku 1 Elham oku üstüne üfle tamamdır.(...) Allah’ım şifasını ver de. Dağlara daşlara dedin mi kaybolur.(...) Dağlara daşlara, uçan kuşlara... Geçmiş olsun deyip bırakıyon. (...) Bi çocuk vardı Memduh diye, ben de çocuğum. Çocuğun gitmediği toktur gitmediği hoca galmadı. Ocağa inan bak. Dediler ki... Anam demiş ki... Ben geceleri goyunları hep okurun. Hepsi iyi olurlar. Kırklama deriz. Ondan sonra anam demiş ki ‘Leyla’ya bi okutsanıza. (...) Geldi bana, ben utanıyon. Ben hoca mıyım diyom bi daha başka bi şey demiyom. Ben ne bilem. Ben doktor muyum hoca mıyım? Böyle. (...) Yalvardı gari bana. Anam da dedi ki gızım ne yalvardıyon dedi. Ama odadan çıkıkeniz bak dedim, utanıyon. Ben okurken çıkıkeniz. Tamam dediler. Hasta çocuğu ölücek. Kadın guzum, üç gün mü dört gün mü ben bu çocuğu okudum. Çocuk ayağa kalktı. Gitmedikleri toktor, gitmedikleri hoca galmadı. Çocuğu iyi ettim.” (K 12)

Fatma Çakır (K 46), rahmetli babasının nazar kestiğini şimdi aynı işlemi abisinin ve kendisinin yaptığını ifade etmiştir.

Nurgül Saray (K 47), annesinin halasından el aldığını ifade etmiştir. Halası el verirken karşıdan ağzına doğru “tü tü tü” deyivermiş, elini eline sürerek 3 defa “Benim elim senin

olsun.” demiştir. Halası, başkasının arkasından dedikodu yapan birine el vermeyeceğini söylemiştir. Bununla ilgili inancını gösteren ifadeler el verilen kişinin hayırlı ve güvenilir olması gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir.

“Bizim dayının hanımı varıdı. Mesela sen burdan çıktın gittin mi arkasından laf ederdi. Sen derdi günaha giriyon, arkasından gidenin bi de laf ediyon günaha giriyon. Sene elimi vermen dedi. Ben de çocuğun. Sana da elimi veriyın dedi. Sen de okuyuvı dedi. Sen okuduğun zaman sonra didi benim gabirde dedi perdem olcak böyle üflücemiş o perde buz gibi gelcemiş. Sen üfledikçe rüzgarı derdi.” (K 47)

Ayşe Bozok (K 51), annesinden el almıştır. Elini verirken annesi 3 defa “Benim elim senin olsun.” diyerek elini kızının eline sürmüştür. Bu ocağın devam etmesinde bazı maddî imkânsızlıkların kendini gösterdiğini görüyoruz. Çünkü el alan kişi ufak miktarlar da olsa harçlığını çıkarabileceği düşüncesiyle el almayı kabul etmiştir.

“(…) Benim anam okurumuş, üfürürümüş. Ondan da birez bi şey iyi olup bunu ocak diye sürüp gelmek, edip geliyem. Anam şey dedi dört gızılık biz dört bacıydık. Biri hasta ben ağzımı açıp da okuyamaacan dedi. Biri de zengin yere vardı, ben hiç uğraşmam dedi. Ben garıp da fakire geldim, 5-10 kuruş alıyım diye okudum. Hanı yalan söylemeyem. (...) “

“(…) Bu köyde var mı bi ocak didim didi. Onlar da seni tarif ettiler didi. İki pisküvite okuttu, çocuklarına yidirecek. Yidirdi, hakiketli ocağımışınız dedi.(...) Bi de vara itikat ediyon a. İtikat.” (K 51)

4.1.7 Çıban Ocağı

Saliha Taşbaş (K 43), ninesinden el almıştır. Ninesinin, avcuna tükürdüğünü yalamıştır. Ondan öğrendiği uygulamayı devam ettirmektedir.

“Nenem tükürdü men de yaladım. Menim avcıma tükürdü men de yaladım.” (K 43)

4.1.8 Bademcik Ocağı

Saliha Taşbaş (K 43), dedesinden el aldığını bademcikleri çektiğini ifade etmiştir.

“Bi de şey boğaz enir ya bizde. Yastıh devre olunca, yazmayı ağır bağlanınca boğazın

iner, bademciklerin iniyi ya. Onu çekerti dedem rahmetlik. Nenem çekiyimiş dedemin anası. Onun elini de dedem mene verdi. Dedem de tükürdü, onu da çekirim men.(...) Menim elim gızımın olsun, benim elim gızımın olsun, benim elim gızımın olsun, dedi nenem de dedem de.” (K 43)

4.1.9 Topalan Ocağı

Sütlaç köyünde; mide bulantısı, iştahsızlık, kusma, istemeden zorla bir şey yendiği zaman veya yağlı yendiği zaman midede oluşan rahatsızlık hissine “topalan” denmektedir.

Elif Saray (K 48)’ın köstebek ocağı olduğu gibi topalan ocağı da olduğu belirtilmiştir. Rahmetli annesinin ocağını devam ettirmektedir. Rahatsızlığı olan kişinin midesini ovduğu zaman, elindeki enerjisi ile tılsımlı olduğuna inanıldığından şikayetin geçtiği söylenmiştir. (Ses 62) Annesinden el alışını şu şekilde aktarmıştır:

“(…) Tükürüvidi, yalayıvidim. Gızım dedi, ele gitmesin de dedi evimize gelenleri övçeleyme çok hayır olur dedi.”(K 48)

Topalan adı verilen bu rahatsızlık eğer ovma ile geçmezse bu duruma yine farklı bir ad verilmiştir: “değgin”. Değgin olma durumunda K 48, un ve su ile hamur karar ve rahatsız olan kişinin karnına sarar. Hamur akşam sarılır, sabah alınır.

4.2. TÜRBELER/TEKKELER

“Günümüzde mübarek olarak adlandırılan ya da toplum tarafından saygı duyulan kişilerin mezarlarına “türbe” denir. Veli, evliya, eren, ermiş, abid, zahid, âlim, seyyid, şeyh, gazi, dede gibi zatların kabirleri halkın yoğun ilgi ve teveccühleri neticesinde türbe haline gelmiştir. Toplumumuzda mezarların yanı sıra özellikle türbelerin ziyareti yaygın hale gelmiştir. Çünkü türbelerde Allah’ın emir ve yasaklarına uyan, dünyadaki davranışlarıyla Allah’ın sevgili kulu olmuş insanların yattığına inanılmakta ve buralar adeta kutsal mekân olarak düşünülmektedir.

Türbe ziyaretleri ayrıca değer yargılarımızdan olan atalara ve ecdada bir minnet ve vefa borcu görevini yerine getirmede de önemli bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla türbelerde

yatan zata karşı bir vefa borcu, saygı ifadesi olarak da ziyaretler yapılmaktadır. “(Yılmaz 2016: 551)

Anadolu insanı için türbeler yalnızca kutsallaştırılmış mekânlar olarak kalmaz. Türbelerin halk kültüründe ve hatta psikolojisinde önemli bir yerinin olmasının sebebi, insanların bazen doğa karşısında biçare kalıp bir kurtuluş kapısı aramasıdır. Bu nedenle insanlar türbe hakkında çok bilgi sahibi olmasa bile uzun yılların tarih ve kültür birikimi neticesinde oraları ziyaret eder, oralara başvurur. (Durdu 1998- 115)

Türbelerin halk hekimliği ile ilişkili olmasında halkın derdine derman bulma arayışında “inanç” faktörü kendini göstermektedir. Görüşmeler esnasında anlatıcıların önemli bir kısmının ifade ettiği gibi şifa bulmakta “itikat etmek” oldukça önemlidir. Şüphe beslemeden, kalpten inanarak, gönülden bağlanılarak tedaviye başlanıp şifa Allah’tan beklenirse olumlu sonuçlar alınabileceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda türbe ziyaretleri inanç ve gelenekler ışığında varlık gösteren sağaltım merkezleri arasında yerini almaktadır. Dinar ilçesi ve çevresinde yatır ve türbe ziyaretlerinin sebepleri arasında, halk hekimliği ile alakalı olarak hastalığa şifa bulma, çocuk isteği yer almaktadır.

4.2.1. Sütlaçi Dede Türbesi (Abdullah Aziz Türbesi)

Afyonkarahisar ili Dinar ilçesi Sütlaç köyüne yakın eski Sütlaç köyünde mezarlık içinde türbesi vardır. Türbe kare planlı, kiremit kaplı çatısı mevcuttur. Türbe girişinde kitabesi vardır. Çocuk isteği olan kişiler türbeye gitmekte, oraya yeşil yazma bağlamakta ve para bırakmaktadırlar. Bu para ihtiyaç sahibi insanlara hayır amaçlı dağıtılmaktadır.

4.2.2. Mahmut Sultan Türbesi

Türbe, Afyonkarahisar ilinin Şuhut ilçesine bağlı Mahmut köyünde bulunmaktadır.

Mahmut Sultan, üç kardeşi ile birlikte Horasan’dan yöreye gelmiş ve buradaki çarpışmalarda şehit düşmüştür. Kardeşlerinden Efe Sultan Efe köyünde, Karlık Sultan Karlık köyünde şehit düşmüştür. Mahmut Sultan’ın Horasan erenlerinden olduğu belirtilmektedir. (İnt. K. 47)

Dinar ilçesinin Çöl Ovası tarafındaki köyler buraya yakın olduğu için yöre halkınca bilinen ve ziyaret edilen bir türbedir. Çocuk isteği olanlar, çeşitli hastalıklarına şifa bulmak

isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Örneğin yüz felci geçirenler de bu türbeye gitmektedir ve orada bir gece uyumaktadır. Uyumazsa şifa bulamayacağına inanılır. Ayrıca türbeye götürülen tavukla hayır aşısı yapıp dağıtılmaktadır. (Bkz. İnme, Felç, Şeytan Dokunması-Uygulama b)

4.2.3. Yeşil Türbe (Murat Nuri Dede Türbesi)

Türbe Akçaköy’de, köyün içinden geçen anayol üzerinde bulunmaktadır. Bakım ve onarımı yapılmıştır, insanların ziyaret ettiği bir türbedir. Saliha Taşbaş (K 43), türbe hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Çocuğu işte olmayanlar, durumu kötü zayıf olanlar, herkeş burda Allah’a dua eder. Ondan sonra buraya bi şey bağlarlar.(...) Üstüne bi şey örterler, bi şey getiriler. Allah’ım görünmez gazadan beladan gorusun bizi Ya Rabbim, büyüktür ya Rabbi ya Resulallah.(...) Namaz kılarlar burda, gelen namaz kılar şey eder.(...) Öteki altısı gitmiş- yedi deneymiş bunlar, yedi gardaş- bu galmış burda. Bu topalımış bu. ... varmış askere getmiş taaaa savaş döneminde. Askere gedince askerde galmış. Bunlar da yedi gardaş ordalarmış; biri topal, altısı sağlam. Cezayiroğlu da uyumuş, denizin gıyısı, geçecek bi şey yok. Adanın öte tarafında galmış. Demiş, bunlar gelmişler gece rüyasında ‘Bizi varınca Akçaköy filan yerde bize bi mezar, buna bi mezar, bize üstümüze bi türbe yaptırısan seni burdan geçiririz biz.’ demişler. O da vardım mı yemin etmiş heç evime girmeden sizin yapılacak yeri gösterin, temelini atım evime öyle giriyim, demiş. Beni geçirin, demiş. Adamı adanın ho ucundan almışlar uyurkan bu ucuna goymuşlar. Adam burayı görmüş, gelmiş, buranın temelini atmış. Altısı oraya gitmiş, bu da burda galmış. Gardeşlerinin içi istemişler burayı.” (K 43)

4.2.4. İlegöp Türbesi (Veli Baba Sultan Türbesi)

“ Senirkent’in 3 km kuzeyindeki Uluğbey (eski adı İlegöp) kasabasındadır. Kayıtlı bilgilere göre, Veli Baba, 1533’de Uluğbey’de doğmuş, 16 ve 17. yüzyıllarda yaşamış bir kişidir.

M. 1613 / 1630 yılında IV. Murat’ın başkumandanı Murtaza Zor Paşa, Bağdat Seferi için İç Anadolu, Ege ve Akdeniz yöresinden asker toplamaya çıktığında Uluğbey’den de geçer. O zamanlar türbenin olduğu yer üzeri açık bir mezarlık halindedir. Rivayetlere göre Veli Baba, Murtaza Zor Paşa ve ordusuna izzet ve ikramlarda bulunur. Murtaza Zor Paşa da,

Veli Baba'dan duyduğu yakınlık, sevgi, hürmet ve iyilikten dolayı, üzeri açık mezarlığın türbe haline getirilmesini ve bitişiğine de bir cami yaptırılmasını ister. Yapımına başlanan türbe H. 1038 / M. 1622'de Murtaza Zor Paşa'nın Bağdat Kalesi önünde şehit düşmesiyle yarım kalır. Türbe daha sonra 1858'de köy halkından Ramazan Bin Halil'in yardımıyla tamamlanır. Türbe Veli Baba zamanında yapılmaya başlandığından Veli Baba Türbesi diye adlandırılmıştır. Türbenin içinde Veli Baba'nın aile fertleri ile büyük dedelerinin ve amcasının mezarları bulunmaktadır.

Her yıl ağustos ayında Veli Baba Sultan'ı anmak amacıyla kasabada kültür ve sanat etkinlikleri yapılmaktadır.” (İnt. K. 48)

Okcular köyündeki anlatıcıların adını verdiği bu türbe, Isparta ilinin Senirkent ilçesine yakınlığı hasebiyle yöre halkının bildiği, ziyaret ettiği bir türbedir. Anlatıcıların “Her düzen var.” diye bahsettikleri bu türbenin yanında adak kurbanları kesildiğinde yemek verilecek yer bulunduğu ifade edilmiştir.

4.2.5. İbirli Türbesi

Çocuğu olmayan kadınların, hastaların ziyaret ettiği; dileklerinin gerçek olması için adak kurban kestikleri bir türbedir. Adağı, dileği olanlar türbeye bir miktar para yahut kendi küçük eşyalarından bırakır; namaz kılıp dua ederler. Eğer dilekleri gerçek olursa 7 yıl adak kurbanı keserler.(K 80) Gelenek olarak halen devam etmekte olan ziyaretler yapılmaktadır. Özellikle Hıdırellez zamanlarında yöre insanı tarafından çokça ziyaret edilmektedir. Köy halkı erzaklarını oraya götürmekte, hazırlanan yemekler eşe dosta dağıtılmaktadır. Kınık köyünden 4-5 km içeride bir tepenin yamacında bulunmaktadır. Etrafı çevrilmiş, düzenlenmiş geniş bir bahçesi vardır. Bahçenin içerisinde K 80'in oğlunun hayır amaçlı yaptırdığı mescit bulunmaktadır.

Türbede yatan merhumlar hakkında herhangi bir yazılı bilgi yoktur. Türbenin içerisinde altı tane mezar bulunmaktadır.

4.2.6. Seydi Baba Türbesi

Cumhuriyet köyünün girişinde, yolun iki yanında bulunan mezarlığın sağ tarafındadır. Mezarlığın içerisinde ayrıca duvarla çevrilmiş üstü açık bir alanda iki adet mezar bulunmaktadır. Bu mezarlar Seydi Baba ve hanımı Sultan Ana'ya aittir.

Mezarlığın hemen yanında Bayram Eryeğit hayratı olan “Seydi ve Sultan Türbe Çesmesi” bulunmaktadır. Ayrıca adak kurbanlarının kesilip aş yapıp dağıtıldığı, masa sandalyeler konulmuş üstü kapalı bir yer bulunmaktadır.

Her ne kadar tüp bebek tedavisinin etkisiyle ziyaretlerin azaldığı ifade edilse de türbe ziyareti sırasında mezar taşına bağlanmış yazmalar görülmüştür. Ayrıca köy insanı bu türbenin zor ve sıkıntılı zamanlarda köylerini koruduğuna dair inançlarını dile getirmiştir. (K 63)

Seydi ve Sultan Türbesi’ne bağlandıktan sonra çocuk sahibi olanlar çoğu yerde görüldüğü gibi çocuklarına bu kişilerin isimlerini vermişlerdir: Erkek olursa Seydi, kız olursa Sultan.

Çünkü çocuğunun olmasını mübarek saydıkları kişilerin himmetine bağlayan insanlar, mübarek şahısların ismini koymayı bir borç bilirlir. (Örnek 2000: 151)

4.2.7. Hacı Ahmet Tekkesi

Yelalan köyünde bulunan bu tekke hakkındaki bilgiyi K 19 vermiştir. Anlatıcının ifadesine göre çocuk sahibi olmak isteyenler anılan kabre gider, bir parça bez bağlarlar, dua ederler, dilek dilerlermiş. Bir süre önce köy insanı kabrin bakımını yapmış ancak daha sonra yine yapılan duvarları yıkılmıştır. Artık insanların eskisi kadar rağbet etmediği de ifade edilmiştir.

4.2.8. Ayşe-Abdurrahman Türbesi

Bu türbe, Afyonkarahisar ilinin Başmakçı ilçesindedir. Köye yakınlığı ve ziyaret edilmesi nedeniyle, araştırma alanına dâhil edilen Gökçek köyü halkı bahsettiği için çalışmaya eklenmiştir.

Üstü kapalı vaziyetteki türbede iki mezar bulunmaktadır. Birisi Abdurrahman Dede’nin diğeri de eşi Ayşe Hatun’undur. Kısa olan mezar Ayşe Hatun’a, uzun olan mezar Abdurrahman Dede’ye aittir. Yöre insanının sık sık ziyaret ettiği türbede Yasin ve bilinen diğer sureler okunarak dua edilir, dilek dilenir. (İnt. K. 49)

4.2.9. Ali Dede Tekkesi

Bu türbe, Afyonkarahisar ilinin Evciler ilçesinde bulunmaktadır. Köye yakınlığı ve ziyaret edilmesi sebebiyle, araştırma alanına dahil edilen Gökçek köyü halkı bahsettiği için çalışmaya eklenmiştir.

Sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere göre diğer tekke ve türbelerin ziyaret sebepleri arasında bulunduğu gibi bir dileği, adağı olan, çocuğu olmayan, çocuk isteyen, çocuğu aydaş olanlar bu tekkeye bağlanır. Dileği gerçekleşen, çocuk sahibi olanlar burada yedi sene kurban keser, hayır aşı yapıp dağıtır.

Bu tekkeye bağlanarak erkek çocuk sahibi olanlar çocuklarına “Ali Dede” ismini vermiştir ve Gökçek’te bu isme çokça rastlanmaktadır.

Kaynak şahısların ifadelerine göre bu tekkeye bağlanma, kalplerinden niyet tutarak suya attıkları iğne karardığı zaman gerçekleşir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DİNAR HALK HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN TEDAVİ MALZEMELERİ VE ÜRÜNLERİ

5.1. MADENSEL, ENDÜSTRİYEL MALZEMELER VE ÜRÜNLER

Afyonkarahisar ili Dinar ilçesi ve çevre köylerde hastalıkların sağaltımında kullanılan madensel, endüstriyel malzeme ve ürünler alfabetik sıra ile verilmiştir. Bu ürün ve malzemelerin yanında kullanıldığı bazı hastalıklar ve uygulamalar yer almaktadır.

1. Ak toprak (Bkz. Zehirlenme/Uygulama a)
2. Anahtar (Bkz. Konuşamayan Çocuk/Uygulama b)
3. Arap sabunu (Bkz. Temre/Uygulama i)
4. Aspirin (Bkz. İshal/Uygulama e)
5. Ayakkabı (Bkz. İnme, Felç, Şeytan Dokunması /Uygulama a)
6. Balmumu (Bkz. Gaz Sancısı/Uygulama a)
7. Battaniye (Bkz. Baş Ağrısı/ Uygulama c)
8. Beyaz toprak (Bkz. Kurdeşen/Uygulama a)
9. Bıçak (Bkz. Albasma/Uygulama a)
10. Bulaşık süngeri (Bkz. Göğüs Şişliği/Uygulama b)
11. Buz (Bkz. Ezilme ile oluşan yaralar/Uygulama e)
12. Cam kırıkları (Bkz. Çıban/Uygulama f)
13. Çamur (Bkz. Arı Sokması/Uygulama b)
14. Çapıt (bez) (Bkz. Nazar/Uygulama c, Açık Yara/Uygulama f)

15. Delikli taş (Bkz. Aydaşlık/Uygulama e)
16. Demir (Bkz. Albasma/Uygulama b, Romatizma/ Uygulama b, Arı Sokması/Uygulama b)
17. Deri kayış (Bkz. Kanamayı Durdurmak İçin/Uygulama b)
18. Esans (Bkz. Diş Çürümeleri ve Ağrısı/Uygulama c)
19. Fincan (Bkz. Göbek Düşmesi-Karın Kaldırma/Uygulama b)
20. Gaz yağı (Bkz. Diz Ağrısı/Uygulama f)
21. Gökteş (Bkz. Bademcik(Boğaz yarası)/ Uygulama ğ, Çıban/Uygulama ç)
22. Haranı (Tencere) (Bkz. Kabakulak/Uygulama b)
23. Hasır berdisi (Bkz. Nazar/Uygulama n)
24. Ilık su (Bkz. Ateşlenme/Uygulama b)
25. İğne (Bkz. Arpacık, İtirdişi/ Uygulama a, Göz sulanması/Uygulama a, Kızık(Gızık)/Uygulama a)
26. İp (Bkz. Siğil/ Uygulama c)
27. İs (Bkz. Kabakulak/Uygulama a, Çıban/Uygulama ç)
28. Jilet (Bkz. Sivilce, Akne / Uygulama b, Nasır/Uygulama a, Sarılık/Uygulama ç, Yılancık/Uygulama d, Siğil/Uygulama m)
29. Kalıp sabun (Bkz. Göbek Düşmesi-Karın Kaldırma/Uygulama a,Uygulama b; Çıban/Uygulama a, Kabızlık/Uygulama e)
30. Kas gevşetici krem (Bkz. Boyun Fıtığı/Uygulama a)
31. Katran (Bkz. Sırt Ağrısı/Uygulama c, Temre/Uygulama d, Kırık ve Çatlaklar/Uygulama b, Karın ağrısı/Uygulama d, Çıban/Uygulama ç, Mide

- Ağrısı/Uygulama h, Kulak Ağrısı/Uygulama ğ, Karın Ağrısı/Uygulama j)
32. Kesek helvanın yağlı kâğıdı (Bkz. Bademcik/Uygulama b, Çıiban/Uygulama ğ)
33. Kıllı yörük çadırı (Bkz. Uyuz/Uygulama a, Uygulama b)
34. Kırmızı çapıt (bez) (Bkz. Kızılyörük/Uygulama f)
35. Kırmızı toprak (Bkz. Alerji/Uygulama a, Kurdeşen(Bezeme)/Uygulama b)
36. Kırmızı yazma (Bkz. Albasma/Uygulama a)
37. Kil (Baş kili) (Bkz. Göğüs Şişliği/Uygulama a, Mide Ağrısı/Uygulama h)
38. Kola (Bkz. İshal/Uygulama e)
39. Kolonyağı (Bkz. Bademcik/ Uygulama d, Böcek Sokması/Uygulama b)
40. Kömür (Bkz. Kızılyörük/ Uygulama b, Temre/Uygulama a)
41. Krem (Bkz. Temre/ Uygulama ç)
42. Kupa (cam bardak) (Bkz. Sivilce , Akne / Uygulama b, Sırt Ağrısı/ Uygulama a)
43. Kükürt (Bkz. Uyuz/Uygulama c)
44. Kül (Bkz. Temre/Uygulama d)
45. Limon tuzu (Bkz. İshal/Uygulama a)
46. Mavi boncuk (Bkz. Nazar/Uygulama d)
47. Nacak (Bkz. Dalak Şişmesi/Uygulama a)
48. Orak (Bkz. Kırk Basmalı/Uygulama a)
49. Örgü şişi (Bkz. Diş Çürümeleri ve Ağrısı/Uygulama a)

50. Pullu (Bkz. Albasma/Uygulama a)
51. Sabun (Bkz. Kanı Durdurmak İçin/Uygulama a, Çıban/Uygulama f, Basur/Uygulama e, Tavukgötü/Uygulama b)
52. Saç kremi (Bkz. Nasır/Uygulama a)
53. Sarı ip (Bkz. Sarılık/ Uygulama a, Uygulama e)
54. Sarı yazma (Bkz. Sarılık/Uygulama b)
55. Sıcak bez (Bkz. Uçuk/Uygulama b)
56. Sıcak su (Bkz. Nasır/Uygulama a, Şeker hastalığı/Uygulama ç, Ayak Şişliği/Uygulama c)
57. Sigara dumanı (Bkz. Kulak Ağrısı/ Uygulama c)
58. Soda (Karbonat) (Bkz. Ağız yarası/Uygulama ç)
59. Sodalı su (Bkz. Ağız yarası/Uygulama e)
60. Soğuk su (Bkz. Kanı Durdurmak İçin/Uygulama a)
61. Su (Bkz. Arpacık/Uygulama a, Kızılyörük/ Uygulama a, Göze Ak Düşmesi/Uygulama a, Lohusalık/Uygulama b)
62. Şap (Bkz. Bademcik(Boğaz yarası)/ Uygulama ğ)
63. Şişe (Bkz. Topuk Dikeni/Uygulama c)
64. Tarak (Bkz. Göğüs Şişliği/Uygulama a)
65. Taş (Bkz. Nazar/Uygulama b, Mide Ağrısı/Uygulama l)
66. Tuz (Bkz. Siğil/ Uygulama d, Uygulama m; Vücudun Kokması/Uygulama c, Nazar/Uygulama f; Diş Çürümeleri ve Ağrısı/Uygulama b; Göbek Düşmesi-Karın Kaldırma/ Uygulama a, Ayak Şişliği/Uygulama a, Alerji/Uygulama a,

Ayak Mantarı/Uygulama a, Temre/Uygulama f, Nazar/Uygulama ı, Temre/Uygulama h, Uygulama ı, Siğil/Uygulama l, Ayak Şişliği/Uygulama c)

67. Toprak (Bkz. Köstebek/ Uygulama b)

68. Toz soda (Cep sodası) (Bkz. Ağız yarası/Uygulama ç, Böbrek Taşı/Uygulama g)

69. Vazelin krem (Bkz. Nasır/Uygulama a)

70. Viks (Bkz. Baş Ağrısı/ Uygulama c)

71. Yazma (Bkz. Bademcik/Uygulama c, Kulak Ağrısı/ Uygulama b)

Hastalıkların tedavisinde kullanılan 71 farklı madensel, endüstriyel malzeme kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların arasında en çok kullanılanın “tuz” olduğu görülmüştür.

Madensel ürünler arasında en çok kullanıldığı görülen tuzun, orta Türkçeyle yazılmış bir eser olan Ebvab-ı Şifa'da diş çürüklerinde kullanıldığı belirtilmiştir. (Yaylagül, 2014:52) Aynı uygulama, Dinar çevresi halk hekimliği uygulamaları arasında da yer almaktadır. (Bkz. Diş çürükleri)

5.2. HAYVANSAL ÜRÜNLER

Afyonkarahisar ili Dinar ilçesi ve çevre köylerde kullanılan hayvansal kökenli sağaltım ürünleri aşağıda verilmiştir.

1. Akciğer (hayvanın) (Bkz. Kızık-Kızılca/Uygulama c)
2. Akrep (Bkz. Akrep Sokması/Uygulama b)
3. Anne sütü (Bkz. Göze Porçöz Kaçması/Uygulama a, Kulak Ağrısı/ Uygulama a, Kızık-Kızılca/Uygulama ç)
4. Arı (Bkz. Romatizma/Uygulama a)
5. At kuyruğu kılı (Bkz. Siğil/ Uygulama ç)

6. At sineği (Büyük sinekler) (Bkz. İltihaplı Yara/Uygulama a)
7. Ayran (tuzlu) (Bkz. Tansiyon/Uygulama b)
8. Bal (Bkz. Astım-Koah/ Uygulama a, Öksürük/Uygulama c, Uygulama ç; Bademcik/Boğaz Ağrısı/Boğaz Kızarıklığı/Uygulama h, Yanıklar/Uygulama f, Kızılyörük/Uygulama f, Üşütme/Uygulama h, Öksürük/Uygulama ğ, Ağız Yarası/Uygulama j)
9. Bebeğın eşı (Bkz. Verem/Uygulama d)
10. Beygir pıslığı (Bkz. Üşütme-Grip / Uygulama ç)
11. Dalak (Bkz. Kansızlık/Uygulama a)
12. Deve kemiğı (Bkz. Aydaşlık/Uygulama f)
13. Deve sidiğı ve dışkısı (Bkz. Temre/Uygulama k)
14. Dil (Kurban dili) (Bkz. Konuşamayan Çocuk/Uygulama c)
15. Dişli balık (Bkz. Kırık ve Çatlak/Uygulama e, Diz Ağrısı ve Kireçleme/Uygulama ç)
16. Eşek kanı (Bkz. Kızılyörük/Uygulama ç)
17. Eşek sütü (Bkz. Astım/ Uygulama b, Kanser/Uygulama a, Üre Hastalığı/Uygulama a)
18. Eşek dışkısı (Bkz. Gaz Sancısı/Uygulama f)
19. İdrar (Bkz. Köstebek/ Uygulama b, Sarılık/Uygulama ğ)
20. Kaplumbağa (Tosbağa) eti ve kanı (Bkz. Kanser/Uygulama b, Verem/Uygulama d, Çocuk İsteğı/Uygulama ı)
21. Karaciğer (Bkz. Kansızlık/Uygulama d)

22. Kaymak/ Kaymak yağı (Bkz. Lohusalık/Uygulama b, Lohusalık/Uygulama ç)
23. Kaynına varan kadının tükürüğü (Bkz. Ağız Yaraları(Pamukçuk)Uygulama ı)
24. Keçe (Bkz. Kabakulak/Uygulama ç)
25. Keçi kılı (Bkz. Çocuk İsteği/ Uygulama a)
26. Kefir (Bkz. Ülser/ Uygulama a)
27. Kırmızı et (Bkz. Ezilmeyle Oluşan Yaralar/Uygulama c)
28. Kıyma (Bkz. Siğil/Uygulama ğ)
29. Kirli yapağı (Bkz. Diz Ağrısı/Uygulama f)
30. Kirpi eti (Bkz. Basur/Uygulama d, Verem/Uygulama c)
31. Koyun içkembesi (Bkz. Vücudun Kokması/Uygulama a, Kızık-Kızılca/Uygulama b)
32. Koyun kuyruk derisi (Bkz. Yanıklar/Uygulama g)
33. Koyun kuyruk kapak yağı (Bkz. Ezilme İle Oluşan Yaralar/Uygulama a, Çıkık ve Burkulma/Uygulama a, Kalp-Damar Hastalıkları/Uygulama b)
34. Koyun yoğurdu suyu (Bkz. Böbrek Taşı/Uygulama a)
35. Koyun böğeni (Bkz. İnme, Felç/Uygulama d)
36. Koyun yünü (Bkz. Kabakulak/Uygulama c)
37. Köpek eniğinin kanı/eti (Bkz. Verem/Uygulama a, Kanser/Uygulama c, Verem/Uygulama d)
38. Köpeğin beyaz pisliği (Bkz. Sarılık/Uygulama d, Ağız Yaraları(Pambucak) Uygulama h, Sarılık/Uygulama ğ)
39. Köstebek eti (Bkz. Köstebek/ Uygulama a)

40. Köstebek kanı (Bkz. Köstebek/Uygulama c)
41. Kurbağa (Bkz. Sara/Uygulama a)
42. Kuyruk yağı (Bkz. Çocuk İsteği/ Uygulama a, Kırık ve Çatlaklar/Uygulama ç, Mide Ağrısı/Uygulama m)
43. Öd sıvısı (Bkz. Şeker Hastalığı/Uygulama f)
44. Saç (Kaynına varan kadının) (Bkz. Ağız yaraları/Uygulama g)
45. Salyangoz (Bkz. Göğüs Yaraları/Uygulama a)
46. Sarımsaklı yoğurt (Bkz. Böcek Sokması/Uygulama a)
47. Serçe kuşu (Bkz. Bademcik, Boğaz Ağrısı/Uygulama ı)
48. Sülük (Bkz. Sırt Ağrısı/ Uygulama b, Ayak Şişliği/Uygulama b)
49. Süt (Bkz. Çocuk İsteği/ Uygulama b, Kabızlık/Uygulama b, Temre/Uygulama g, Çocuk İsteği/Uygulama f, Grip/Soğuk Algınlığı/Uygulama g,Uygulama h, Ezilme İle Oluşan Yaralar/Uygulama f)
50. Tavuk taşı (Bkz. Böbrek taşı/Uygulama d)
51. Tereyağı (Bkz. Astım-Koah / Uygulama a, Loğusa/Uygulama c)
52. Testi (Bkz. Göbek Düşmesi/Uygulama c)
53. Toprak solucanı (Bkz. Kızık-Kızılca/Uygulama ç)
54. Tükürük (Bkz. Temre/Uygulama a, Uygulama a, Uygulama ç, Uygulama d, Uygulama h)
55. Yılan (Bkz. Baş Ağrısı/Uygulama ç)
56. Yılan derisi (Bkz. Siğil/Uygulama g, Uygulama ğ, Ala Hastalığı/Uygulama a, Siğil/Uygulama p)

57. Yılan yağı (Bkz. Tiroid/Uygulama b)
58. Yoğurt (Bkz. Zehirlenme/Uygulama c, Güneş Yanığı/Uygulama a, Bel Fıtığı/Uygulama c, Arı Sokması/Uygulama c, Kızılyörük(Alaflama)/Uygulama h, Ateşlenme/Uygulama c)
59. Yoğurt suyu (Bkz. Bağırsak kurdu/Uygulama c, Böbrek ağrısı/Uygulama b)
60. Yumurta (Bkz. Siğil/Uygulama g, Mide Ağrısı/Uygulama e, Yanık/Uygulama c, Kırık ve çatlaklar/Uygulama d, Çocuk İsteği/Uygulama f, Yanık/Uygulama e, Tatarca/Uygulama b, Basur/Uygulama e, Tavukgötü/Uygulama b)

Hastalıkların tedavisinde kullanılan 61 farklı hayvansal ürün tespit edilmiştir. Bunlar arasında en çok kullanıldığı belirlenenler ise bal, süt, yoğurt ve yumurta olmuştur.

5.3. BİTKİSEL ÜRÜNLER

Afyonkarahisar ili Dinar ilçesi ve çevre köylerde halk hekimliği uygulamalarında kullanılan bitki kökenli sağaltım ürünleri aşağıda sıralanmıştır. Bunlardan bazıları yöreye ve bölgeye has bitkilerdir. Bazıları da yörenin iklim koşullarından dolayı fazlaca yetişen bitkilerdir.

1. Adaçayı (Bkz. Böbrek taşı/Uygulama ç, Karın Ağrısı/Uygulama i)
2. Afyon sütü (Bkz. Diş Ağrısı/Uygulama g)
3. Ağaç dalı (tahta) (Bkz. Kırık ve Çatlaklar/Uygulama a)
4. Alıç meyvesi (Bkz. Kabızlık/Uygulama d)
5. Anason (Bkz. Bkz. Mide Ağrısı/Uygulama ı)
6. Andız pekmezi (Bkz. Kansızlık/Uygulama b)
7. Ardıç giliği(meyvesi) (Bkz. Şeker Hastalığı/Uygulama e)
8. Ardıç yağı (Bkz. Tiroid/Uygulama a)

9. Arpa (Bkz. Üşütme-Grip/ Uygulama c, Bel Ağrısı/Uygulama a, Arpacık/Uygulama a, Siğil/Uygulama h, Karın Ağrısı/Uygulama ı, Siğil/Uygulama ö, Böbrek Taşı/Uygulama ğ, Mide Ağrısı/Uygulama m)
10. Arpa tarlasındaki anız (Bkz. Topuk Dikeni/Uygulama d)
11. Ayı kulağı yaprağı (Bkz. Ateşlenme/Uygulama c)
12. Ayvadana otu (Bkz. Mide Ağrısı/Uygulama ç, Zehirlenme/Uygulama ç, Mide Ağrısı/Uygulama m)
13. Ayva yaprağı (Bkz. Grip/ Uygulama d, Mide Ağrısı/Uygulama n)
14. Bağ suyu (Bkz. Saç dökülmesi/Uygulama a)
15. Bağ yaprağı (Bkz. Romatizma/Uygulama b)
16. Biber (acı) (Bkz. Şeker Hastalığı/Uygulama d, Kabızlık /Uygulama f)
17. Bira (Bkz. Böbrek taşı/Uygulama c)
18. Bitkisel yağ, çiçek yağı (Bkz. Çıban/Uygulama ç)
19. Böğürtlen (Bkz. Grip-Soğuk Algınlığı/Uygulama ğ, Kansızlık/Uygulama c)
20. Buğday (Bkz. Siğil/Uygulama h)
21. Buğday nişastası (Bkz. Astım/Uygulama c)
22. Buğday unu kepeği (Bkz. Temre/ Uygulama b)
23. Bulgur (Bkz. Temre/ Uygulama e, Ağız Yarası/Uygulama i)
24. Calba otu (Bkz. Karın Ağrısı/Uygulama g, Çıban/Uygulama ç, Çıban/Uygulama d, Açık Yaralar/Uygulama b, Mide Ağrısı/Uygulama j, Öksürük/Uygulama f, Köpek ısırması/Uygulama a)
25. Çaltı diken (Bkz. Siğil/Uygulama k)

26. am ağacı kabuğu (Bkz. Kızılyörük/ Uygulama c, Uygulama e, Vücudun Kokması/Uygulama b)
27. am kozalakları (minik) (Bkz. Nefes Darlığı/Uygulama a, Karın ağrısı/Uygulama e)
28. am pürü (yaprağı) (Bkz. Siğil/ Uygulama e)
29. ay otu (Bkz. Nefes Darlığı /Uygulama b, Mide Ağrısı/Uygulama k)
30. ınar yaprağı (Bkz. Diz Ağrısı/Kireçleme/Uygulama a, Gaz Sancısı/Uygulama c)
31. iek yağı (Bkz. Lohusalık/Uygulama b)
32. Çiğ patates (Bkz. Bağ Ağrısı/ Uygulama b, Sıcak Su Yanığı/Uygulama b, Gözde Kanlanma/Uygulama a)
33. ovan otu kökü (Bkz. ocuk İsteği/Uygulama e)
34. Çörekotu (Bkz. Nazar/Uygulama /K12, Bel Fıtığı/Uygulama c)
35. Çörekotu yağı (Bkz. Bel fıtığı (Eklem ağrıları)/Uygulama c)
36. örtük otu (Bkz. Mide Ağrısı/Uygulama c)
37. ubuk zencefil (Bkz. Tansiyon/Uygulama e, Şeker Hastalığı/Uygulama g)
38. Darı kundağı (Bkz. ocuk İsteği/ Uygulama a, Göz sulanması/ Uygulama a)
39. Defne yaprağı (Bkz. Tansiyon/Uygulama c)
40. Değnek (Bkz. Uyuz/Uygulama a)
41. Demirdikenı (akırdikenı) (Bkz. Basur/Uygulama b)
42. Demir pıtırak (Bkz. Böbrek taşı/Uygulama e))
43. Demli ay (Bkz. İshal/Uygulama f, Saçkıran/Uygulama a)

44. Dereotu (Bkz. Diz Ağrısı/Uygulama e)
45. Dikenli ardıç tohumu (Bkz. Gaz sancısı/Uygulama ç)
46. Domates (Bkz. Gözde Kanlanma/Uygulama d)
47. Dut ağacı yaprağı (Bkz. Akrep Sokması/Uygulama a),
48. Ebegümeci (Bkz. Çocuk İsteği/ Uygulama b, Kabızlık/Uygulama ç, Yılancık/Uygulama d),
49. Ekmek (Bkz. Arpacık/Uygulama b, Tavukgötü/Uygulama a, Köpek ısırmaları/Uygulama b)
50. Ekşimen otu (kuzukulağı) (Bkz. Şeker Hastalığı/Uygulama b)
51. Elma (Bkz. Bademcik/ Uygulama a)
52. Enginar (Bkz. Temre/Uygulama j)
53. Eşek teresi (Bkz. Karın Ağrısı, Gaz sancısı/Uygulama ğ)
54. Geven otu (Bkz. Kalp-Damar Hastalıkları/Uygulama a)
55. Göce (Bkz. Ezilmeye Oluşan Yaralar/ Uygulama b, Uygulama g)
56. Gökçeğöz süpürgesi (Bkz. Siğil/ Uygulama a, Uygulama o)
57. Gül yaprağı (Bkz. Mide Ağrısı/Uygulama m)
58. Gülsuyu (Bkz. Gözde Kanlanma/Uygulama b, Karın ağrısı/Uygulama ç)
59. Güneyik kökü (Bkz. Temre/ Uygulama g)
60. Hamur (Bkz. Sırt Ağrısı/ Uygulama c, Karın ağrısı/Uygulama e, İltihaplı Yara/Uygulama b)
61. Harnup, harnup pekmezi (Bkz. Kansızlık/Uygulama ç)

62. Hasır otu (Bkz. Nazar/Uygulama l)
63. Haşhaş ezmesi (Bkz. Öksürük/Uygulama ğ)
64. Haşhaş kabuğu (kozak) (Bkz. Uykusuzluk/ Uygulama a)
65. Haşhaş yağı (Bkz. Yanıklar/Uygulama ğ)
66. Haşlanmış patates (Bkz. İshal/Uygulama b)
67. İhlamur (Bkz. Grip/ Uygulama e)
68. İğde (Bkz. Nazar/Uygulama d)
69. İlibada (Bkz. Romatizma/ Uygulama b)
70. İncir (Bkz. Kabızlık/Uygulama b)
71. İncir kurusu (Bkz. Ala/Uygulama c, Lohusalık/Uygulama f)
72. İtsiyeği otu (Bkz. İshal/Uygulama g)
73. Kabak (Bkz. Bademcik /Uygulama ç, Adet Sancısı/Uygulama b)
74. Kabak çekirdeği (Bkz. Bağırsak kurdu/Uygulama a)
75. Kabak sapı (Bkz. Ağız Yarası/Uygulama ğ)
76. Kangal diken
77. Kantaron çiçeği (Bkz. Ezilme ile oluşan yaralar/Uygulama d, Diz Ağrısı/Kireçleme / Uygulama c)
78. Karabiber (Bkz. Öksürük/Uygulama ç, Lohusalık/Uygulama ç, Üşütme/Uygulama h)
79. Kara üzüm (Bkz. Çocuk İsteği/Uygulama a)
80. Karanfil (Bkz. Diş Ağrısı/Uygulama ç, Göze Boz Düşmesi/Uygulama b)

81. Karabaş otu yağı (Bkz. Şeker Hastalığı/Uygulama a)
82. Karamık çalısı kökü (Bkz. Basur/Uygulama a)
83. Karamık çalısı yaprağı (Bkz. Şeker Hastalığı/Uygulama ğ)
84. Karanfil (Bkz. Bademcik(boğaz yarası)/Uygulama ğ)
85. Kamış (Bkz. Diş Çürümleri ve Ağrısı/Uygulama a)
86. Kayısı/Kayısı suyu (Bkz. Kabızlık/ Uygulama a; Sarılık/Uygulama g, Uygulama ğ)
87. Kayısı ağacı püsesi (Bkz. Diz Ağrısı/Kireçleme/Uygulama d)
88. Keçiboynuzu (Bkz. Ala/Uygulama c)
89. Keçiboynuzu pekmezi (Bkz. Astım/Uygulama d)
90. Kekik (Bkz. Mide Ağrısı/Uygulama d, Nefes Darlığı/Uygulama b, Öksürük/Uygulama b, Ağız yarası/ Uygulama f, Verem/Uygulama b, Karın Ağrısı/Uygulama i)
91. Kekik yağı (Bkz. Kızılyörük/ Uygulama b, Ayak Mantarı/Uygulama a)
92. Kına (Bkz. Ayak Şişliği/Uygulama a, Ayak Mantarı/Uygulama a, Tatarca/Uygulama b, Saçkıran/Uygulama a, Şeker Hastalığı/Uygulama f)
93. Kinin (Bkz. Sıtma/Uygulama a)
94. Kiraz ağacının kökü (Bkz. Böbrek Ağrıları/Uygulama a)
95. Közlenmiş elma (Bkz. Bademcik/Uygulama a)
96. Kuru çay (Bkz. İshal/Uygulama ç)
97. Kuru haşhaş (Bkz. Sivilce, Akne/ Uygulama a, Kızılyörük/ Uygulama a)
98. Kuru üzüm (Bkz. Kırık ve Çatlaklar/Uygulama ç, Topuk dikenini/Uygulama a,

Uygulama b; Diz Ağrısı/Uygulama f, Ala/Uygulama c, Mide Ağrısı/Uygulama m)

99. Kuşburnu (Bkz. Grip/ Uygulama b, Böbrek Taşı/Uygulama g)

100. Leblebi (Bkz. İshal/ Uygulama c)

101. Limon (Bkz. Grip/ Uygulama d ;Tansiyon ve Karaciğer Yağlanması/Uygulama ç; Böbrek Taşı/Uygulama f, Kalp-Damar Hastalıkları(Damar Tıkanıklığı)/Uygulama c, Tansiyon/Uygulama e, Şeker Hastalığı/Uygulama g, Topuk Dikeni/Uygulama ç)

102. Limon kabuğu (Bkz. Grip/ Uygulama d)

103. Marul (Bkz. Şeker Hastalığı/ Uygulama c)

104. Maydanoz (Bkz. Tansiyon/Uygulama ç)

105. Mercan köşkü (Bkz. Üşütme/soğuklama/soğuk algınlığı/grip/ Uygulama f)

106. Mercimek (Bkz. Çıban/Uygulama ç, Diş Ağrısı/Uygulama f)

107. Mısır kavurgası (Bkz. Ala/Uygulama c)

108. Mısır püskülü (Bkz. Böbrek Taşı/Uygulama h)

109. Nane (Bkz. Grip/ Uygulama d, Mide Ağrısı/ Uygulama b, Mide Ağrısı/Uygulama ı, Gaz Sancısı/Uygulama d)

110. Neskafe (Bkz. Karın Ağrısı/Uygulama a)

111. Nişasta (Bkz. Kırık-çatlak/Uygulama d, Lohusalık/Uygulama ç)

112. Nohut (Bkz. Siğil/ Uygulama b, İshal/Uygulama d, Bağırsak kurdu/Uygulama b, Çocuk İsteği/Uygulama d, Açık Yaralar/Uygulama c)

113. Pamuk (Bkz. Diş Çürümeleri ve Ağrısı/Uygulama c,

Bademcik/Uygulama i)

114. Papatya (Bkz. Mide Ağrısı/Uygulama a, Gözde Kanlanma/Uygulama ç, Karın Ağrısı/Uygulama i, Mide Ağrısı/Uygulama m)
115. Patlıcan (közlenmiş) (Bkz. Çocuk İsteği/Uygulama f)
116. Patlıcan sapı (Bkz. Basur/Uygulama c)
117. Pekmez (Bkz. Kızılıyörük/ Uygulama c, Uygulama e; Üşütme/Soğuk Algınlığı/Grip /Uygulama a, Öksürük/Uygulama a, Sarılık/Uygulama ç, Çiçek Hastalığı/Uygulama a, Kızılıyörük/Uygulama ğ)
118. Pelte (Bkz. Lohusalık/Uygulama a)
119. Pırasa (Bkz. Kolestrol/Uygulama a)
120. Pirinç lapası (Bkz. İshal/Uygulama f, Topuk dikenini/Uygulama b, Kızılıyörük/Uygulama g)
121. Piyan kökü (Bkz. Frenk Hastalığı/ Uygulama a)
122. Pul biber (Bkz. Sırt Ağrısı/Uygulama c; Topuk dikenini/Uygulama a, Uygulama b)
123. Püsküllü ot (Kulaklık otu) (Bkz. Kulak Ağrısı/Uygulama f)
124. Salatalık (Bkz. Hıyarcık/Uygulama a)
125. Salça (Bkz. Yanıklar/Uygulama h)
126. Saman çöpü (Bkz. Göz Seğirmesi/Uygulama a)
127. Sarımsak (Bkz. Tansiyon/Uygulama a, Uygulama ç; Astım-Koah / Uygulama a, Baş Ağrısı/Uygulama a, Çıban/Uygulama b, Çocuk İsteği/uygulama d, Kulak Ağrısı/Uygulama ğ, Saçkıran/Uygulama b, Kalp-Damar Hastalıkları(Damar Tıkanıklığı)/Uygulama c, Tansiyon/Uygulama e,

- Şeker Hastalığı/Uygulama g, Diş Ağrısı/Uygulama e)
128. Sarmaşık otu çiçeği (Bkz. Siğil/Uygulama n)
129. Siğil otu yaprağı (Bkz. Siğil/Uygulama ı, Uygulama r)
130. Sinir otu (Bkz. Diz Ağrıları/Uygulama g)
131. Sirke (Bkz. Zehirlenme/Uygulama b, Ateşlenme/Uygulama a, Bademcik/Boğaz Kızarıklığı/Uygulama h, Böcek Sokması/Uygulama b)
132. Soğan (Bkz. Kulak Ağrısı/Uygulama b,Uygulama e, Uygulama h; Ezilmeyle Oluşan Yaralar/Uygulama ç, Uygulama ğ; Karın ağrısı/Uygulama d, Kırk Basması/Uygulama a, Öksürük/Uygulama d, Arı Sokması/Uygulama a, Çıban/Uygulama f, Çıban/Uygulama g, Dolama/Uygulama a, Gaz Sancısı/Uygulama e, Çıban/Uygulama g)
133. Söğüt dalı (Bkz. Siğil/Uygulama i)
134. Süpürge (Bkz. Siğil/Uygulama d, Uygulama f, Doğum Sancısı/Uygulama a)
135. Sütleğen otu (Bkz. Basur/Uygulama ç)
136. Şeker (Bkz. Ağız Yaraları/Uygulama b, Dil Bitişikliği/Uygulama a, Lohusalık/Uygulama b, Uygulama c, Kızamık/Uygulama a)
137. Şalba/şabla otu (Bkz. Açık Yaralar/Uygulama a, Grip/Uygulama g)
138. Tatarca otu (Bkz. Karın ağrısı/Uygulama f, Tatarca/Uygulama a)
139. Tatlı badem yağı (Bkz. Astım/Uygulama ç)
140. Tere (Bkz. Şeker Hastalığı/ Uygulama c)
141. Turp (Bkz. Kulak Ağrısı/Uygulama ı, Öksürük/Uygulama h)
142. Türk kahvesi (Bkz. İshal/Uygulama a, Ağız Yaraları/Uygulama c)

143. Tütün (Bkz. Kanamayı Durdurmak İçin/Uygulama b)
144. Un (Bkz. Üşütme/Soğuk Algınlığı/Grip / Uygulama a, Nazar/Uygulama ı, Ezilme ile Oluşan Yaralar/Uygulama f)
145. Un kepeği (Bkz. Yılancık/Uygulama d)
146. Üzerlik otu (Bkz. Nazar/Uygulama c, Nazar/Uygulama e, Nazar/Uygulama ı)
147. Votka (Bkz. Böbrek Taşı/Uygulama f)
148. Yalangı otu (Bkz. Çıiban/Uygulama ç)
149. Yara otu (Bkz. Bademcik/Uygulama g, Ülser/Uygulama b, Ağız yarası/Uygulama d)
150. Yarpuz (Bkz. Lohusalık/Uygulama e, Mide Ağrısı/Uygulama m)
151. Yufka ekmeği (Bkz. Sıcak Su Yanığı/Uygulama a)
152. Yulaf (Bkz. Egzama/Uygulama a)
153. Zencefil (Bkz. Öksürük/Uygulama c)
154. Zerdali diken (Bkz. Âdet Sancısı/Uygulama a)
155. Zeyrek (keten tohumu) (Bkz. Zatürre/Uygulama a, Cilt Parlaklığı/Uygulama a, Diz Ağrısı/Uygulama b, Grip/Soğuk Algınlığı/Uygulama g, Mide Ağrıları/Uygulama i, Sıtma/Uygulama b)
156. Zeytinyağı (Bkz. Sivilce / Uygulama b, Astım-Koah / Uygulama a, Çıiban/Uygulama a, Ezilme ile oluşan yaralar/Uygulama d, Çıkık ve Burkulmalar/Uygulama b, Gaz Sancısı/Uygulama b, Diz Ağrısı/Uygulama f, Tatarca/Uygulama b, Çıiban/Uygulama f, Basur/Uygulama e, Gaz Sancısı/Uygulama d, Lohusalık/Uygulama f, Mide Ağrısı/Uygulama m)

Hastalıkların tedavisinde kullanılan 156 farklı bitkisel ürün olduğu tespit edilmiştir. Bunların içinde en çok kullanılanların ise “arpa, calba otu, limon, pekmez, sarımsak, soğan ve zeytinyağı” olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Afyonkarahisar ilinin Dinar ilçesi ve çevre köylerinde yapılan görüşmeler neticesinde bu çevredeki halk hekimliği uygulamaları ve inanışları ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Kaynak şahısların birçoğu kendi atalarından, ninelerinden, dedelerinden, annelerinden gördüğü öğrendiği uygulamaları aktarmıştır. Tecrübeli kişilerin uygulamalarını görerek öğrenmişler hatta pek çoğu doktora gidemediklerini, hiç doktor yüzü görmediklerini ve kendi çocuklarını da bu yöntemlerle büyüttüklerini ifade etmişlerdir.

Birçoğu doktora gitme imkânları olmadığını, bu nedenle kendi yaralarını kendilerinin sardıklarını belirtmişlerdir.

Anlatılanlara bakıldığı zaman çocuk isteği varsa eğer önce sorunun kadında olduğu düşünülmektedir. Tedaviye ilk önce kadınlar üzerinde başlanmaktadır. Gerek kasık çekme, gerekse çeşitli buğulara durma, rahme “çıkı” koydurma şeklinde uygulamalar yapıldığı görülmüştür.

“Ocak” geleneğinin çeşitli hastalıkların tedavilerinde devam eden uygulamalarının olduğu görülmüş, modern tıptan çözüm alınamadığı durumlarda ocaklardan şifa bulunduğu çok defa ifade ve iddia edilmiştir. Yöredeki ocaklara ulaşmaya çalışılmış, “itikât” edildiğinde şifa bulunduğu anlatılmıştır.

Kaynak şahısların bazıları hem doktorun tavsiye ettiği ilaçları hem de kendi bildikleri halk hekimliği uygulamalarını “Denemekte fayda var.” diyerek birlikte kullandıklarını söylemişlerdir. Sonuç olarak şifa bulduklarını ama hangisinin etkili olduğunu bilemediklerini ifade etmişlerdir.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi, bilgiye ulaşma yollarının kolaylaşması sayesinde insanlar televizyon programlarından da ev tedavisi uygulamaları öğrendiklerini söylemişlerdir. 60-70 yaş arası kaynak şahıslar eski uygulamaları anlattıkları gibi televizyon aracılığıyla yeni öğrendikleri bilgileri de aktarmışlardır. Günümüzde bitkisel çözümlerle ilgili pek çok program yayınlanmakta ve bunlardan öğrendiklerini kendi şifa arayışları arasında kullandıklarını belirtmişlerdir.

Kullanılan ilaçların yan etkilerinden kaçınıldığı, yanlış kullanıldığında ilaç değil zarar olacağına bağlı bilinçlenme sayesinde de doğala yönelişin olduğu gözlemlenmektedir.

Derde derman arayışı içerisinde inançlarla bağlantılı olarak farklı uygulamalar öğrenilmiştir. “Kaynına varan kadın”ın saçının, tükürüğünün çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde kullanılması ilginç gelen bir yöntemdir.

Göbek çekme, fitık çekme gibi mekanik tedavilerin nesileden nesile aktarılması atalarından bakarak-görerek öğrenme şeklinde gerçekleşmektedir. Aktoprak köyündeki görüşme esnasında “göbek çekme” tedavisi uygulamalı olarak gösterilirken evin küçük çocuğu da bir yandan işlemleri anlatmıştır. İleride aynı ev tedavisini uygulayabileceği fikri oluşmuştur.

Fiziksel müdahaleye bağlı uygulamalarda (Örn: kasık çekme) kadın sağaltıcılardan bazıları erkek hastaları kabul etmediğini ifade etmiştir. Mahremiyet inancı bazen tedavi edilecek kişiyi de belirlemektedir.

Çocuklara ad verilmesinde bağlanılan tekkede, türbede yatan şahsın adının verildiği görülmüştür. Bu gelenek, halkın mübarek saydığı o kişiye hürmetinden ileri gelmektedir.

Halkın bağlanacağı türbe ya da tekkeyi bile çeşitli uygulamalarla belirlediği, rastgele seçmediği görülmüştür.

Yörede çeşitli hastalıklar için “kesin çözüm, çok şifalı, her derde deva” olduğu söylenen karamık çalısı, şalba/calba otu, yaraotu, ayvadana gibi bitkiler yetişmektedir.

“Diplomasız kadın-doğum uzmanı” da denilebilecek, ebelik yapan sağaltıcıların tedavinin olumlu ilerlediğini gösteren belirtileri öğrendiği yahut keşfettiği edinilen bilgiler arasındadır. Rahme yerleştirilen sarımsağın kokusu ağızdan çıkarsa fayda edeceğinin söylenmesi buna bir örnektir.

Daha çok tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan halkın, hastalık durumunda elde ne varsa, neye ulaşılması kolaysa onu daha çok kullandığı da tespit edilmiştir. Gerek em olarak gerekse telkin yoluyla yapılan uygulamalarda olsun tuzun çokça kullanılması buna

örnek teşkil etmektedir. Ayrıca koyunun organlarının, yağının, gözünün vb. çoğu durumda kullanılması, uğraş olan hayvancılıktan ileri gelmektedir.

“Halk inanışında kimi sayılara özel bir önem verildiği, onların sık sık kullanılmasından, tam ve gerçek rakam yerine bildirilmek istenen miktarın böyle bir sayı ile gösterilmesinden anlaşılır.” (Boratav 1969: 110) Alan çalışması sırasında da çeşitli uygulamalarda kullanılan taş, nohut sayısı; okunan sure/duaların sayısı; kabrin etrafında dolaşma sayısı; karanlık odada kalma süresi (Bkz. Şeytan dokunması); ocaklı kişilere temre ya da siğil için gidilen gün sayısı 1,3,7,40 gibi kutlu, uğurlu, hayırlı olduğuna inanılan sayılarla ifade edilmiştir.

İslam inancında haram olan şarhoşluk veren içkilerin içilmesi, insan eti yenmesi gibi eylemlerin şifa arayışı esnasında uygulanabildiği görülmüştür.

Çalışma alanında ulaşılabilen ocaklı kişilerin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmüştür. Bu kişiler annelerinden, ninelerinden, kaynanalarından el alarak bu geleneği devam ettirmektedirler.

Yörede bazı rahatsızlıklara verilen adla, sağaltımında kullanılan bitkinin adının aynı olduğu görülmüştür. Halk, hastalığa kendince bir ad verdiği gibi tedavi edici bitkiye de o adı vermiştir. Örneğin kusma, ishal, karın ağrısı şikâyetleri bir arada ise buna “tatar olmak, tatarca” denir ve bu rahatsızlığı geçiren ota “tatarca otu” adı verilmiştir. Aynı şekilde her türlü yaraya şifa olduğu belirtilen ottan Gençali köyü halkı “yara otu” diye bahsetmektedir. Buna benzer olarak parmaktaki çibana “danaburnu” diyenler “Parmağı dananın burnuna sokardık.” diyerek çözüm arayışlarından bahsetmişlerdir.

Üre hastalığı, temre, siğil gibi hastalıkların tedavisinde yapılan uygulama sonucunda kişinin tiksinsmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Habersizce yenilen yılan derisinden, içilen eşek sütünden ya da ocaklının tükürmesinden kişi tiksindiği zaman hastalığının geçeceğine inanılmakta ve geçtiği ifade edilmektedir.

Türk mutfağına yakın zamanlarda girmiş olan neskafenin bile ev tedavisi pratikleri arasında yer ettiği görülmüştür. (Bkz. Mide ağrısı, Uygulama g)

Çeşitli rahatsızlıklarından dolayı şifa arayışına girmiş kişilerin halk hekimliği uygulamaları ile ilgili daha farklı örnekler de verdiği görülmüştür. Çünkü bu kişiler yakın çevreden biraz daha çıkmış tavsiye edilen, bahsedilen sağaltıcılara yahut ocaklılara ulaşmaya çalışmıştır. Örneğin Afşar köyünde görüşülen kaynak şahıslar kendi rahatsızlıkları için Antalya Korkuteli'ndeki Raif Uç isimli kişiye gittiklerini anlatmışlardır ve ondan pek çok faydalı sağaltım uygulaması öğrendiklerini söylemişlerdir. Ayrıca bu kişinin Seyit Battal Gazi torunlarından olup ocak olduğunu ifade etmişlerdir.

KAYNAKÇA

A. SÖZLÜ KAYNAKLAR (KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ)

TABLO 1:

NO	AD SOYADII	YAŞI	ÖĞRENİM DURUMU	MESLEĞİ	DOĞUM YERİ	YAŞADIĞI YER	DERLEME TARİHİ
K1	Zeynep Çakır	73	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K2	Ümmü Pala	86	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K3	Mustafa Baştürk	52	Lisans	Makine Mühendisi	Gökçek	Afyonkarahisar	03.12.2017
K4	Ülfer Çakır	76	İlkokul	Ev Hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K5	Sultan Çakır	44	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K6	Metin Koçyiğit	49	Ortaokul mezunu	Hademe	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K7	Ülker Soydemir	74	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K8	Naciye Pala	59	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K9	Zeynep Erdemir	82	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K10	Aysel Çakır	73	İlkokul	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K11	Mehmet Deveci	53	Lise mezunu	Çiftçi	Gökçek	Gökçek	03.12.2017
K12	Leyla Özkan	74	İlkokul	Ev hanımı	Uşak	Gökçek	03.12.2017
K13	Mustafa Batır	52	Lise	Emekli işçi	Tatarlı	Dinar	17.12.2017
K14	İbrahim Karanfil	39	Lise	İşçi	Tatarlı	Tatarlı	17.12.2017
K15	Ayşe Karanfil	65	Okur-yazar	Ev hanımı	Tatarlı	Tatarlı	17.12.2017
K16	Nazmiye Batır	51	İlkokul	Ev hanımı	Tatarlı	Dinar	17.12.2017
K17	Gürcü Akbal	60	İlkokul	Ev hanımı	Tatarlı	Tatarlı	17.12.2017
K18	Zihni Akyıldız	85	Yok	Ev hanımı	Tatarlı	Tatarlı	17.12.2017

K19	Süleyman Uysal	83	İlkokul	Çiftçi (Halk Şairi)	Yelalan	Yelalan	11.03.2018
K20	Hamdi Demiray	61	Ön lisans	Esnaf	Dinar	Dinar	11.03.2018
K21	Sultan Yıldız	71	İlkokul	Ev hanımı	Aktoprak (Gürden)	Aktoprak (Gürden)	11.03.2018
K22	Halil Akhan	64	İlkokul	Esnaf	Dinar	Dinar	11.03.2018
K23	Elif Akbaş	43	İlkokul	Ev hanımı	Aydın	Aktoprak (Gürden)	11.03.2018
K24	Fatma Akbaş (İbrahim kızı)	75	Yok	Ev hanımı	Aktoprak	Aktoprak	11.03.2018
K25	Fatma Akbaş	69	İlkokul	Ev hanımı	Aktoprak	Aktoprak	11.03.2018
K26	Rukiye Akbaş	40	İlkokul	Ev hanımı	Kayseri	Aktoprak	11.03.2018
K27	Melek Uyar	40	Lise	Ev hanımı	Gökçek	Denizli	06.07.2018
K28	Ramazan Baştürk	69	İlkokul	Terzi	Gökçek	Paris- Gökçek	29.07.2018
K29	Şerif Yıldırım	75	İlkokul	Çiftçi	Karahacılı	Karahacılı	30.07.2018
K30	Ali Kaya	62	İlkokul	Emekli esnaf	Karahacılı	Karahacılı	30.07.2018
K31	Tevfik Şenşahin	44	İlkokul	Çiftçi	Karahacılı	Karahacılı	30.07.2018
K32	Ali Özdemir	58	İlkokul	Çiftçi	Karahacılı	Karahacılı	30.07.2018
K33	Sebahattin Kıpır	44	İlkokul	Serbest meslek	Karahacılı	Karahacılı	30.07.2018
K34	Sultan Kaya	62	İlkokul	Ev hanımı	Karahacılı	Karahacılı	30.07.2018
K35	Mahmut Bolat	75	Ortaokul	Emekli Adli Yazı İşleri Müdürü	Gençali	Gençali	30.07.2018
K36	Asiye Peker	80	Okuma-yazma yok (Çerkezce konuşuyor)	Ev hanımı	Gençali	Gençali	30.07.2018
K37	Necati Yıldız	72	İlkokul	Çiftçi, sıvacı	Gençali	Gençali	30.07.2018
K38	Bahattin Ünal	78	Okuma yazma var	Çiftçi hayvancı	Körkuyu	Körkuyu	30.07.2018
K39	Songül	47	Açık Lise	Ev hanımı	Gökçek	Ankara	14.08.2018

	Baştürk		okuyor				
K40	Eşe Özcan	75	Okuma- yazma yok	Ev hanımı	Akgün (Yeregiren)	Akgün	14.08.2018
K41	Fadime Özcan	40	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Akgün	Akgün	14.08.2018
K42	Sema Özcan	46	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Akgün	Akgün	14.08.2018
K43	Saliha Taşbaş	61	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Akçaköy	Akçaköy	14.08.2018
K44	Nurife Taşbaş	38	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Akçaköy	Akçaköy	14.08.2018
K45	Sebahat Soydemir	67	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	16.08.2018
K46	Fatma Çakır	65	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Gökçek	Gökçek	18.08.2018
K47	Nurgül Saray	63	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Çal	Sütlaç	19.08.2018
K48	Elif Saray	66	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Sütlaç	Sütlaç	19.08.2018
K49	Azime Gür	86	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Yeşilhüyük	Yeşilhüyük	19.08.2018
K50	Şaban Önen	59	Lise 2 terk	Şoför, çiftçi	Yapağılı	Yapağılı	19.08.2018
K51	Ayşe Bozok	79	Okuma yazma var	Ev hanımı	Avdan	Avdan	19.08.2018
K52	Servet Yıldırım	63	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Karakuyu	Afşar	28.08.2018
K53	Mahmut Yıldırım	29	Lise mezunu	Esnaf	Afşar	Afşar	28.08.2018
K54	Ahmet Yıldırım	65	İlkokul	Çiftçi, kahveci	Afşar	Afşar	28.08.2018
K55	Alpaslan Yıldırım	38	Lise mezunu	Çiftçi	Afşar	Afşar	28.08.2018
K56	Fatma Gök	65	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Sütlaç	Sütlaç	19.08.2018
K57	Şükrü Sayın	35	Lise mezunu	Muhtar, çiftçi	Dombay	Dombay	28.08.2018
K58	Murat Özdemir	71	İlkokul mezunu	Çiftçi	Dombay	Dombay	28.08.2018

K59	Elif Özdemir	71	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Dombay	Dombay	28.08.2018
K60	Sultan Özdemir	37	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Cumhuriyet	Dombay	28.08.2018
K61	Kamile Özçelik	71	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Çayüstü	Çayüstü	28.08.2018
K62	Zeynep Özkaya	70	Okuma yazma var	Ev hanımı	Çayüstü	Çayüstü	28.08.2018
K63	İsmet Toklu	74	İlkokul mezunu	Çiftçi	Cumhuriyet	Cumhuriyet	28.08.2018
K64	Güleser Yılmaz	71	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Çobansaray	Çobansaray	28.08.2018
K65	Hamdiye Çınar	78	Okuma-yazma yok	Ev hanımı	Çobansaray	Çobansaray	28.08.2018
K66	Nevzat Dönmez	59	İlkokul	Çiftçi	Okçular	Okçular	09.09.2018
K67	Fadime Dönmez	58	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Okçular	Okçular	09.09.2018
K68	Kadriye Bülbül	55	İlkokul	Ev hanımı	Okçular	Okçular	09.09.2018
K69	Yeter Kaya	70	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Okçular	Okçular	09.09.2018
K70	Vesile Kor	53	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Okçular	Okçular	09.09.2018
K71	Sabriye Sarı	38	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Okçular	Okçular	09.09.2018
K72	Ayşe Kadın Eryılmaz	57	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Haydarlı	Haydarlı	09.09.2018
K73	Hasibe Eryılmaz	38	Lise mezunu	Ev hanımı	Haydarlı	Haydarlı	09.09.2018k
K74	Kadir Öcel	56	Önlisans	Belediye başkanı	Haydarlı	Haydarlı	09.09.2018
K75	Osman Bozkurt	34	Sağlık Meslek Lisesi Mezunu	Sağlık memuru	Haydarlı	Haydarlı	09.09.2018
K76	Yusuf Eryılmaz	40	Üniversite 3 terk	Kütüphane memuru	Haydarlı	Haydarlı	09.09.2018
K77	Ayşe Armağan	68	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Yıprak	Yıprak	09.09.2018

K78	Fadime Emekli	54	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Yıprak	Yıprak	09.09.2018
K79	Vildan Aslan	69	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Yıprak	Yıprak	09.09.2018
K80	Mehmet Sarıtaş	69	İlkokul mezunu	Terzi	Kınık	Kınık – Paris	09.09.2018
K81	Ummuhan Sarıtaş	71	Okuma yazma yok	Ev hanımı	Kınık	Kınık – Paris	09.09.2018

B. YAZILI KAYNAKLAR

Kitaplar

Akalın, Şükrü Halûk vd., *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Alptekin, Ali Berat, *Halk Bilimi Araştırmaları*”, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011.

Arat, Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig- III (İndeks)*, İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1979.

Arat, Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig- I Metin*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1991.

Arat, Reşid Rahmeti, *Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig (Çeviri)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

Artun, Erman, *Türk Halkbilimi*, Adana, Karahan Kitabevi, 2013.

Atalay, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk Dizini Cilt IV*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

Atalay, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi Cilt I*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.

Atalay, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi Cilt II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.

Atalay, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi Cilt III*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

Aydın, Ayşe vd., *Dinar Tarihi*, Afyon, Dinar Belediyesi Kültür Yayını, 2014.

Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1969.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Hisar Kültür Gönüllüleri, 2003.

- İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986.
- Karataş, Mustafa, *Şifalar Kitabı – Peygamberimiz, Beslenme ve Sağlık*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014.
- Keçeci, Asım, *Dinar'ın Coğrafî Özellikleri*, İzmir, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Külekçi, Numan, Yusuf Has Hacıp ve Kutadgu Bilig, İstanbul, Toker Yayınları, 1980.
- Ocak, Ahmet Yaşar, Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.
- Örnek, Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Özalp, Mehmet, *Marsyas'ın İlinden*, Dinar, Renksel Matbaacılık, 2010.
- Turan, Fatma Ayten, *Türkiye'de Halk İlacı Araştırmaları*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Makale ve Bildiriler

- Alptekin, Ali Berat, *Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği*, Millî Folklor Dergisi, S. 86, s. 6, 2010.
- Bekki, Salahaddin, *Halk Hekimliği*, Ortak Miras Dergisi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., ss.197-209, Ankara, Aralık 2017.
- (http://www.academia.edu/36286830/HALK_HEK%C4%B0ML%C4%B0%C4%9E%C4%B0 – 15.10.2018)
- Demir, Müge, *Şamanizm'de Hastalık Kavramı ve Tedavi Yaklaşımları*, Lokman Hekim Dergisi, 6(1), Ankara, 2016.
- Doğan, Şaban, *14.-15. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri*, Millî Folklor Dergisi, Yıl:23, Sayı:89, 2011.
- Durdu, Aydın, *Bolu İlinde Bulunan Türbeler Üzerine Bir Değerlendirme*, Kültür Bakanlığı Yayınları Türk Halk Kültüründen Derlemeler – 1998.
- Ersoy, Ruhi, *Modernizm-Postmodernizm Bağlamında Geleneksel Tıp Uygulamalarının Güncelliği Üzerine Bir Değerlendirme*, Millî Folklor Dergisi, Yıl:26, Sayı:101, 2014, ss. (<http://www.millifolklor.com>- 04.10.2018)

- Kaplan, Melike, *Sağlık ve Kültürün Buluştuğu Alan: Tıbbî Antropoloji*, Folklor/Edebiyat, cilt:16, sayı:64, ss. 225-235, 2010/4.
- Kaplan, Melike, *Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi*, Millî Folklor Dergisi, Yıl: 23, Sayı: 91, ss. 150-156, 2011.
- Karasoy, Yakup, *Aydaş, Aydaşlık ve Aydaş olma Üzerine*, 2008.
- Karataş, Aynur, *Erzurum Narman Çimenli Köyünde Doğum Adetleri*, Halk Kültüründen Derlemeler- 1993, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 209, Ankara, 1995.
- Sever, Mustafa, *Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve*, TÜBAR-16-/2004-Güz.
- Şahin, Hüseyin, *Malatya Arguvan Köylerindeki Lohusalık Dönemi, Alkarısı ve Kırklama Âdetleri Üzerine Bir Araştırma*, Türk Halk Kültürü Araştırmaları-1991/2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Şar, Sevgi, *Anadolu'da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış*, Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, c. 13, S. 2, ss. 1163-1178, 2005.
- Tekineş, Ayhan, *Alternatif İslamî Tıp "Tıbb-ı Nebevî"*, Divan Dergisi, Cilt:3, Sayı:4, ss. 57-72, 1998.
- Temurçin, Kadir, *Dinar İlçesinin Nüfus Özellikleri*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.28, ss.265-290, 2013.
- Yaylagül, Özen, *Anadolu'da Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri*, Millî Folklor Dergisi, Yıl: 26, Sayı: 103, 2014.
- Yılmaz, Emre, *Türbe Ziyaretlerinin Sebebi ve Fert Üzerindeki Etkileri: Bilecik Örneği*, Mediterraenan Journal of Humanities, ss.531-552, 2016.

Tezler

- Kaplan, Melike, *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın*, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları:257, Ankara, 2010.
- Özaslan, Aysegül, *Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu Ve Araban (Gaziantep) İlçesi Örneğinde Kadın Ocaklılar*, Y.L. Tezi, Gazi Üniversitesi S.B.E. , Ankara, 2012.
- Tavukcu, Hilal, *Gelenegin Yeniden Keşfi Bağlamında Halk Hekimliği (Ankara Kent Örneği)*, Y.L. Tezi, Hacettepe Üniversitesi, S.B.E., Ankara, 2016.

Tozlu, Sümeýra, *Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği*, Y.L. Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, S.B.E., Artvin, 2017.

Ülger, Züleyha, *Aydın (Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği*, Y.L. Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, S.B.E., Aydın, 2012.

B. İNTERNET KAYNAKLARI

1. <https://www.dinar.bel.tr/afyon-dinar/> - 11.11.2018
2. <https://www.afyon.bel.tr/icerikdetay/17/21/dinar.aspx> - 14.11.2018
3. <https://www.dinar.bel.tr/afyon-dinar/> - 11.11.2018
4. <https://www.dinar.bel.tr/afyon-dinar/ekonomik-yapi/> - 14.11.2018
5. <http://www.enerjiatlasi.com/ruzgar/dinar-ruzgar-santrali.html> - 11.12.2018
6. <https://www.dinar.bel.tr/dinarda-sosyal-hayat-dinar-karyesinden-dinar-kentine/> - 14.11.2018
7. <http://getatkongre.org/hakkinda.php> - 08.10.2018
8. <http://www.hurriyet.com.tr/mutluluk-hormonu-kansere-karsi-67135> - 07.10.2018
9. www.youtube.com/watch?v=WjJS-gMVTqQ - 07.10.2018
10. <http://www.yasemin.com/saglik/haber/2412017-boyun-fitigi-nedir-boyun-fitigi-belirtileri-ve-tedavisi> - 11.09.2018
11. medikalakademi.com.tr - 27.11.2018
12. www.nedirnedemek.com/albasma - 09.10.2018
13. islamidosyalar.blogcu.com/al-basmasi-nedir/ - 09.10.2018
14. www.cokbilgi.com/yazi/arpacik-it-dirsegi-nedir-belirtileri-tedavisi/ - 09.10.2018
15. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/astim/> - 09.10.2018
16. <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik/koah-hastaligi-nedir-40025678> - 09.10.2018

17. <https://www.sabah.com.tr/saglik/2017/01/12/bagirsak-parazitleri-belirtileri-ve-tedavisi> – 27.11.2018
18. <http://www.basurnedenolur.com/basur-nedir.html> - 27.11.2018
19. <https://www.medikalakademi.com.tr/bel-fitigi-nedir-neden-olur-belirtileri-ve-tedavi-secenekleri/> - 11.09.2018
20. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c327070c7a8b7.71886086 – 07.01.2019
21. <http://www.haber7.com/saglik/haber/2783112-bobrek-tasi-neden-olur-nasil-duser-bobrek-tasinin-belirtileri-ve-tedavisi> – 27.11.2018
22. www.egitim.kutuphanesi.com/cicek-hastaligi-nedir - 27.11.2018
23. <http://www.saglikvakti.com/dalak-sismesi/> - 09.10.2018
24. mhthayat.haberturk.com – 06.04.18
25. <https://www.neoldu.com/grip-nedir-ve-nasil-tedavi-edilir-8216h.htm> - 11.09.2018
26. <https://www.hemensaglik.com/makale/ishal-nedir> - 09.10.2018
27. <https://www.medicalpark.com.tr/ishal-nedir/hg-89> - 09.10.2018
28. <https://www.sabah.com.tr/saglik/2017/01/12/kabizlik-nedir-nasil-tedavi-edilir> - 07.01.2019
29. <https://hsgm.saglik.gov.tr> – 02.12.2018
30. www.haber7.com >SAĞLIK – 27.11.2018
31. <http://www.bilgiustam.com/yilancik-hastaligi-nedir-belirtileri-ve-tedavi-yontemleri/>- 09.10.2018
32. www.haber7.com>saglik – 02.12.2018
33. www.sozcu.com.tr – 20.07.2018
34. www.yeditepeepilepsisiz.com> epilepsi – 03.12.2018
35. <https://www.sabah.com.tr> › Sağlık Haberleri – 09.10.2018
36. <https://www.sabah.com.tr/saglik/2017/01/16/sitma-nedirbelirtileri-nelerdir>- 25.08.2018

37. www.tdk.gov.tr – 05.08.2018
38. www.sabah.com.tr/galeri/yasam/sivilce-nasil-tedavi-edilir – 03.12.2018
39. <http://www.haber7.com/saglik/haber/2633615-seker-hastaligi-nedenleri-seker-hastaligi-belirtileri-tedavi-yontemi> - 09.10.2018
40. <https://www.sabah.com.tr/saglik/2018/02/12/tansiyon-nedir> - 12.09.2018
41. <https://guzelliksirlarim.org/ayak-altinda-ustunde-cikan-sigil-tedavisi/> - 03.12.2018
42. <https://arayanasifa.com/temre-hastaligi/> - 09.10.2018
43. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/Tiroit-bezi-hastaliklari-guatr/> - 09.10.2018
44. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/ulser/> - 12.09.2018
45. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=VEREM- 25.08.2018
46. www.annebebek.com.tr – 03.12.2018
47. <http://sosyodenemeler.blogspot.com/2012/07/mahmut-sultan-turbesi-afyonkarahisar.html> - 07.01.2019
48. <http://www.isparta.gov.tr/senirkent> - 07.10.2018
49. sosyodenemeler.blogspot.com/2011/09/sultan-hatun-afyonkarahisar.html?m=1 – 06.12.2018
50. <http://milliyet.com.tr/goz-segirmesi-neden-olur--pembenar-detay-pufnoktasi-2587046/> - 22.01.2019

EKLER

Görsel 2: Kefir mayası

Görsel 3: Keten Tohumu (Zeyrek/Zeylek)

Görsel 4: Siğil S  p  rmede Kullanılan ‘‘G  k  eg  z S  p  rgesi’’

G  rsel 5: İhtiya   Duyuldu  unda Kullanılmak   zere Hazırlanmı   ‘‘Geven/Kefen Otu’’

Görsel 6: Kaynak Kişi 15, Diş Ağrısının Tedavisinde Kullanılan Kamış ve Şiş

Görsel 7: Mercan köşkü

Görsel 8: Her Türlü Yaraya Şifa Olduğu Söylenen “Yara Otu” (Gençali Köyü)

Görsel 9: Akça Köy- Yeşil Türbe (Murat Nuri Dede Türbesi)

Görsel 10: Seydili Türbesi – Cumhuriyet Köyü

Görsel 11: Tatarca Otu (Çobansaray Köyü)

Görsel 12 – 13: İbirli Türbesi (Kınık Köyü)

Görsel 14: Basur Tedavisinde Tavsiye Edilen “Karamık alı Kökü” (Tatarlı)

Görsel 15: Göktaş

Görsel 16: Yalangı Otu (Avdan Köyü)

Görsel 17: Çok Şifalı Olduğu Söylenen “Şalba/Calba Otu” (Yapağılı)

Görsel 18: Göbek Düşmesinin Tedavisinde Kullanılan Fincan ve Kalıp Sabun

Görsel 19: Çörtük Otu

Görsel 20: Süleyman Uysal (K 19), Halk Şairi, Siğil Ocağı – Yelalan Köyü

Görsel 21: Azime Gür (K 49) Temre Ocağı – Yeşilhüyük Köyü

Görsel 22: Ayşe Bozok (K 51) – Avdan Köyü

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Hatice BAŞTÜRK SOYDEMİR

Doğum Yeri ve Yılı : Dazkırı , 1988

Medenî Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Gazi Üniversitesi - Gazi Eğitim Fakültesi - Türkçe Öğretmenliği

Yabancı Diller ve Düzeyi :

1. İngilizce

İş Deneyimi :

1. Bağlılı İlköğretim Okulu (Isparta)

2. 27 Ağustos Sinanpaşa İlköğretim Okulu (Afyonkarahisar)

3. İslamköy Hacı Yahya Demirel Yatılı Bölge Ortaokulu (Isparta)

4. Aşık Veysel Ortaokulu (Ankara)

5. Işıklar İmam-Hatip Ortaokulu (Afyonkarahisar)